श्री गौतमस्वामिने नमः

શ્રી જૈન તત્વ પ્રવેશક જ્ઞાનમાળા.

સામાયિક ને ચૈત્યવંદનના મૂળ સૂત્રો અર્થ સમજુતિ સાથે તથા કંઠે કરવા લાયક ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ, સ્તવન, સજ્ઝાય, છંદાદિનો સંગ્રહ.

પ્રથમાવૃત્તિ તૈયાર કરનાર

સદ્‌ગુણાનુરાગી મુ. કર્પૂરવિજયજી

એમનાજ સદુપદેશથી

શેઠ વર્ધમાન લલુભાઈ પદમશી શ્રી વળાનિવાસીની આર્થિક સહાયથી

દ્વિતીયાવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ કરનાર

શા. કુંવરજી આણંદજી

ભાવનગર.

આ બુકનો અભ્યાસ કરવાને ઇચ્છનારા જૈન વિદ્યાર્થીઓ વિગેરે ખપી ભાઈ બ્હેનોને ભેટ આપવા માટે ખાસ

વિક્રમ સં. ૧૯૮૭ વીર સંવત ૨૪૫૭

ભાવનગર ધી "શારદા વિજય" પ્રેસમાં
શા. મટુલાલ લશ્કરભાઈએ છાપ્યું

કિંમત સાદર પઠન પાઠન.

વિભાગ બીજો

કંઠે કરવા લાયક ચૈત્યવંદન સ્તુતિ સ્તવનાદિનો સંગ્રહ

સહાયકના જીવનવૃત્તાંત પછી આપેલા ચાર લેખો
ખાસ વાંચવા લાયક છે

શાન્તમૂર્ત્તિ ગુણાનુરાગી પરમોપગારી

→ મુનિરાજશ્રી કર્પૂરવિજયજી. ←

પ્રાસંગિક બે બોલ

આ બુકની ઉત્પત્તિને લગતુ કાંઈક.

સુમારે ત્રીશ વર્ષ પહેલા સ્વર્ગગત શેઠ અમરચંદ તલકચંદે તત્કાલીન જૈન વિદ્વાનો પાસે પુષ્કળ દ્રવ્ય, સમય અને શક્તિનો વ્યય કરી જૈન સીરીઝ તૈયાર કરાવી, તેને બહુજ સુંદર ઢબમા પ્રસિદ્ધિમા મૂકવા નિશ્ચય કરેલો છતા કાળાદિક દોષથી અનેક પ્રકારના વિઘ્નો આવતા તેનો અમલ થઇ શક્યો નહીં, સમયાદિક અનુકૂળ સંયોગ મળવાથી તેનો કંઇક અંશે અમલ પ્રથમ સં ૧૯૮૧ મા સં મુનિ કર્પૂરવિજયજીના પ્રયાસથી તેમનાજ સ્વર્ગગત સુપુત્ર હેમચંદભાઇની આર્થિક સહાયવડે કરવામા આવેલો તેની આ બીજી આવૃત્તિ છે

આ બુકમા આવેલો પ્રથમ ભાગ સ્વર્ગગત શેઠ અમરચંદે કરાવેલી તૈયારીમાનો અમુક ભાગ છે કે જે મણિ-બહેન મારફત સ મુ કર્પૂરવિજયને મળેલો તે કેટલાક સુધારાવધારા સાથે પ્રથમાવૃત્તિમા મૂકેલો હતો અને તે તૈયા-રીનો બીજો વિભાગ જૂદો જૂદો પ્રસિદ્ધ કરવા મહારાજશ્રીએ આપેલો કે જે જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ વિગેરે જૂદે જૂદે સ્થળેથી પ્રસિદ્ધ થઇ ચૂકેલો છે આ બીજી આવૃત્તિ પ્રગટ કરતા પ્રારંભમા એ સદ્‌ગૃહસ્થનો આભાર માનવાની અમારી ફરજ છે કુ. આ.

સાધકને મોક્ષની સાથે જોડે તેવા યોગ જૈન દર્શનમા અસંખ્ય કહ્યા છે તેમા સમતા સામાયિક યોગ સર્વોત્કૃષ્ટ છે, તેથી ગમે તે આત્મા વિશુદ્ધ થઇ, પરમાનંદ કે પૂર્ણતા (Perfection)

પામી શકે છે પ્રભુ તેથી જ પૂર્ણતા પામ્યા હતા અને ભ વ્યા-
ત્માઓને પૂર્ણતા પામવાનો તેજ રાજમાર્ગ બતાવી ગયા છે તેને
અનુસરવુ એ આપણુ કામ છે વિષય કષાય ને નિદ્રા વિકથાદિક
પ્રમાદાચરણ તજવાથીજ તે બની શકે છે અત પ્રમાદાચરણ
તજીને સમતા-સામાયિકનો અનુપમ લાભ લેવા સહુ ભાઇ-
બ્હેનોએ જરૂર લક્ષ રાખવુ જોઇએ બીજા ધર્મઅભ્યાસકો પ્રભુ-
પ્રાર્થના (Prıver) કરતા જેવો રસ લે છે તેથી અધિક રસ
વીતરાગપ્રભુને હાર્દિક પ્રાથના કરનાર લહી આત્મસતોષ મેળવે
એવા ઉંચા હેતુથી, કઇક માર્ગદર્શક આ બુકનુ નિર્માણ થયુ
છે પ્રથમ માર્ગપ્રવેશકને સરલતાથી વસ્તુતત્ત્વની સમજ
પડે એવા બોધદાયક ૧૦૮ પાઠો ક્રમસર આપી, સામાયિકનો
અધિકાર પૂરો કર્યો છે તેમા બાર પાઠ સુધી જીવવિચાર, પછી
વીશ પાઠ સુધીમા જીવ ને પ્રાણુનો સબધ, પાચ ઇન્દ્રિયના
વિષયો, જીવ ને કર્મ, પુણ્યકર્મ અને પાપકર્મ સબધી સમજુતિ
સામાન્ય રીતે આપી, તેને લગતી કવિતા યોજી છે એકવીશમા
પાઠથી પચ્ચીશમા પાઠ સુધીમા પરમેશ્વર-તીર્થકર-અરિહત
પદની સમજુતિ આપી, તેની કવિતા અને પચપરમેષ્ઠીની સાદી
સમજ આપવામા આવી છે પાઠ છવીશમાથી બત્રીશમા સુધી
નવકાર મ ત્ર અને તેમા વર્ણવેલા પચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાના
હેતુ જણાવી, પાઠ ૩૩ માથી ગુરૂ અને તેના ગુણો તથા ગુરૂસ્થાપના
સબધી સૂત્રપાઠનો અર્થ કહી, છેક ૫૯ મા પાઠ સુધી ૩૬ ગુણા
લકૃત ભાવાચાર્યના અદ્ભુત ગુણોની સાદી સમજ ભાવવાહી કવિતા
સાથે આપી છે ત્યાર-બાદ પ્રતિક્રમણ, છ આવશ્યક, પ્રાકૃત ભાષા
ને ક્રિયાવિધિ ૬૪ મા પાઠ સુધી આપી, પાસઠમા પાઠથી એકસો

આઠમા પાઠ સુધી સામાયિકને લગતા બધા સૂત્રો સાથે તેનું રહસ્ય બહુ સાદી પ્રતિપાદક શૈલીથી સમજાવવામા આવ્યુ છે અત્યારસુધી પ્રસિદ્ધ થયેલ સામાયિકાદિકના પુસ્તકો કરતા આમા બતાવેલી રચનાશૈલી બારીકીથી અવલોકન કરનારાઓને ઠીક માર્ગદર્શક લાગશે તેથી જ સહૃદય તત્વરૂચિજનો ઉક્ત સઘળા પાઠો શાંતિથી વાચી, એનુ રહસ્ય જાતે સમજી લઇ, બીજા બાળ જીવોને ધીમેધીમે સમજાવી, ખરે માર્ગે દોરે એવી ઉમેદ રાખુ છુ છેવટે સામાયિક લેવા-પારવાની વિધિ બતાવી, દેવ દર્શન ને ચૈત્યવદનની વિધિ-મર્યાદા સાથે તેનો સક્ષિપ્ત સાર પૃષ્ઠ ૧૦૦ થી પ્રસ્તાવના રૂપે આપી, તેના ઉપયોગી સૂત્રો સમજુતિ સાથે પૃષ્ઠ ૧૨૬ સુધીમા આપ્યા છે પછી કંઠાગ્ર કરવા યોગ્ય ચોવીશે પ્રભુના ચૈત્યવદનો, સ્તુતિઓ ને સ્તવનોનો સગ્રહ કરી, ખાસ ઉપયોગી સજ્ઝાય-પદો ઉમેરી, પુસ્તક પૂરૂ કર્યું છે આ પુસ્તક ખાસ અભ્યાસકોને તથા બીજા બધી જીવોને પણ ઉપયોગી થશે આમાનુ રહસ્ય વાચી-વિચારી સુજ્ઞ ભાઈબ્હેનો ચાલુ રૂઢીમા સુધારો કરી સામાયિક ને ચૈત્યવદનાદિક ભાવ-ક્રિયાનો જાતે આદર કરી, બીજા અજાણ ભાઈબ્હેનોને પ્રેમ-વાત્સલ્યથી ખરા માર્ગે દોરશે તો મારો પ્રયાસ લેખે થયો માનીશ

ઈતિશમ સદ્ગુણાનુરાગી કર્પૂરવિજયજી (સિદ્ધક્ષેત્ર).

(આ બુ ના મણ ચર)

સદ્દગત શેઠ લલ્લુભાઇ પદમશીનુ સક્ષિપ્ત

જીવન વૃતાત

અનેક જીવોના જન્મ અને મરણ તો થયાજ કરે છે પણ કેટલાક જીવો એવા ઉત્તમ સત્કર્મોની સુવાસ મૂકી જાય છે કે-જેમનુ જીવનવૃતાત બીજાઓને ધડો લેવા લાયક બને છે એવુજ વૃતાત વળા (વલ્લભીપુર) નિવાસી મર્હુમ શેઠ લલ્લુભાઈ પદમશીનુ છે કે જેમણે સામાન્ય સ્થિતિમાથી આપકમાઇ, જાતમહેનત, નીતિ અને પ્રમાણિકપણાથી લક્ષ્મી મેળવી જાણી, સારે માર્ગે ખર્ચી જાણી અને વારસોને ઉપયોગી થઇ પડે તેટલી મૂકી એ લલ્લુભાઈ કોણ થયા? ક્યા થયા? ક્યારે થયા? તેમણે જીદગીમા શુ શુ ઉત્તમ કાર્યો કર્યા? તેનુ સક્ષિપ્ત જીવન આ નીચે આપવામા આવ્યુ છે —

સવત ૧૯૧૫ મા શ્રી વળામા વીશાઓસવાળ જ્ઞાતિના શાહ પદમશી નાગજીના ઘેર પૂજ્ય માતુશ્રી બેનીબાઈથી એક પુત્રરત્નનો જન્મ થયો શુભયોગ અને સુનક્ષત્રમા જન્મ હોવાથી ભવિષ્યમા આ બાળક જાહેરજનતાને આદર્શરૂપ બનશે એમ વડીલોના વાકયો ઉચ્ચરાયા લાલનપાલનાદિવડે ઉછરતા બાળકના માબાપની સ્થિતિ સાધારણ હતી તોપણ તે કાળમા સોંઘારત અને કસદાર વેપાર હોવાથી ગરીબાઈ જણાતી નહોતી એ બાળકનુ નામ લલ્લુભાઈ રાખવામા આવ્યુ હતુ સાતેક વર્ષની ઉમરે ગુજરાતી નિશાળમા ભણવાની શરૂઆત કર્યા પછી તે સમયમા લખતા વાચતા આવડે તે ઘણુ સારૂ ભણતર ગણાતુ હોઇને ગુજરાતી પાચેક ચોપડીનો અભ્યાસ થતા, સીહોરના ગૃહસ્થ

ગણાતા શેઠ માવજી લવજીએ લલ્લુભાઈની ઉમરના પ્રમાણમા ચાલાકી તથા ભણતર ગણતરનુ સારૂ જ્ઞાન જાણી પોતાની મોતી નામની પુત્રીનુ વેશવાળ કર્યું અને તે વખતમા ઘણા સારા ગણાય તેવી રીતે ધામધૂમથી લગ્ન કર્યા લલ્લુભાઈની વીશ વર્ષની ઉમ્મરમા વળા જેવા ગામમા સામાન્ય સ્થિતિથી જીદગી ગુજારવા કરતા કોઈ વેપારવાળા સ્થળમા જઇને નસીબ અજમાવવાની ઇચ્છા થઈ આ વખતે મુબઈ વહાણરસ્તે જવાતુ અને મુબઈ જવુ એ જોખમી અને મુશ્કેલ ગણાતુ મુબઈ જનારને શ્રીફળ ચાડલા અપાતા અને શુભ કામે જતા તોપણ વિરહયોગે આખો ભીની થતી

મુબઈમા શરૂઆતની ટુકા પગારની નોકરી કર્યા પછી ઠરીયાણા બજારમા દલાલી કરવાની શરૂઆત કરી એ ધધામા નીતિ અને પ્રમાણિકપણુ ભાગ્યેજ રહી શકે, છતા પ્રાતસ્મરણીય પૂજ્ય ગુરૂમહારાજ શ્રી વૃદ્ધિચદ્રજી મહારાજના સહવાસથી ધર્મના સારા સસ્કાર પડેલા હોવાથી હમેશા દેવપૂજા-ગુરૂદર્શન કરીને નીતિ અને પ્રમાણિકપણે કામ કરવા લાગ્યા, જેથી લલ્લુભાઇના ઉંચ વર્તનમાટે વેપારીઓમા સારી શાખ બધાઈ તેથી તેમને સારૂ કામ મળવા લાગ્યુ અને કમાણીની શરૂઆત થઇ સતત ૧૦ વર્ષ મુબઇ રહ્યા પછી દ્રવ્યપ્રાપ્તિ ઠીક થવાથી દેશમા થોડો વખત રહેલા તેમની ધર્મપત્નીને શ્રીમત અવસર આવતા સસારવૃક્ષના ફળ તરીકે પુત્રીનો જન્મ થયો પણ ધર્મ, નીતિ અને પ્રમાણિકપણાના પુન્યબળે અને લૌકિક કહેવત પ્રમાણે પ્રથમ પુત્રીનો જન્મ તે લક્ષ્મીનો પ્રવેશ ગણાય છે તેમ ધધો સારો ચાલવાથી કમાણી વધતી ગઇ ત્યારબાદ તેમના ધર્મ પત્નીને સતતી થયેલ નહીં અને તે પરલોકવાસી થતા બીજીવારનુ

લગ્ન શીહોરમાજ શા ધનજી અદરજીની પુત્રી નેમીકુવર સાથે સવત ૧૯૬૦ મા કર્યું ધર્મના પ્રભાવે પુન્યબળથી લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થતી ગઈ શીહોરના ફ્લીચદભાઇ જેઓ મારતરને નામે ઓળખાતા તેઓ પણ મુબઈમા મેવા વિગેરેની દલાલી કરતા હતા, એકજ જ્ઞાતિના અને એકજ દેશના બન્ને વતની વચ્ચે ધધાની હરીફાઈ થવા પામ્યા પહેલાજ, બન્ને સમજુ અને ડાહ્યા હોવાથી બેમા ત્રીજો ફાવી ન જાય તે માટે મહીઆરો ધધો શરૂ રાખ્યો અને બન્ને જણા યુક્તિપ્રયુક્તિથી સાફ દિલે ગ્રાહકો અને વેપારીઓને સતોષીને લાભ લેવા લાગ્યા જુની પત્નીની પુત્રીને પરણાવ્યા પછી થોડાજ વર્ષમા તે વિધવા થવાનુ દુખ તેમને જોવા શિવાય જીદગીનો ઘણો કાળ કમાવામા, ખર્ચવામા અને ધર્મકાર્યમા ગયો હતો

નવી ધર્મપત્ની નેમીકુવરને તેમના પુન્યસજોગે શ્રીમત આવતા પુત્રરત્ન સાપડ્યો. જેનુ નામ વધમાન રાખેલ છે ત્યાર-પછી એક પુત્રી સૌભાગ્ય તથા ધરમચદ નામે બીજો પુત્ર થયેલ છે પોતાના વશની વૃદ્ધિ કરનાર પુત્રરત્નની પ્રાપ્તિ થતા સ્પષ્ટ માન્યતા થઇ કે ધર્મના પ્રભાવથીજ દરેક શુભ પ્રસગો પ્રાપ્ત થાય છે

દલાલીના ધધા ઉપરાત બીજા ભાગીદારોથી એક સ્વતત્ર દુકાન કરી જથ્થાબધ કરીયાણુનો ક્રય વિક્રય કરવા લાગ્યા તેમા પણ સારો નફો મેળવી શકયા.

મુબઈમા ધધાના કાર્ય ઉપરાત દેરાનર, જીવદયા, પજરાપોળ વિગેરે કાર્યમા મદદ કરતા અને કરાવતા

હવે ઉમ્મરમા વર્ષો પણ વધના જતા-પોતાના સ્વહસ્તે

મેળવેલી શુભ લક્ષ્મીનો લ્હાવો પણ લેવાય તો સારૂ-કારણકે જુવાનીમા રળ્યા, લીલીવાડી થઈ અને મકાન થયા પૂજ્ય શ્રી ગુલાબવિજયજી (મહાપુરૂષ મુળચદજી મહારાજના શિષ્ય) જેઓ તેમના ઉપગારી ગુરૂવર્ય હતા તેમને પોતાની શુભેચ્છા વળાથી સિદ્ધાચળજીનો સઘ કાઢવાની જણાવી અને ગુરૂમહારાજની તથા સઘની આજ્ઞા મળતા સ ૧૯૬૪ મા છ રી પાળતો સઘ વળાથી સિદ્ધાચળજીનો કાઢ્યો રસ્તામા ધર્મકરણી તથા જમણવારો થતા હતા સિદ્ધાચળજીમા સઘવી તરીકે શે૦ આણદજી કલ્યાણજીની પેઢી તરફથી સામૈયુ થયેલુ સિદ્ધાચળજીની જાત્રાઓ કર્યા બાદ સૌની ઇચ્છા તળાજા જઇ તાલધ્વજગિરિના દર્શન કરવાની થતા પોતાને ખર્ચે સૌને લઇ ગયા ત્યા જાત્રા કરી પાલીતાણે આવી સૌ વિદાય થયા

પાલીતાણામા જૈન બાળાશ્રમ આદિ ધર્મીક સસ્થાઓમા તથા શેઠ આણદજી કલ્યાણજીની પેઢીમા યોગ્ય રકમો ભરેલી હતી

ત્યારબાદ સ ૧૯૭૭ મા રેલ્વે રસ્તે વળાથી ધોળા આવી શ્રી ગીરનારજીનો સઘ કાઢ્યો તથા ત્યાથી વેરાવળ-પ્રભાસપાટણની જાત્રાઓ કરી કરાવી હતી

શ્રી ગીરનારજીની જાત્રા કરાવી ભડારવિગેરેમા યોગ્ય રકમ ભરી પોતાના આત્મામાટે પુન્યભડાર ભર્યો

તળાજા બાબુની જૈન ધર્મશાળામા ત્રણ ઓરડા બધાવ્યા

શ્રીર ઘોળાના ઉપાશ્રયના ફન્ડમા અને વળા ગુરૂમદિરમા ગુરૂ પધરાવવામા યોગ્ય રકમ આપી વળામા સિદ્ધાચળજીનો પટ શ્રી સઘને દર્શન માટે કરાવ્યો

આ ઉપરાંત જ્ઞાતિહિતમા, સઘના કાર્યમા સસ્થાઓમા, કન્યાશાળા, પાઠશાળા, ગારક્ષા, પાજરાપાળ વિગેરેમા જાત-મહેનતના તન, મન, ધનથી ભોગ આપ્યો હતો

આ પ્રમાણે કર્યા છતા નથી કોઇ વખત આત્મશ્લાઘા કરી કે પોતાના વખાણુ કરાવ્યા, પણુ પોતાની ધર્મીજનો પ્રત્યેની ફરજ તેજ જીદગીમા કરવાનુ કર્તવ્ય માનેલુ હતુ

જીદગીના છેલ્લા વ સો દરમ્યાન દીકરા દીકરીને પરણાવવાના કોડ પૂરા કર્યા હતા

શીહોર, વળા વિગેરેના દેરાસરજીમા પ્રભુજીની આગીયો, કાયમ થવા માટે સારી રકમો અર્પણુ કરેલી છે

ભાઇ વર્ધમાન હવે પુખ્ત ઉમ્મરના થયા છે તેઓ પોતાના પિતાની જેમ યુવાન વયમા સારી રીતે કમાવાનુ તથા ધર્મનુ કામ કરી તેમના પગલે ચાલશે અને પોતાની કીર્તિ પ્રસરાવશે એમ ઇચ્છીએ છીએ કુ ઠા

મોક્ષની વાનગીરૂપ સમતા-સામાયિકની પ્રાપ્તિનો ઉપાય.

શ્રુત સામાયિક, સમકિત સામાયિક, દેશવિરતિ સામાયિક અને સર્વવિરતિ સામાયિક-એમ ચાર પ્રકારે સામાયિક હોઇ શકે છે શાસ્ત્રઅભ્યાસવડે પહેલુ, શમ, સવેગ, નિર્વેદ, અનુકપા અને આસ્તિક્ય લક્ષણુ સમ્યકત્વવડે બીજુ, સ્થૂલ હિંસા, જૂઠ, ચોરી પ્રમુખ તજવાવડે ત્રીજુ અને સર્વથા હિંસાદિક પાપવૃત્તિનો ત્યાગ કરવાવડે સાધ્યદષ્ટિવત જીવને ચોથુ સમતા-સામાયિક પ્રાપ્ત થાય છે બાહ્યદષ્ટિવાળા જીવ તેવો અપૂર્વ લાભ મેળવી

શકતા નથી સર્વવિરતિવત સાધુજનોને જીંદગી પર્યંત સામાયિક હોય છે અને દેશવિરતિવત શ્રાવકોને તે કમમા કમ બે ઘડીનુ હોય છે આત્મલક્ષથી તેમા જેટલો વધારે સમય લેવાય તેટલો તેથી અધિક લાભ થાય છે જ્યાસુધી શ્રાવક સામાયિક(સમતાભાવ)-મા વર્તે છે ત્યાસુધી પાપારંભ રહિત હોવાથી સાધુસમો લેખાય છે તેથીજ ભવ્ય આત્માઓ અવકાશ પામી, સામાયિકનો અધિક ખપ કરે છે જેમ બને તેમ સમજપૂર્વક ભવ્યાત્માઓએ તેનો અધિકાધિક ખપ કરવો ઘટે છે, કેમકે તેમા જે સમય જાય છે તે અપૂર્વ લાભકારી થવા પામે છે જેમ જેમ તેનો અભ્યાસ આત્મલક્ષપૂર્વક અધિકાધિક કરવામા આવે છે, તેમ તેમ આત્મ-શાન્તિમા વધારોજ થતો જાય છે એ વાત સ્વાનુભવ સિદ્ધ છે કઇંક મુગ્ધજનો પોતાનો સમય ફોગટ ગપ્પાસપ્પામા ગાળે છે, તો કઇંક ક્ષણિક મોજમજા માણવામા ગાળે છે, કઇંક કલેશ કંકાસ કરવામા, તો કઇંક કપટજાળ ગુંથવામા—એમ સ્વેચ્છાચારમાજ બાપડા જીવો માનવભવ ફોગટ હારી જાય છે કોઇંક વિરલા આત્માર્થી જનોજ પુણીયા શ્રાવકની પેરે અથવા આણંદ કામદેવાદિકની પેરે પોતાનો અમૂલ્ય માનવભવ ધર્મ આરાધન કરવાવડે લેખે કરે છે સુલસા, ચંદનબાળા, સીતા, દ્રૌપદી પ્રમુખ સતીઓ પોતાના પવિત્ર આચરણથીજ પ્રસિદ્ધ થઇ છે ગરીબ-ભિક્ષુ સરખો પણ સામાયિક-ચારિત્રના પ્રભાવથી ઇન્દ્ર અને નરેન્દ્રાદિક વડે પૂજિત બને છે સામાયિકના આ૦ પર્યાય નામો સમજવા યોગ્ય છે

૧ સામાઇય=સામાયિક=સમતાભાવની પ્રાપ્તિ

૨ સમઇય=સમયિક=સમ્યગ્ શાન્તિપૂર્વક સર્વ જીવપ્રત્યે વર્તન

૩ સમ્મવાઓ=સમ્યગ્વાદ=રાગ દ્વેષ રહિતપણે યથાસ્થિત કથન ।

૪ સમાસ=સ્તોક (થોડા) અક્ષરોવડે ધર્મનાશક તત્ત્વાવબોધ.
૫ સંખેવો=સંક્ષેપ=અક્ષરો થોડા પણ અર્થ ગંભીર
૬ અણવજ્જ=અનવદ્ય=નિષ્પાપ આચરણ
૭ પરિણ્ણા=પરિજ્ઞા=પાપત્યાગવડે વસ્તુતત્ત્વનું જ્ઞાન
૮ પચ્ચક્ખાણ=પ્રત્યાખ્યાન=તજવા યોગ્ય વસ્તુનો ત્યાગ

એ આઠ પર્યાય નામોનું રહસ્ય મનન કરવા યોગ્ય છે ઉપરમાંથી વ્યાખ્યાનમાં દૃષ્ટાન્તપૂર્વક તે દર્શાવેલું છે સહજ-સ્વાભાવિક આત્મિક સુખ પ્રગટ કરવાના અભિલાષી જનોએ પ્રતિદિન અવકાશ મેળવી ઉક્ત સામાયિકનો જેમ અધિક લાભ મેળવાય તેમ પ્રયત્ન કરવો ઘટે છે સામાયિક એટલે સમભાવની પ્રાપ્તિ, તેની વૃદ્ધિ જે રીતે-જે માર્ગે અધિક થવા પામે તે રીતે-તે માર્ગે અધિક કાળજીથી પ્રવર્તન કરવું ઉચિત છે દેશવિરતિ શ્રાવકને સામાયિક ઉચ્ચરવાનો કાળ બે ઘડીથી ઓછો નજ હોય, પણ કદાચ પાંચ દશ મિનિટનો અવકાશ ફુરસદ છવાયો મળે તો તેનો પણ સદુપયોગ કરી, સમભાવ-સમતા ગુણની પ્રાપ્તિ અને વૃદ્ધિ કરવાનું ભૂલવું જોઇએ નહીં સામાયિકમાં જે પ્રતિજ્ઞા કરવામાં આવે છે તેનું રહસ્ય સારી રીતે લક્ષમાં રાખી તેને સફળ કરવા કાળજી રાખવી જોઇએ મન, વચન અને કાયાવડે કંઈ પણ પાપાચરણ કરવું કે કરાવવું નહીં, તથા ભાવના ઉદાર રાખવી મૈત્રી, કરૂણા, મૃદુતા અને માધ્યસ્થનો કાયમ અભ્યાસ રાખવો શરીરાદિક સંયોગની અસારતા ને ક્ષણિકતા વિચારી, ભાગ્યયોગે પ્રાપ્ત થયેલ માનવભવાદિક દુર્લભ સામગ્રીની સફળતા શીઘ્ર કરી લેવી ઉચિત છે ઇતિશમ્

—*— (સ ક વિ)

બાળ કેળવણીપરત્વે આપણી ફરજ

‘ દયાળુ માતાપિતાદિક વડીલો ધારે તો તે બાળકોના એક ઉમદા શિક્ષકની ગરજ સારી શકે. ’

કેળવણી એ એક અજબ ચીજ છે તેનાથી અનેક ફાયદા થઈ શકે છે ઘઉંની કણકને જુદી જુદી રીતે કેળવવાથી તેમાથી તરેહ-તરેહની ગમવતી (રસોઈ) બને છે અને તે ભારે મીઠાશ આપે છે ફળફુલના ઝાડને પણ સારીરીતે કેળવીને ઉગાડવાથી તે જાતજાતના જથાબધ મીઠા, મધુર, સ્વાદિષ્ટ અને ખુશબોદાર ફળફુલ આપી આનદ-સતોષ ઉપજાવે છે જ્યારે જડ વસ્તુઓ પણ તથાપ્રકારની કેળવણીવાળા સસ્કાર પામી આનદદાયક બને છે તો પછી ચૈતન્યવાળો મનુષ્ય આત્મા યોગ્ય કેળવણી પામીને સસ્કારિત બને તો તે સ્વપરને કેટલો બધો આનદદાયક થાય? શરીરનો, મનનો, બુદ્ધિનો અને હૃદયનો વિકાસ કરવા માટે કેળવણીની ઓછી જરૂર નથી, બલકે ઘણી જરૂર છે ઉક્ત દરેક પ્રકારની કેળવણી જરૂરની છે, ઉપેક્ષા કરવા યોગ્ય નથી વળી તે ગુણુમા એકએકથી ચડીયાતી પણ છે, છતા અફસોસની વાત છે કે બહુધા તેની ઉપેક્ષાજ કરવામા આવે છે જુઓ ! આપણા દેશમા જન્મેલા બાળકો બધા ઉછરીને મોટા થતા નથી, ઉછરેલા બધા તદુરસ્ત રહેતા નથી, જન્મેલા બાળકોમાથી એક વર્ષની અદરનો ⅓ અને પાચ વર્ષની અદરનો ⅓ ભાગ તો મરી જાય છે બાકીના ⅓ ભાગમાથી પણ થોડાઘણાજ લાબો વખત બચી શારીરિક સુખસપત્તિ પામી શકતા હશે આ સ્થિતિ ખરેખર ખેદજનક છે ગર્ભને પોષવા અને બાળકોને ઉછેરવા

તરફ માબાપોની અત્યત બે રકારીનુ આ અનિષ્ટ પરિણામ જણાય છે બચ્ચાઓને કુશળતાથી ઉછેરવામા આવે તો તે શરીરે પુષ્ટ, કદાવર અને નીરોગી થવા પામે છે, તેને બદલે બેદર કારીથી, તેમને ભય, ત્રાસ અને ખેદ ઉપજાવ્યા કરવાથી તે દુબળા, સત્ત્વહીન અને રોગીના તથા દુખીયાના બને છે કોમળ વયના બચ્ચાઓને બચપણથીજ યોગ્યરીતે કેળવવાની માબાપની જે પવિત્ર ફરજ છે તે અત્યારે બહુધા વિસારી દેવાય છે, એનુજ આ અતિ દુખકારક માઠુ પરિણામ લેખવા યોગ્ય છે

પ્રથમ તો બાળક આઠેક વર્ષનુ થાય ત્યાસુધી નિર્દોષ રમતગમતમા દિવસ નિર્ગમી તેને વિદ્યા તરફ રૂચિ કરાવવાની જરૂર છે ગમત સાથે જ્ઞાન મળે અને તે નઠારી સોબતથી બચે તેવી કાળજી પ્રથમથીજ રાખવી જોઇએ ધીમેધીમે તેનામા સારા સદ્ગુણો ખીલી નીકળે એવા બીજા સસ્કારો તેના ઉપર પડવા દેવા જોઈએ તે તરફ જેટલી કાળજી વધારે રહે તેટલુ હિત અધિક થઈ શકે ! પરતુ અદ્યાપિ માબાપનુ તેમજ શિક્ષકોનુ આ આવશ્યક વાત તરફ દુર્લક્ષ્ય જેવુજ જણાય છે જે શુભ સસ્કાર બચપણથીજ બાળકો ઉપર પડે છે તે બહુ સ્થાયી-ન ભુસાઈ શકે તેવા ટકાઉ બને છે શિક્ષકો ધારે તો બાળ વિદ્યાર્થીઓને સુસસ્કારિત બનાવવા ઘણુ કરી શકે અને એમ કરવાની એમની ફરજ પણ છે તે તેમણે નિસ્વાર્થપણે બજાવવા લક્ષ્ય રાખવુ જોઇએ જડ બાળકોને પણ હીરા જેવા કરવાનુ સદ્ભાગ્ય સુશિક્ષિત માબાપો ઉપરાત દીનસોજ શિક્ષકોને છે તેથીજ તેમનો તે દરજ્જો ઉચો દેખાય છે

શિક્ષકો ન્યાયી તથા સદાચરણી

સચોટ અસર બાળકો ઉપર ઘણી સારી થવા પામે છે જો બાળકોનુ જીવન સુધારવુ હોય તો તેમની જેમને શુભ ચિંતા રાખવાની હોય તેવા માબાપ તથા શિક્ષકોએ પણ પોતાનુ વર્તન જરૂર સુધારવુ જોઈએ આપણા બાળકોમાના ઘણા એક તો કુસંગથીજ બગડે છે અને તે વળી બીજા બાળકોને બગાડે છે બચપણમા જે બુરી આદતો પડે છે, તે કુસંગતિનુ જ પરિણામ હોય છે તે દોષથી પોતાના વહાલા બાળકો બચી શકે તેવુ ઉચિત લક્ષ માબાપોએ તેમજ શિક્ષકોએ અવશ્ય રાખવુ જોઈએ ઉંચા પ્રકારના નૈતિક શિક્ષણવડે તથા ધાર્મિક શિક્ષણવડેજ બીજી શારીરિકાદિક કેળવણીની સાર્થકતા છે, તે ભૂલવુ જોઈતુ નથી એવા શુભ લક્ષપૂર્વક બાળવયથી બાળકોને યોગ્ય કેળવણી અપાવી જોઈએ

આવી ઉત્તમ કેળવણી ક્રમસર પામેલા માનવરત્નોની કિંમત કોણ કરી શકે વારુ ? સૌ માતાપિતા અને શિક્ષકાદિકને પોતપોતાની જવાબદારી સમજીને સદાચારપરાયણ થઈ રહેવા સદાય સદ્‌બુદ્ધિ સ્ફુરો ઇતિશમ્

મ. કર્પૂરવિજયજી.

વીતરાગ પરમાત્માની ગૃહસ્થ-શ્રાવકોવડે કરાતી પૂજા.

તેના જુદા જુદા પ્રકાર, પ્રયોજન તથા ફળ સમજી ગુણી ભાઈબ્હેનોએ તેમાં કરવો જોઈતો આદર.

અષ્ટ પ્રકારી, સતર પ્રકારી અને એકવીશ પ્રકારી પૂજાનો સમાવેશ અગપૂજા, અગ્રપૂજા અને ભાવપૂજામાં થઈ શકે છે પહેલી વિઘ્નોપશમ કરનારી, બીજી અભ્યુદય કરનારી અને ત્રીજી મોક્ષ આપનારી થાય છે વિધિયુક્ત કરેલી પૂજા યથાસ્થિત ફળ દાયક બને છે અગશુદ્ધિ, વસ્ત્રશુદ્ધિ, મન શુદ્ધિ, ભૂમિ શુદ્ધિ, પૂજોપકરણ શુદ્ધિ, દ્રવ્ય શુદ્ધિ અને વિધિ શુદ્ધિ-એ સાત પ્રકારની શુદ્ધિ પ્રભુપૂજા વદનાદિ પ્રસગે સાચવવા યોગ્ય છે વળી પૂજા કરનારના આશય-અભિપ્રાયને અનુસરી પ્રભુપૂજા વિચારામૃતસગ્રહમા સાત્વિકી, રાજસી અને તામસી એ રીતે પણ ત્રણ પ્રકારની કહી છે, તે એવી રીતે કે —

૧ અરિહત પરમાત્માના ઉત્તમ ગુણોના જ્ઞાનપૂર્વક ગમે તેવા કષ્ટ સમયે પણ મનનો રગ બદલ્યા વગર પ્રભુભક્તિ નિમિત્તે મહા ઉત્સાહથી નિસ્પૃહભાવે સવસ્વ અર્પણ કરતો ભવ્યાત્મા યથાશક્તિ જે પૂજા કરે તે સાત્વિકી પૂજા સમજવી

૨ જે આ લોકના સુખ પ્રાપ્ત કરવાનો નિશ્ચય રાખી લોકરજન અર્થે કરવામા આવે તે રાજસી ભક્તિ સમજવી

૩ પોતાના કલ્પેલા શત્રુઓના નિગ્રહ અર્થે મત્સર ભાવથી દૃઢ નિશ્ચય કરી તેમના માર્ગમા અવરોધ ઉભો કરવા માટે જે કરાય તે તામસી ભક્તિ જાણવી

રાજસી અને તામસી ભકિત સર્વ કોઇને સુખે (સહેજે) પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, પણ મોક્ષ પર્યંત સુખને આપનારી સાત્વિકી

ભક્તિ પ્રાપ્ત થવી અતિ દુર્લભ છે સાત્વિકી ભક્તિ ઉત્તમ છે, રાજસી મધ્યમ છે અને તામસી જઘન્ય છે પાછલી બન્નેને તત્વજ્ઞોએ આદરેલી નથી, પણ પહેલીનોજ સ્વીકાર કરેલો છે

૧ અંગ પૂજા-જળ, ચંદન, પુષ્પ (પત્ર-ફળ) અને આભૂષણવડે કરાય છે

૨ અગ્ર પૂજા–અક્ષત, ફળ, નૈવેદ્યાદિક તથા તાલમૃદંગાદિકવડે કરાય છે ધુપ, દીપનો પણ આમાંજ સમાવેશ છે

૩ ભાવ પૂજા–વૈરાગ્ય ઉપજાવી આત્મગુણ જગાવે એવી રીતે વીતરાગ પ્રભુની પાસે તન, મન, વચનની એકાગ્રતાથી સમજ અને ઉપયોગ સાથે ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ, સ્તવનાદિકવડે કરાય છે

૧ જળપૂજાવડે પ્રભુનો અભિષેક કરતાં સ્વચેતનને કર્મમલ રહિત વિશુદ્ધ કરવાનું ભાવવું ચંદનાદિક શીતળ વસ્તુવડે પ્રભુના સર્વાંગે વિલેપન કરતાં તાપ રહિત શાંત થવાનું ભાવવું, સુગંધી પુષ્પમાલ્યાદિ પ્રભુ ઉપર આરોપી ચિત્તની પ્રસન્નતા, પ્રફુલ્લતા રૂડીપેરે ભાવવી ઉત્તમ પત્ર ફળ પ્રભુના કરકમળમાં સ્થાપી ઉત્તમ આભૂષણો આરોપી ચિત્તની એકાગ્રતા ભાવવી

૨ અખંડ અને ઉજ્જવળ તંદુલવડે ત્રણ ઢગલી પ્રભુ પાસે કરી નિર્મળ રત્નત્રયીની ભાવના કરવી તેમજ સ્વસ્તિકાદિક આળેખવાવડે આત્માનું મંગળ ચહાવું

ઉત્તમ સરસ શ્રીફળ, કેરી, દાડમાદિ ફળો ધરવાવડે અનુપમ એવું પ્રધાન મોક્ષફળ ચહાવું સરસ પકવાનાદિ ઉત્તમ નૈવેદ્ય પ્રભુ પાસે ધરીને આત્માનું અણાહારીપદ ચહાવું

૩ તાલમૃદંગાદિક વાજીંત્રના સાજથી સંગીતનૃત્યાદિ પ્રભુપાસે કરી, નિજભાન ભૂલી, પ્રભુરૂપ થવુ

'જિન ઉત્તમ ગુણ ગાવતા, ગુણ આવે નિજ અંગ' એવા ઉચ્ચ આશયથી સ્વપરને સુખે સમજાય અને વૈરાગ્ય ભાવ ઉપજાવે એવા ઉત્તમ પદ ને અર્થ યુક્ત ચૈત્યવંદન, સ્તુતિ, સ્તવનાદિ કેવળ પ્રભુ કે પ્રભુના સ્વરૂપ સામે દ્રષ્ટિ સ્થાપી રાખી, બીજાના ધ્યાનમા વ્યાઘાત ન થાય તેમ શાંત ચિત્તથી ગંભીર સ્વરે ગાવા અથવા અન્યકૃત ગાયનાદિ સાંભળવા, અનુમોદવા કે જેથી આત્માની અનાદિ મલીન વિષયવાસનાદિ નિર્મૂળ થઇ સ્વાત્મગુણ જાગૃત થવા પામે અને ઉત્કૃષ્ટ યોગની એકતાથી ચેતન નિજ ભાન ભૂલી જઇ પરમાત્મસ્વરૂપી થવા પામે

આ ત્રણ પ્રકારની પ્રસિદ્ધ પૂજા ઉપરાંત એક ચોથી પ્રતિપત્તિ નામની પૂજા પણ કહી છે અને તે પ્રમાદમાત્ર પરિહરી પરમાત્મા પ્રભુની અખંડ આજ્ઞાનું પરિપાલન કરવાવડે બને છે

ઇતિશમ મુ કર્પૂરવિજયજી

શિક્ષક અને શિક્ષણ

દયાળુ માતાપિતાદિક ધારે તો બાળકોના શિક્ષકોની ગરજ સારી શકે

૧ શિક્ષકોનો ધંધો ઉત્તમ છે ગુરૂ–મહેતાજી વિગેરે શબ્દો એ ધંધાની મહત્તા બતાવે છે એ ધંધો ઉપદેશક કરતા, જોખમવાળો ને મુશ્કેલ હોવા છતા માનવતો છે

૨ પ્રાચીન શાસ્ત્રોમા ગુરૂને દેવસમાન ગણવાનું કહ્યું છે સદ્ગુરૂ સૌથી શ્રેષ્ઠ છે

૩ મહેતાજીએ ઉત્સાહથી કામ કરવાનુ છે કદી નિરૂત્સાહી થવુ નહીં

૪ શિક્ષકનો ધધો મહેલો નથી તે ધધો શીખી સુશિક્ષીત બનવુ જોઇએ, સુતાર વિગેરેને નિર્જીવ વસ્તુ ઉપર કામ કરવાનુ હોય છે, ત્યારે શિક્ષકોને ચેતનવત બાળકો ઉપર કાર્ય કરવાનુ હોઇ, જો તે યથાયોગ્ય રીતે કામ ન કરે તો મનુષ્યમાત્રની અમૂલ્ય જીદગી બગડે આજના બાળકો કાલે જુવાન માણસ થવાના છે

૫ પુરૂષ શિક્ષક કરતા સ્ત્રીશિક્ષકની જોખમદારી વિશેષ છે કેમકે તેના હાથમા છોડીઓની એટલે ભવિષ્યની માતાઓની કેળવણી રહેલી છે સ્ત્રીમા કેટલાક એવા ગુણ રહેલા છે કે બાળકો સુશિક્ષીત સ્ત્રી પાસેથી પ્રેમભાવવડે ઘણુ શીખી શકે

૬ શિક્ષકનો ધધો ચલાવવામા ઉપયોગી થઇ પડે એવુ ખાસ શિક્ષણ આપવાની પાઠશાળાને ટ્રેઇનીંગ કોલેજ કહે છે ત્યા શિક્ષકનુ શાસ્ત્ર શીખવવામા આવે છે

૭ સમજુતિ, સૂચનાઓ અને નિયમોનો સગ્રહ તેનુ નામ શાસ્ત્ર અને એ પ્રમાણે કામ કરી અનુભવ મેળવવો તેનુ નામ કળા

૮ જમાનાની સાથે રહેવા તથા ધધાને યોગ્ય જ્ઞાનમા વૃદ્ધિ કરવા, શિક્ષકોએ ઉત્તમ પુસ્તકો વાચવાનો મહાવરો રાખવો અને જીવનપર્યંત જ્ઞાનમા વૃદ્ધિ કરવાનો ઉદ્યોગ કરતા રહેવુ શિક્ષક આળસુ ન હોવો જોઇએ

૯ ભણાવવુ અને કેળવવુ એ બેમા મોટો તફાવત છે ઠાસી ઠાસીને જ્ઞાન ભરવુ કે ગોખણ કરાવવુ તે ભણતર છે અને

મનની, શરીરની અને નીતિવિષયક સર્વ શક્તિઓની
ખીલવણી કરવી તેનુ નામ કેળવણી છે શિક્ષકે કેળવણી
આપવા ઉપર ખાસ લક્ષ રાખવુ

૧૦ કેળવણીનો અર્થ બહોળો છે બાળક ભણીને પંડિત થાય
એટલે બસ નથી તેના મગજમા માત્ર જ્ઞાન ભરવાનુ નથી,
તેની વિચારશક્તિ ખીલવવાની છે અને જ્ઞાનનો ઉપયોગ
કરતા શીખવવાનુ છે

૧૧ કેળવણી ત્રણ પ્રકારની છે મનની (માનસિક), તનની
(શારીરિક), નીતિની (નૈતિક)

૧૨ બુદ્ધિની કેળવણી ન મળે તો બાળક અજ્ઞાની અને બેવકૂ
(બુદ્ધિહીન) થાય મનની શક્તિઓ ખીલવવાથી બુદ્ધિની
કેળવણી મળે છે, ગોખણથી તે મળતી નથી

૧૩ શરીરના કેળવણી ન મળે તો બાળકો નિર્બળ અને નિર્માલ્ય
થાય જુદી જુદી જાતની કસરત અને ડ્રીલ વિગેરેથી શ
કેળવણી મળી શકે છે

૧૪ નીતિની કેળવણી ન મળે તો બાળક અસભ્ય અને અવિવે
થાય શિક્ષકની રહેણીથી અને નીતિપાઠોના અસરકાર
સમજુતિથી એ કેળવણી આપી શકાય

૧૫ કિંડરગાર્ટનની સીસ્ટમથી ત્રણે પ્રકારની કેળવણી એ
સાથે મળે છે

૧૬ શિક્ષક સદાચરણી, ન્યાયી અને મનને કબજામા રાખી
તેવો ન હોય તો તેની અસર બાળકોપર સારી થાય ન

૧૭ સેવાવૃત્તિ રાખી દરેક શિક્ષકે કર્તવ્યપરાયણ થવુ

(સ કે નિ

પાઠ ૧ લો જીવ

ગુરૂજી—બાળકો ! આજે હું તમને કાંઈક ધર્મ સબંધી બોધ આપનારો છુ

શિષ્ય—વારૂ ગુરૂજી ! પણ તે પહેલા એક વાતનો ખુલાસો કરશો ?

ગુરૂજી—હા, એવી કઈ વાત છે ?

શિષ્ય—વાત તો એ કે, આપણે ખાઈએ છીએ, પીએ છીએ, બોલીએ છીએ, બેસીએ છીએ, ઉઠીએ છીએ તે શા કારણથી ?

ગુરૂજી—આપણા શરીરમા જીવ છે તેથી તે બધુ કરી શકીએ છીએ.

શિષ્ય—જીવ તો આપણા દેખવામા આવતો નથી.

ગુરૂજી—જીવ એ નરી આંખે દેખી શકાય તેવી વસ્તુ નથી.

શિષ્ય—ત્યારે જીવને આપણે કેવી રીતે જાણી શકીએ ?

ગુરૂજી—જીવ જ્ઞાનથી જાણી શકાય છે, જ્યારે તમને વિશેષ જ્ઞાન થશે ત્યારે તમે જીવને જાણી શકશો.

શિષ્ય—વારૂ ગુરૂજી ! જેમ આપણા શરીરમા જીવ છે, તેમ જે કોઈ હાલતા ચાલતા જણાય છે તે સર્વેમા જીવ છે ?

ગુરૂજી—હા, જે હાલતા ચાલતા જણાય છ તેમા તો જીવ છેજ, પણ કેટલાક હાલતા ચાલતા નથી તેમા પણ જીવ છે તે હું તમને હવે પછીના પાઠોમા સમજાવીશ

પાઠ ૨ જો ત્રસ અને સ્થાવર જીવ

હાલતા ચાલતા જીવો જેવા કે ગાય, ભેશ, હાથી, ઘોડા, બળદ, ઉંટ, કુતરા, બિલાડી વિગેરે સર્વ પશુઓના શરીરમા જીવ છે

વળી પોપટ, કબુતર ચકલા, કાગડા, સમળી, નોળ, ચામચીડીઆ વિગેરે સર્વ પક્ષીઓના શરીરમા પણ જીવ છે.

વળી સાપ, અજગર, નોળીઆ, ઉંદર, ખીસકોલી, ચંદનઘો વિગેરેમા પણ જીવ છે

તેમજ પાણીમા રહેનારા જેવા કે માછલા, મગરમચ્છ, કાચબા વિગેરેના શરીરમા પણ જીવ છે અને તે પાણીમા રહેનારા જીવો જલચર જીવો કહેવાય છે

નાના શરીરવાળા જતુઓ જેવા કે કાનખજુરા, ભમરા, માખી, મકોડા કીડી, જૂ, ડાસ, મચ્છર, જળો, પૂરા, અળસીયા વિગેરેમા પણ જીવ છે આનાશ કે જેઓનુ શરીર ચાલે છે, દોડે છે, વળી જેઓ તાપના કારણથી કે ભય અથવા નાસના કારણથી એક જગાએથી બીજી જગાએ પોતાની મરજે જઈ શકે છે એવા સર્વ શરીરવાળા જીવો છે

ઉપરના સર્વે શરીરવાળા જીવો ત્રસ જીવો કહેવાય છે

વળી એના શરીરવાળા પણ જીવ છે કે જેઓ ચાલવુ, ઉડવુ, બેસવુ, દોડવુ વિગેરે કાંઇ પણ કામ પોતાની મેળે કરી શકતા નથી. આવા શરીરવાળા જીવો સ્થાવર જીવ કહેવાય છે

પાઠ ૩ જો. સ્થાવર જીવ.

સ્થાવર જીવો પાચ જાતના છે –પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ આ પાચે જાતના જીવો સ્થાવર જીવ કહેવાય છે

વનસ્પતિ જીવ છે એમ સૌ કોઈ કબુલ કરે છે. તેમજ પૃથ્વી પણ જીવ છે એમ હાલના શોધક વિદ્વાનોને શોધ કરતા માલમ પડયુ છે, પરતુ પાણી, અગ્નિ અને વાયુ એ પોતે જીવ છે, એવી તેઓને હજી ખબર પડી નથી. પણ જૈનશાસ્ત્રમા આ પાચે જાતના સ્થાવર જીવ છે, એવુ સિદ્ધ કરેલ છે

કેટલાક વર્ષો પહેલા જનાવરોમા અને થોડા વર્ષ અગાઉ વનસ્પતિમા જીવ છે, એવુ મનાતુ નહી; પરતુ હાલ તે સર્વેમા જીવો છે, એમ મનાય છે, તો જેમ જેમ જીવનશાસ્ત્રની શોધમા વધારો થશે, તેમ તેમ પાણી, અગ્નિ અને વાયુ પણ સજીવ છે, એવો જે જૈનશાસ્ત્રમા બોધ છે તે ખરોજ છે, એવી બીજાઓને પણ ધીમે ધીમે ખાત્રી થશે.

શિષ્ય—ગુરૂજી સાહેબ ! ત્યારે તો જૈનધર્મના શાસ્ત્રનુ જ્ઞાન મેળવવુ જ જોઈએ કારણ કે જ્યા સુધી આ દુનિયામા જેમ પોતાના શરીરમા જીવ છે તેમ બીજા કઇ કઈ જાતના શરીરોમા જીવ છે તેની સમજ પડી નથી, ત્યા સુધી ખરી રીતે જીવની દયા કરવામા ખામી રહે છે અને તેથી આપણે આપણા આત્માનુ (જીવનુ) હિત કરી શકતા નથી

ગુરૂજી—આ રીતે તમને જીવ સબધી જ્ઞાન શીખવાની લાગણી છે તો તમો થોડા વખતમા સારી રીતનુ જ્ઞાન મેળવી શકશો

પાઠ ૪ થો પ્રાણ

શિષ્ય—ગુરૂજી! કાન પણ શરીરમા જીવ છે તે કેવી રીતે જાણી શકીએ ?

ગુરૂજી—છોકરાઓ! જે જે શરીરમા પ્રાણ હોય છે તે તે શરીરમા જીવ હોય છે

શિષ્ય—ગુરૂજી! પ્રાણ એ શુ વસ્તુ છે ?

ગુરૂજી—જે વડે જીવ શરીરમા રહી શકે તથા જે વડે જીવ સર્વ કામ કરી શકે તે પ્રાણ કહેવાય

શિષ્ય—ત્યારે શુ એમ સમજવુ કે જે શરીરમા પ્રાણ હોય છે, તે શરીરમા જીવ હોય છે, અને જેમા પ્રાણ ન હોય તેમા જીવ પણ ન હોય ?

ગુરૂજી—હા, એમજ છે જીવ પ્રાણ વિના શરીરમા રહી શકતોજ નથી

શિષ્ય—પ્રાણ એટલે જેને આપણે શ્વાસોચ્છ્વાસ કહીએ છીએ તેજ કે બીજુ કાઇ છે ?

ગુરૂજી—પ્રાણ એટલે માત્ર શ્વાસોચ્છ્વાસજ નહી પણ જેમ શ્વાસોચ્છ્વાસ પ્રાણ કહેવાય છે તેમ બીજા પણ પ્રાણ ગણાય છે

શિષ્ય—ત્યારે પ્રાણ કેટલા હશે વારૂ ?

ગુરૂજી—પ્રાણના દશ પ્રકાર છે, એટલે કે દશ વસ્તુઓને પ્રાણ કહેવામા આવે છે.

શિષ્ય—એ દશ પ્રાણ તે કયા કયા છે?

ગુરૂજી—પાચ ઇંદ્રિય,[1] ત્રણ બળ, શ્વાસે શ્વાસ અને આયુષ્ય એ દશ પ્રાણ છે.

પાઠ ૫ મો પ્રાણ.

ચોપાઈ.

પ્રાણ થકી જીવ જીવન થાય, તે જીવના દશ પ્રાણ ગણાય,
ઇંદ્રિય પાચ ત્રણ બળ જાણ, શ્વાસોશ્વાસ આયુષ્ય પ્રમાણ ૧
સઘળા કામ કરે જીવ કાય, જો દશ પ્રાણતણુ બળ હોય,
પ્રાણ બળે જીવ પૂર્ણ ગણાય, એવો પ્રાણતણો મહિમાય ૨

પાઠ ૬ ઠ્ઠો. દશ પ્રાણ.

છોકરાઓ! આજે તમને દશ પ્રાણસબધી વિશેષ સમજણ આપવાની છે તેમા પાચ ઇંદ્રિયો નીચે પ્રમાણે છે

૧ જે વડે બીજાને અડકી શકીએ છીએ, તે શરીર ઇંદ્રિય છે.
૨ જે વડે વસ્તુને ચાખી શકીએ છીએ, તે રસના ઇંદ્રિય છે.
૩ જે વડે વસ્તુ સુધી શકીએ છીએ, તે ઘ્રાણ ઇંદ્રિય છે
૪ જે વડે કાઈ પણ દેખી શકીએ છીએ, તે ચક્ષુ ઇંદ્રિય છે
૫ જે વડે શબ્દ સાભળી શકીએ છીએ, તે શ્રોત્ર ઇંદ્રિય છે

ઉપરની પાચે ઇંદ્રિયાને રહેવાના ઠેકાણા નીચે પ્રમાણે છે.

શરીર ઇંદ્રિય આખા શરીરની ચામડીમા રહે છે.

રસના ઇંદ્રિય જીભમાં રહે છે, ઘ્રાણ ઇંદ્રિય નાકમાં રહે છે.
ચક્ષુ ઇંદ્રિય આંખમાં રહે છે, શ્રોત્ર ઇંદ્રિય કાનમાં રહે છે.

ત્રણ બળ નીચે પ્રમાણે છે

૬ જેથી આપણે વિચાર કરી શકીએ છીએ તે મનબળ છે.
૭ જેથી આપણે બોલી શકીએ છીએ તે વચનબળ છે
૮ જેથી આપણે ઉઠવું, બેસવું, લેવું, મૂકવું વિગેરે કામ કરી શકીએ છીએ તે શરીરબળ છે

શ્વાસોચ્છ્વાસ અને આયુષ્ય તેની સમજણ નીચે પ્રમાણે છે.

૯ જે શક્તિવડે જીવ શરીરમાં વાયુ દાખલ કરે, સ્થિર કરે તથા શરીરમાંથી વાયુને બહાર કાઢે તે શ્વાસોચ્છ્વાસ છે.
૧૦ જે વડે જીવ શરીરની સાથે અમુક કાળ સુધી બંધનમાં રહે તે આયુષ્ય છે

પાઠ ૭ મો દશ પ્રાણ

દોહા

શરીરેંદ્રિય તે ચામડી, રસનેંદ્રિય તે જીભ,
ઘ્રાણેંદ્રિય તે નાસિકા, સર્વ પ્રાણીમાં લીધ ૧
ચક્ષુઇંદ્રિય તે આંખ છે, શ્રોત્રેંદ્રિય તે કાન,
એ પંચેંદ્રિયથી મળે, સર્વ વસ્તુનું જ્ઞાન ૨
મન બળ પામી માનવી, શકે વિચારી આપ,
વચન બળે વદવા તણી, શક્તિ ધરે અમાપ ૩
ઉઠે બેસે આપથી, શરીર બળની સાથ,

ત્રણે બળથી પૂર્ણ તે, હોય પ્રાણનો નાથ. ૪
જે વાયુ વપુમા ધરે, ગ્રહે કાઢે બ્હાર,
શ્વાસોચ્છ્વાસની શક્તિ તે, જાણો પ્રાણાધાર. ૫
દેહબંધનમા જે વસે, પ્રાણી કાળ પ્રમાણ,
આયુષ્ય તેને જાણવુ, જે છે દશમો પ્રાણ. ૬

પાઠ ૮ મો. પાચ ઇંદ્રિયવાળા જીવો

માતાપિતાના સંયોગથી ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યો પાંચ ઇંદ્રિયવાળા જીવ છે પશુ અને પક્ષીઓ તથા જળચરો પણ પાચ ઇંદ્રિયવાળા જીવ છે.

અત્યંત દુખ ભોગવનારા જીવો જેઓ નારકી કહેવાય છે, તેઓને પણ પાચ ઇંદ્રિય છે, તેમજ અત્યંત સુખ ભોગવનારા જીવો જેઓ દેવતા કહેવાય છે, તેઓને પણ પાચ ઇંદ્રિય છે. પશુ પક્ષીઓ તિર્યંચ કહેવાય છે.

આ પાચ ઇંદ્રિયવાળા જીવોને દશ પ્રાણ હોય છે વળી પાચ ઇંદ્રિયવાળા બીજા જીવ પણ છે, તેઓને દશથી ઓછા પ્રાણ હોય છે. એના જીવોસબધી સમજ્યા જીવોસબધી બારિક સમજણ આપતી વખતે આપીશ

પાઠ ૯ મો. ચાર ઇંદ્રિયવાળા જીવો.

ચાર ઇંદ્રિયવાળા જીવો પણ તિર્યંચ કહેવાય છે

" નીચેના જીવો ચાર ઇંદ્રિયવાળા છે "

૧ પુષ્પમા ગધ લેનારા — ભમરા
૨ ઘોડાના તબેલા વિગેરેમા ઉત્પન્ન થનારી — બગાઈ

૩ ધાણમા ઉત્પન્ન થનારા ઝેરી	વિંછી
૪ ખેતરમા ધાન્યને ખાઈ જનારા	તીડ
૫ કીચડથી ઉપજનારા	મચ્છરો
૬ દીવામા પડનારા	પતગ
૭ ગદકીમા ઉપજનારા	ડાસ

એ પ્રમાણેના જીવો તથા માખી, મધમાખી, કસારી, ભમરીઓ, બગાઓ અને કરોળીયા એવી જાતના બીજા ઘણા જીવો ચાર ઇંદ્રિયવાળા છે

ચાર ઇંદ્રિયવાળા જીવોને નીચે મુજબ આઠ પ્રાણ હોય છે.

૧ શરીર, ૨ જીભ, ૩ નાસિકા, ૪ ચક્ષુ, ૫ વચનબળ, ૬ શરીરબળ, ૭ શ્વાસોચ્છ્વાસ, ૮ આયુષ્ય

પાઠ ૧૦ મો ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા જીવો

ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા જીવો પણ તિર્યંચ કહેવાય છે

" નીચેના જીવો ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા છે "

૧ કાનમા પેસી જનારા	કાનખજુરા
૨ ખીડાનામા ઉપજનાના	માકડ
૩ માણસના માથામા ઉપજનારી	જૂ
૪ શરીરના મેલમા ઉપજનારી	લીખ
૫ મીઠાઈ, નગપણ વિગેરે ખાનારી રાતા, કાળા	કીડી
૬ ઝાડના થડ વિગેરેમા ઉપજનારા	મકોડા
૭ ધાનમા ઉપજનારી	ઈયળ

એ પ્રમાણેના જીવો તથા ધીમેલ, આવા, ધનેડીયા, ગીગોડા વિગેરે ઘણી જાતના બીજા જીવો પણ ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા છે.

ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા જીવોને સાત પ્રાણ હોય છે તેના નામ.

૧ શરીર, ૨ જીભ, ૩ નાસિકા, ૪ વચનબળ, ૫ શરીરબળ, ૬ શ્વાસોશ્વાસ, ૭ આયુષ્ય

પાઠ ૧૧ મો. બે ઇંદ્રિયવાળા જીવો

બે ઇંદ્રિયવાળા જીવો પણ તિર્યંચ કહેવાય છે.

" નીચેના જીવો બે ઇંદ્રિયવાળા છે "

૧ લોહી ચુસનારી	જળો
૨ વરસાદમા ઉપજનારા	અળશીઆ
૩ વાસી અને એઠા અન્ન જળમા ઉપજનારા	લાળીયા
૪ પેટમા ઉપજનારા	કરમીયા
૫ પાણીમા ઉપજનારા	પૂરા
૬ સમુદ્રમા ઉપજનારા	શંખ
૭ પેટમા ઉપજનારા મોટા	ગડોળા

એ પ્રમાણેના જીવો, તથા કોડા, [1]ચંદન, [2]મેહરિ [3]હરસ વિગેરે બીજા ઘણી જાતના જીવો બે ઇંદ્રિયવાળા છે.

બે ઇંદ્રિયવાળા જીવોને ૬ પ્રાણ હોય છે તેના નામ.

૧ શરીર, ૨ જીભ, ૩ વચનબળ, ૪ શરીરબળ, ૫ શ્વાસોશ્વાસ, ૬ આયુષ્ય

---

૧ સાધુજી સ્થાપનામા રાખે છે તે, જીવવાળા હોય છે ત્યારે

૨ લાકડામા ઉપજનારા કીડા

૩ ગુદાના ભાગમા ઉત્પન્ન થનારા કીડા

પાઠ ૧૨ મો. એક ઇંદ્રિયવાળા જીવો

એક ઇંદ્રિયવાળા જીવો પણ તિર્યંચ કહેવાય છે.

એક ઇંદ્રિયવાળા જીવસબંધી સમજણ બહુજ બારિક છે, તેથી તે થોડુ શિખવ્યા પછી આપીશ હાલ તો તેના નામ યાદ રાખો.

" નીચેના જીવો એક ઇંદ્રિયવાળા છે "

૧ કાચી માટી, પથ્થર, મીઠુ વિગેરે	પૃથ્વીકાય
૨ પાણી તે	અપ્કાય
૩ અગ્નિ તે	તેઉકાય
૪ પવન તે	વાયુકાય
૫ ઝાડપાન તે	વનસ્પતિકાય

એક ઇંદ્રિયવાળા જીવને ચાર પ્રાણ હોય છે

૧ શરીર, ૨ શરીરબળ, ૩ શ્વાસોચ્છ્વાસ, ૪ આયુષ્ય.

પા૦ ૧૩ મો જીવ અને પ્રાણનો સબંધ.

જીવ અને પ્રાણને બહુજ સબંધ છે જેને આપણે કોઈ પણ જીવનુ મરણ કહીએ છીએ, તે મરણ પ્રાણ જીવથી જુદા પડે ત્યારેજ થાય છે

શિષ્ય—ગુરૂજી ! મનુષ્ય મરણ પામે છે તેમ છતા તેના શરીરમા આપણે પાચ ઇંદ્રિયો તો જોઈએ છીએ

ગુરૂજી—તમે જે જોઓ છો તે ઇંદ્રિયો નથી તે તો ઇંદ્રિયોને રહેવાના ઠેકાણા છે, ઇંદ્રિયો તો દેખવામા આવતીજ નથી જેમકે કોઈ માણસ બહેરો હોય તેને કાન તો હોય છે, પરતુ કાનમા સાભળવાની શક્તિ જે શ્રોતઇંદ્રિય છે તે રોગથી

અથવા બીજા કારણથી આવરણ પામી હોય છે કે નાશ પામી હોય છે તેથી તે સાભળી શકતો નથી તેની રીતે મનુષ્ય મરણ પામે છે તેજ વખતે ઇદ્રિયો પણ નાશ પામે છે અને તેથી તે પોતપોતાના કામ કરતી બધ પડે છે.

પાઠ ૧૪ મો પાચ ઇદ્રિયના વિષયો

ઈદ્રિયોથી જે જે જાણી શકાય તે તે તેના વિષયો કહેવાય છે.

" પાચ ઇદ્રિયોના સર્વ મળી ત્રેવીશ વિષયો છે -

૧ જ્યારે શરીરને કોઈ પણ પદાર્થ ટાઢો કે ઉનો હલકો

સ્પર્શઈદ્રિયના ૮ વિષય } કે ભારે, સુવાળો કે ખડબચડો અને લુખો કે ચોપડેલો લાગે ત્યારે ત્વગીન્દ્રિય છે એમ સમજવુ

૨ જ્યારે જીભને કોઈ પણ પદાર્થ ખાટો કે કડ તીખો,

રસઈદ્રિયના ૫ વિષય. } મીઠો કે કષાયનો લાગે ત્યારે ઉપરમાં રસેન્દ્રિય છે એમ સમજવુ

૩ જ્યારે નાકને કોઈ પણ પદાર્થની સારી ગધ કે ખરાબ

ઘ્રાણઈદ્રિયના ૨ વિષય. } ગધ લાગે ત્યારે નાકમા ઘ્રાણેન્દ્રિય છે એમ સમજવુ

૪ જ્યારે આખને કોઈ પણ પદાર્થ ધોળો પીળો, રાતો

ચક્ષુઈદ્રિયના ૫ વિષય } કાળો કે લીલો લાગે ત્યારે આખમા ચક્ષુઈદ્રિય છે એમ સમજવુ.

૫ જ્યારે કાનને મનુષ્યના બોલવાનો કે પદાર્થના કે

શ્રોત્રઇદ્રિયના ૩ વિષય } મનુષ્ય અને પદાર્થના સબધનો અવાજ લાગે ત્યારે કાનમા શ્રોત્રેન્દ્રિય છે એમ

૧ સચિત્ત શબ્દ. પ્રાણી માત્રના બોલવાનો શબ્દ તે

૨ અચિત્ત શબ્દ. જડવસ્તુને જડવસ્તુ અથડાતા નીકળતો અવાજ તે

૩ મિશ્ર શબ્દ પ્રાણી અને જડ બેઉના સબંધે અવાજ નીકળે તે જેમકે મનુષ્યો-જડ વાજીંત્રો વગાડે છે તેનો શબ્દ નીકળે તે

પાઠ ૧૫ મો જીવ અને કર્મ

છોકરાઓ! તમને જીવ અને પ્રાણસબંધી થોડી સમજણ આપી, હવે જીવ અને કર્મસબંધી સમજણ આપીશ

કર્મ એવો શબ્દ તમે સાંભળ્યો છે?

શિષ્ય—હાજી, કર્મ એ શબ્દ તો સાંભળ્યો છે, પણ એ શુ છે તે જાણતા નથી.

ગુરૂજી—જીવથી જે કરાય તે કર્મ

શિષ્ય—ના ગુરૂજી! પણ જીવથી કરાય એટલે શુ ?

ગુરૂજી—જીવ મનવડે વિચાર કરે, વાણીથી બોલે અને શરીર વડે કામ કરે તે સર્વે જીવથી કરાય છે એ પ્રમાણે જીવથી જે જે કરાય છે તેનુ ભવિષ્યમા જીવને જે ફળ આપે તે કર્મ છે

શિષ્ય—ત્યારે શુ જીવથી કરાયેલા કામ અને કર્મ એ જુદી જુદી વસ્તુ છે?

ગુરૂજી—હા, તેમજ છે

શિષ્ય—ત્યારે જીવના કામને તો આપણે દેખી શકીએ કે જાણી શકીએ છીએ, તેમ કર્મને દેખી કે જાણી કેમ શકતા નથી?

ગુરૂજી—જેમ જીવ આખથી દેખી શકાતો નથી પણ જ્ઞાનથી જાણી શકાય છે, તેમ કર્મ પણ આખથી દેખી શકતા નથી પણ જ્ઞાનથી જાણી શકાય છે.

પાઠ ૧૬ મો કર્મ

દોહા.

મન વચ કાયાએ કરી, જે જે જીવથી થાય,
કર્મ કહે છે તેહને, જેથી જીવ બધાય. ૧
શુભ કર્મો મારા વડે, અશુભ નઠારે હોય,
તે માટે શુભ કર્મમા, યત્ન કરો સૌ કોય. ૨

પાઠ ૧૭ મો પુણ્યકર્મ

પુણ્ય બધાવાના મૂળ ૯ (નવ) કારણો છે.

કર્મના ઘણા પ્રકાર છે જીવની સાથે કર્મનો જે સબધ થાય છે, તેમા સારા કર્મ તે પુણ્યકર્મ કહેવાય છે

પુણ્યકર્મ મુખ્યત્વે કરી નીચેના કામો કરવાથી બધાય છે.

૧ ભૂખ્યા પ્રાણીને (પ્રેમવડે) અન્ન આપવાથી.
૨ તરસ્યા પ્રાણીને પાણી આપવાથી.
૩ આશ્રય વગરનાને સ્થાન આપવાથી
૪ બિછાના વગરનાને બિછાનુ આપવાથી
૫ દરદીને ઓસડ આપી, વ્યાધિ ટાળવાથી
૬ દુખી પ્રાણીના દુખ મટાડવા, સારો વિચાર કરવાથી.
૭ તેવા પ્રાણીના દુખ દૂર થવા, સારૂ બોલવાથી.
૮ તેવા પ્રાણીના દુખ મટાડવા, શરીરની મદદ આપવાથી.
૯ વસ્ત્ર વિનાના પ્રાણીને વસ્ત્ર આપવાથી.

એવી રીતે બીજા પણ વિશેષ કારણોથી પુણ્યકર્મ બધાય છે, તેની વિસ્તારથી સમજ ધીમે ધીમે આપવામા આવશે સાધુ-સતોને એ બધુ પૂજ્યભાવથી વિનયબહુમાનપૂર્વક આપવુ ઘટે છે, તેવી સવિનેય પુણ્ય બધાય છે પુણ્યકર્મથી જીવને સુખ પ્રાપ્ત થાય છે

પાઠ ૧૮ મો પુણ્યકર્મ વિષે

ચોપાઇ

સારા વિચારો મનમા થાય, સત્ય પણે નિત્ય વાણી વદાય,
ભૂખ્યાને ભોજન અપાય, તરસ્યા જનને પાણી પાય. ૧
નિરાશ્રયને આપે સ્થાન, વસ્ત્ર વ્હિતને વસ્ત્રનુ દાન,
ભૂમિ પથ્યાનુ દેખી અગ, આપે બિછાનુ રાખી ઉમગ ૨
દરદીના દુ ખ દેખ્યા ન જાય, ઔષધ આપી દૂર કરાય,
પરદુ:ખ દેખી આપ દુભાય, તે દૂર કરવા સતત ધાય ૩
જીવદયાનો દિલમા વાસ, સમતા રોગે નિત્ય પ્રકાશ,
ધર્મવિષે જો પૂરણ પ્રીત, એ પુણ્ય કર્મ તણી છે રીત. ૪

પાઠ ૧૯ મો પાપકર્મ.

જે સારા કર્મ તે પુણ્યકર્મ કહેવાય છે,
તેમ નઠારા કર્મ તે પાપકર્મ કહેવાય છે

" નીચે મુજબ કરવાથી પાપકર્મ બધાય છે "

૧ કોઈ પણ જીવને મારી નાખવાથી અથવા દુ ખ દેવાથી.
૨ કોઇ પણ પ્રકારે જૂઠુ બોલવાથી

૩ પારકી કાંઈ પણ વસ્તુ ખરાબ દાનતથી છુપી રીતે લઈ
લેનારી એટલે ચોરી કરવાથી.
૪ કોઈ પણ પુરૂષ અથવા સ્ત્રીએ મૈથુન સેવવાથી
૫ અનીતિથી પૈસા વિગેરેનો સંગ્રહ કરવાથી.
૬ કલેશ કંકાસ કરવાથી   ૭ જૂઠા આળ મૂકવાથી
૮ નિંદા કરનારી   ૯ ચાડી ખાવાથી ૧૦ જુગાર રમવાથી.

એ પ્રમાણે પાપકર્મ બંધાય તેના ઘણા કારણો છે, તેનો વિસ્તારથી બોધ ધીમે ધીમે મળતો જશે

પાપકર્મથી પ્રાણી દુઃખ ભોગવે છે તેથી પાપકર્મ ન બંધાય તેના કામો કરવા.

પાઠ ૨૦ મો. પાપકર્મ વિષે.

ભુજંગી છંદ.

નઠારા વિચારે સદા ચિત્ત વારે, મૃષાવાદ બોલે ગમે તે પ્રકારે,
બૂરી દાનતે પારકી ચીજ લેવા, ધરાવે હરામીપણું નીચ હેવા ૧
અનીતિ કરી સંગ્રહે દ્રવ્ય પોતે, જુવે છિદ્ર છાના જૂઠા આળ ગોતે,
કરી કલેશ કંકાસ નિંદા દુખાવે, બની ચાડીયા દ્વંદ માંહે ફસાવે ૨
જુગારે રમે ભોગવે અન્ય નારી, શીખાવી કરે જીવહિંસાજ ભારી,
અધર્મી બની ધર્મનો દંભ રાખે, પ્રભુ સર્વ તે પાપના કર્મ ભાખે ૩

પાઠ ૨૧ મો. પરમેશ્વર.

પુણ્યકર્મથી સુખ મળે છે અને પાપકર્મથી દુઃખ મળે છે.
એ વચનો મારા પોતાના નથી, તે વચનો પરમેશ્વરના છે.

શિષ્ય—ચ્યા ગુરૂજી! પરમેશ્વર કોણ છે? જેણે આ જગતને બનાવ્યુ તે પરમેશ્વરના એ વચનો છે?

ગુરુજી—પ મેશ્વરે જગતને બનાવ્યુજ નથી જગત તો અનાદિ કાળથી છે એટલે કે તે હુમશા છેજ આ જગત બનાવ્યુ બની શકે એવુજ નથી,તે સબ ધી જ્ઞાન ઘણ શિખવ્યા પછી આપીશ અને ત્યારેજ તમે સમજી શકશો

પરમેશ્વર એટલે મોટો ઈશ્વર, જેનામા ઐશ્વર્ય હોય તે ઈશ્વર કહેવાય પ મેશ્વરમા જ્ઞાનરૂપી મોટુ ઐશ્વર્ય છે તેથી તે પ મેશ્વર છે પ મેશ્વરના બીજા અનેક નામ છે જેમકે જિનેશ્વ અરિહત, તીર્થંકર ઇત્યાદિ

શિષ્ય—જિનેશ્વર એટલ શુ?

ગુરૂજી—રાગ અને દ્વેષને જે જીતે તે જિન કહેવાય, તેના જે ઈશ્વર (સ્વામી) તે જિનેશ્વર છે

શિષ્ય—રાગ અને દ્વેષ એ શુ છે?

ગુરૂજી—કોઈ પણ પ્રાણી અથવા પદાર્થ ઉપર પ્રીતિ કરવી એટલે કે તેનાથી રાજી થવુ તે રાગ છે અને કોઈ પણ પ ાર્થ કે પ્રાણી ઉપર નારાજ થવુ તે દ્વેષ છે

પાઠ ૨૨ મો તીર્થંકર

તીર્થનુ સ્થાપન કરનાર તે તીર્થંકર કહેવાય છે તીર્થ શબ્દના એક કરતા વધારે અર્થ છે, પરતુ તીર્થંકર શબ્દમા તીર્થ એટલે ચાર પ્રકારના મનુષ્યનો સમુદાય, જેને સઘ કહેવામા આવે છે તે

ચાર પ્રકારના મનુ યો તે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા છે તેમા સાધુ અને શ્રાવક તે પુરૂષવર્ગ છે તથા સાધ્વી અને શ્રાવિકા તે સ્ત્રીવર્ગ છે

શિષ્ય—મનુષ્યના સમુદાયમાંથી ચાર પ્રકારના સંઘનું જુદું સ્થાપન કરવાનું શું કારણ છે ?

ગુરૂજી—મનુષ્યના સમુદાયમાં પણ અનેક તરેહના જીવ હોય છે, તેમાં ઘણા મનુષ્ય તો ગમે તો શરીરસંબંધી, ધનસંબંધી, સ્ત્રીસંબંધી કે પુત્રસંબંધી સુખના ઈચ્છનારા હોય છે તેથી જે મનુષ્યો પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઈચ્છનારા હોય છે તે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા છે તેઓના આત્માનું કલ્યાણ કરવા વાસ્તે તીર્થંકર આ ચાર પ્રકારના સંઘનું સ્થાપન કરે છે

શિષ્ય—આત્માનું કલ્યાણ તે શું ?

ગુરૂજી—જેથી આત્માને સંસારમાં જન્મ મરણ ન કરવા પડે એવી આત્માની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી તે આત્મકલ્યાણ છે.

પાઠ ૨૩ મો. અરિહંત.

કર્મરૂપ અરિ એટલે શત્રુ તેને હંત એટલે હણનાર તે અરિહંત કહેવાય છે

શિષ્ય—સાહેબ ગુરૂજી ! કર્મરૂપ શત્રુને હણનાર તે અરિહંત, તેમાં માઠા કર્મને હણે તે તો વાસ્તવિક છે, પરંતુ સારા કર્મ જે પુણ્યકર્મ છે તેને હણવાનું શું કારણ છે ?

ગુરૂજી—સારા કર્મથી પણ બંધાઈ રહેતાં આત્માને સંસારમાં જન્મ મરણ કરવા પડે છે, વળી જન્મ મરણના દુઃખ તે મોટા દુઃખ છે, તેથી જન્મ મરણના મોટા દુઃખનો નાશ કરવા સારા કર્મનો પણ નાશ કરવો પડે છે

શિષ્ય—સારા અને માઠા તમામ કર્મનો નાશ કરવાથી આત્માને શું લાભ થાય ?

ગુરૂજી—સર્વ કર્મનો નાશ કરવાથી આત્મા તે પરમાત્મા થાય અને તે સિદ્ધ૫ માત્મા કહેવાય તેના સુખનો પાર નથી

શિષ્ય—ગુરૂજી! આપે કહ્યા તેના અરિહંત, તીર્થંકર હાલ તો આપણે દેખતા નથી, તો તેવા થઈ ગયા હશે તેની શી ખાત્રી?

ગુરૂજી—તે બાબતની ખાત્રી તેમના ઉપદેશેલા શાસ્ત્રો જે સિદ્ધાંત અથવા આગમ કહેવાય છે, તેનાથી થઈ શકે છે.

પાઠ ૨૪ મો પરમેશ્વર

ચોપાઈ

પરમેશ્વર ઐશ્વર્યના ઠામ, શ્રી અરિહંત જિનેશ્વર નામ,
સંઘ તીરથને સ્થાપે જેહ, તીર્થંકર કહેવાયે તેહ. ૧
તે પ્રભુ પૂર્ણ કૃપાના ધામ, નાથ નિરંજન તે નિષ્કામ,
રાગ દ્વેષ ધરે નહી આપ, ધારે સદ્‌ગુણ સર્વ અમાપ ૨
પૂર્ણાનંદથી નિત્ય વિલાસ, કેવળ જ્ઞાને જગત પ્રકાશ,
નિર્મલ આત્મતણા તે રૂપ, સમતા રસના સાગર ભૂપ. ૩
એ છે સર્વ દેવાધિદેવ, કરવી તેની નિત્યે સેવ,
શ્રી જિનવરનુ પૂજન થાય, તેથી સઘળા કર્મ ખપાય ૪

પાઠ ૨૫ મો પંચપરમેષ્ઠી

સર્વ આત્માઓમા પાંચ પ્રકારના આત્માઓ પરમ પૂજ્ય છે, તેથી તે પાંચ પ્રકારના આત્માઓ પંચપરમેષ્ઠી કહેવાય છે.

પચપરમેષ્ઠીમા પ્રથમ અરિહત પરમાત્મા છે અને બીજા શ્રી સિદ્ધ પરમાત્મા છે

અરિહતને અભાવે ચારે પ્રકારના સઘને અરિહતે કરેલા ઉપદેશ પ્રમાણે બોધ આપનારા તથા પોતે શુદ્ધ આચાર પાળનારા અને બીજાને શુદ્ધ આચાર પાળવાનો ઉપદેશ આપનારા એવા ત્રીજા પરમેષ્ઠી તે ભાવ આચાર્ય છે

અરિહતના ઉપદેશરૂપ સિદ્ધાતોનો-શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરનારા અને પોતાની સમીપે અભ્યાસ કરના સારૂ આવનારાને શિખવનારા એવા ચોથા પરમેષ્ઠી તે ઉપાધ્યાય છે

પોતાના આત્માને કર્મરહિત કરવા મારૂ સસારનો ત્યાગ કરી માત્ર મોક્ષ પામવાના સાધનોમાજ નિરતર ઉદ્યમ કરનારા એવા પાચમા પરમેષ્ઠી તે સાધુ છે

એ પાચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાથી સર્વ પાપનો સર્વથા નાશ થાય છે અને આત્મા નિર્મળ થાય છે, તે પચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર આ પ્રમાણે કરવો

પાઠ ૨૬ મો પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કારસૂત્ર.

વાકયાર્થ-(સૂત્રાર્થ)

૧ નમો અરિહતાણ —અરિહત (પરમાત્માઓ)ને નમસ્કાર થાઓ.

નમો સિદ્ધાણ -સિદ્ધ(પરમાત્માઓ)ને નમસ્કાર થાઓ.

૩ નમો આયરિયાણ —આચાર્ય (મહારાજો)ને નમસ્કાર થાઓ.

૪ નમો ઉવજ્ઝાયાણ —ઉપાધ્યાય (મહારાજો)ને નમસ્કાર થાઓ

૫ નમો લોએ સવ્વસાહુણં —લોકને વિષે સર્વ સાધુ (મહારાજા) ઓને નમસ્કાર થાઓ.

૬ એસો પંચ નમુક્કારો —એ પાંચ (પરમેષ્ઠી પદોને)નમસ્કાર.

૭ સવ્વપાવપ્પણાસણો —સર્વ પાપનો સર્વથા નાશ કરનાર છે

૮ મંગલાણં ચ સવ્વેસિં —સર્વ મંગળોમાં, (વળી) તે

૯ પઢમં હવઇ મંગલં —પ્રથમ (મુખ્ય) મંગળ છે

પાઠ ૨૭ મો મંત્ર

ગુરૂજી—છોકરાઓ ! આ પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર જે તમે ગયા પાઠમાં શિખ્યા તે મહામંત્ર છે, તે મહામંત્રનો પાઠ તમારે દરરોજ સવારમાં ઉઠીને કરવો

શિષ્ય—ગુરૂજી ! મંત્ર એ શું છે ? અને પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર મંત્રથી આપણને શું લાભ થાય ?

ગુરૂજી—શબ્દોના સ્મરણ વા ઉચ્ચારમાં રહેલી શુભ શક્તિ તે મંત્ર છે જેમ સર્પ અને વીંછીના મંત્રથી તે મંત્રને જાણનાર સર્પ અને વીંછીના ઝેરને દૂર કરી શકે છે, તેમ આ મંત્રને જાણનાર પાપરૂપ ઝેરને દૂર કરી શકે છે

શિષ્ય—જેમ સર્પ અને વીંછીના મંત્રને જાણનારને ઝેર ઉતારતા તથા મનુષ્યને સાજો કરતા દેખીએ છીએ તેમ આ મંત્રથી માણસને પાપરૂપ ઝેર વગરનો થતો દેખતા નથી તેનું શું કારણ ?

ગુરૂજી—પાપરૂપ ઝેર સર્પ અને વીંછીના ડંખના ઝેર જેવુ નથ તેથી તેને ચડતા કે નાશ પામતા આપણે દેખી શકતા નથી તે માત્ર જ્ઞાનથીજ જાણી શકાય તેવુ છે તેથી જ્યારે તમને વિશેષ જ્ઞાન થશે ત્યારે તમે પોતેજ જાણી શકશો કે તે મ ત્રથી પાપરૂપ ઝેર નાશ પામે છે તે મહામ ત્ર તમારે ગુરૂ પાસે ભણવો. ગુરૂની આજ્ઞા પ્રમાણે ભણવાથી તે મહામત્ર ફળ આપે છે

પાઠ ૨૮ મો

પ ચપરમેષ્ઠી વિષે પ્રશ્નોત્તર ભાગ ૧ લો

જ્ઞાનચ દ—ભાઈ વિનયચ દ ! હાલમા પાઠશાળામા શુ અભ્યાસ ચાલે છે ?

વિનયચ દ—ગુરૂજી ! ગઈકાલેજ પ ચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર મ ત્ર વી જ્ઞાનનો અભ્યાસ પૂરો થયો છે

જ્ઞાનચ દ—પ ચપરમેષ્ઠીમા કોને નમસ્કાર કરવામા આવે છે ?

વિનયચ દ—બે પ્રકારના દેવને અને ત્રણ પ્રકારના ગુરૂને.

જ્ઞાનચ દ—બે પ્રકારના દેવ અને ત્રણ પ્રકારના ગુરૂના નામો બોલો

વિનયચ દ—બે પ્રકારના દેવ તે—અરિહ ત અને સિદ્ધ અને ત્રણ પ્રકારના ગુરૂ તે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ એ પાચને નમસ્કાર કરવો તે પ ચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કર્યો કહેવાય.

જ્ઞાનચ દ—પ ચપરમેષ્ઠીનો શબ્દાર્થ કરી બતાવો

વિનયચ દ—પાચને સસ્કૃતમા પચ કહે છે અને પરમે અને ષ્ઠિન્ એ બે શબ્દ મળી પરમેષ્ઠી શબ્દ ઉત્પન્ન થયો છે.

પરમે એટલે ઉત્કૃષ્ટ પદ-સ્થાનમા, ષ્ઠિન એટલે રહેનાર એને ' ઉત્કૃષ્ટ સ્થાનમા રહેનાર " ને સંસ્કૃત ભાષામા પરમે ષ્ઠી કહે છે

જ્ઞાનચંદ્ર—નમસ્કાર કેમ કરાય ?

વિનયચંદ્ર—મનથી નમ્ર ને વિશુદ્ધ થઈ, વચનથી ' નમસ્કાર થાઓ " એમ બોલી અને શરીરથી બે હાથ જોડી, બે ઢીચણથી (ગોઠણવી) ભૂમિએ પડી, મસ્તક ભૂમિએ અડકે ત્યા સુધી નમાવીએ આ નજે એક સાથે (નિયમથી)કરીએ ત્યારે આપણે નમસ્કાર કર્યો કહેવાય

પાઠ ૨૯ મો

પંચપરમેષ્ઠી વિષે પ્રશ્નોત્તર ભાગ ૨ જો

જ્ઞાનચંદ્ર—પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કારને નવકાર કહે છે તેનુ શુ કારણ ?

વિનયચંદ્ર—નમસ્કાર શબ્દ માટે સંસ્કૃત ભાષામા નમસ્ અથવા નમ એવો શબ્દ થાય છે અને પ્રાકૃત ભાષામા નમો અથવા ણમો એવા ટુકા શબ્દો છે નમસ્કાર શબ્દ નુ પ્રાકૃતમા નમુક્કાર એવુ રૂપ થાય છે અને ભાષામા તેને નવકાર પણ કહે છે

જ્ઞાનચંદ્ર—પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાથી શુ લાભ થાય છે ?

વિનયચંદ્ર—સર્વે પાપનો સંપૂર્ણ નાશ થાય છે

જ્ઞાનચંદ્ર—એ નવકારમંત્રનો (નમસ્કારનો) કેવો મહિમા છે ?

વિનયચંદ્ર—જગતમા જેટલા મંગલિક મનાય છે તેમા સર્વથી ઉત્તમ મંગલિક એ નવકારમંત્ર છે, કેમકે જે વસ્તુ બીજા મંત્રોથી ન મળે તે આ નમસ્કારરૂપી મંત્રથી મળે છે

અને સર્વે જાતના રોગ, શોક, દુખ કે પીડા જે હોય તે એનુ શુદ્ધ ભાવે સ્મરણ કરવાથી દૂર થાય છે ટુંકામાં ઉત્તમમ ઉત્તમ સુખ પણ તેથી પ્રાપ્ત થાય છે.

જ્ઞાનચંદ—એ નવકારમંત્ર ક્યારે બોલાય છે ?

વિનયચંદ—મુખ્ય તો દરેક ધર્મક્રિયાની શરૂઆતમા એ મહામંત્ર મંગલિક અર્થે બોલાય છે, પણ ઉત્તમ મનુષ્યો તો બેસતા અગર ઉઠતા, ચાલતા તથા કાંઈ કામકાજ કરતા, રાત્રે અગર દિવસે, દરેક વખતે અને સર્વ સ્થળે આ નવકાર મંત્રનુ ધ્યાન ધર્યા કરે છે અને તે કરવા યોગ્ય છે.

—※—

પાઠ ૩૦ મો.

પંચપરમેષ્ઠી વિષે પ્રશ્નોત્તર. ભાગ ૩ જો

જ્ઞાનચંદ—ભાઈ વિનયચંદ ! અરિહંત એટલે (કર્મરૂપ) શત્રુને હણનાર એવો અર્થ કહ્યો છે પણ તેનો બીજો અર્થ તમારી જાણમા છે ?

વિનયચંદ—બીજો અર્થ મારા જાણવામા નથી

જ્ઞાનચંદ—તો હું કહું છુ તે તમે સાભળો. જે કોઈ ભાગ્યશાળી માણસ ઘણા રૂડા કામો કરે અને તમામ પાપથી દૂર થઈ પરમ પવિત્ર થાય ને ઉત્તમમા ઉત્તમ જ્ઞાન પામીને એવી યોગ્યતા મેળવે કે તેને તમામ દેવતાઓના ઉપરી જે ઇંદ્રો તે પણ પગે પડે તે અર્હંત કહેવાય, અર્હંત એટલે યોગ્ય, લાયક, પૂજ્ય, ઇંદ્રોને પણ પૂજવા લાયક.

વિનયચંદ—અર્હંત વિષે તો હું સમજ્યો પણ સિદ્ધ વિષે કેવી રીતે અર્થ આપશો ?

જ્ઞાનચંદ્ર—હા, જે મનુષ્યો પાપનો વિનાશ કરી, રાગદ્વેષને દૂર કરી સઘળા કર્મોને શુદ્ધ ધ્યાનવડે બાળી નાખી, જન્મ મરણના ફેરામાંથી હમેશને માટે છુટી, પરમ પવિત્ર આત્મભાવમાં રહી, જ્ઞાન, દર્શન, સુખ ને વીર્યમાં રમણ કરતા મહામંગળરૂપ મોક્ષ-સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે તે મહા ઉત્તમ મનુષ્યો "સિદ્ધ" અથવા સિદ્ધ પરમાત્મા કહેવાય છે પછી તે પુરૂષ હોય કે સ્ત્રી હોય, જૈન હોય કે બીજા ધર્મવાળા હોય, મુનિના વેષમાં હોય કે ગૃહસ્થના વેષમાં હોય, છતાં જે રાગદ્વેષને પૂરી રીતે જીતીને સમભાવ એટલે શત્રુ અને મિત્રપર સરખાજ પરિણામ રાખી શકે તે અવશ્ય સિદ્ધ થવાને યોગ્ય છે એમ જૈનશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે

પાઠ ૩૧ મો

પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાનો હેતુ ભાગ ૧ લો

પ્રથમ અર્હત્ પરમાત્માને વિધિપૂર્વક નમસ્કાર કરવાનો હેતુ એવો છે કે આ જન્મમરણરૂપી મહા ગહન વનમાં ભટકવાનું મટી જઈ મહા આનંદરૂપ મોક્ષનગરનો માર્ગ હાથ લાગે, એટલે આપણા ઘાતીકર્મને ક્ષય કરવાનો માર્ગ મળે તેમજ આત્મહિત કરવાના જે જે રસ્તા બતાવ્યા છે તે ઉપર પ્રીતિ થાય અને તે પ્રમાણે વર્તન કરવાના સદ્‌વિચારો થાય, તેમ તેવા સાધનો મળતા રહે અને છેવટે તેનુ ફળ પ્રાપ્ત કરવા આપણો આત્મા શક્તિવાન થાય કારણ કે જે મોક્ષમાર્ગનો શુદ્ધ રસ્તો છે તેને દેખાડનારપણું પરમોપકારીપણું તેને વિષે છે તેથી તે અરિહંત પરમાત્મા નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે

બીજા સિદ્ધ પરમાત્માને નમસ્કાર કરવાનો હેતુ એવો છે કે આપણા સઘળા કર્મ બળી જઇ, આપણા આત્મામા જે જ્ઞાન, દર્શન, સુખ અને વીર્યની મહાશક્તિ-સત્તા છે તે પ્રગટી નીકળે અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય. કારણકે તેવીજ રીતે જે જે આત્માઓ સિદ્ધપદને પામ્યા છે એટલે મોક્ષમા જ્યોતિમય, નિરજન, નિરાકાર રૂપે બિરાજી રહેલા છે તેના પરમાત્માઓને નમસ્કાર કરતા તેઓની માફક આપણા પણ સઘળા કર્મોનો નાશ થઈ જાય અને અતે તેવુ પદ પ્રાપ્ત કરવા આપણો આત્મા શકિતવાન થાય.

પાઠ ૩૨ મો

પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવાનો હેતુ. ભાગ ૨ જો

ત્રીજા આચાર્ય પદને નમસ્કાર કરવાનો હેતુ એવો છે કે જેમ આચાર્યમહારાજ પોતે શુદ્ધ આચાર પાળે છે અને પોતાના આચારવડે કર્મરૂપી મેલથી શુદ્ધ થતા જાય છે તેમ તેને નમસ્કાર કરતા ગુણના અનુમોદનવડે આપણામા પણ શુદ્ધ આચાર ઉત્પન્ન થાય, જેથી આપણા આત્માની ઉંચી સ્થિતિ કરવામા તેના સદાચાર આધારરૂપ થઈ પડે તથા કઠોર પરિણામ જતા રહી મંગલ પરિણામ થાય અને જિનશાસનને અનુકૂળ જે જે શુભ આચરણ હોય તે આપણામા પ્રગટ થાય જેથી આપણો આત્મા ઉચ્ચ સ્થિતિએ પહોચવા શક્તિવાન થાય.

ચોથા ઉપાધ્યાય પદને નમસ્કાર કરવાનો હેતુ એવો છે કે જેમ ઉપાધ્યાય પોતે આત્મહિતનુ શુદ્ધ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે અને બીજા આત્માઓને તેવુ શુદ્ધ જ્ઞાન આપવાની શક્તિ ધરાવે છે

અને એ રીતે પરોપકાર કરવાથી પોતાના આત્માને ઉપકાર કરી છેવટે ઉચ્ચપદને પ્રાપ્ત કરે છે તેમ આપણને પણ તેઓને યોગ્ય વિધિએ નમન કરતા ઉચ્ચ જ્ઞાન મેળવવામા સુગમતા થઈ પડે છે અને છેવટે આપણે તેવુ શુદ્ધ જ્ઞાન મેળવી બીજાનો ઉપકાર કરવા શક્તિમાન્ થ એ છીએ-તે શુદ્ધ જ્ઞાન બીજાને સમજાવી શકીએ તેવી શક્તિ આપણામા ઉત્પન્ન થાય છે અને છેવટે આપણો આત્મા પણ નિર્મળ થાય છે.

પાચમા સાધુ પદને નમસ્કાર કરનાનો હેતુ એવો છે જે આપણે ઘણા કાળથી આ દુનિયામા પાચે ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા મૂર્છિત થઈ, તથા તેમા ગાઢ મોહ પામી જન્મ મરણના ફેરા ફર્યાજ કરીએ છીએ, તો જે સાધુ આ અસાર સ સાર ઉપરથી મોહ ઉતારી, વૈરાગ્ય પામી મન, વચન અને કાયાથી પોતાના આત્માને શુદ્ધ કરના ! સાધનોમાજ ઉદ્યમવાળા રહે છે, તેવાને નમસ્કાર કરવાથી આપણે પણ આ દુનિયાની ખોટી મોહિનીથી વૈરાગ્ય પામી મૂર્છા ઉતારી, આત્મસાધન કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરીએ

આ પચપરમેષ્ઠી મહાપુરૂષોને નમસ્કાર કરતા તેમના ઉચ્ચ ગુણો તરફ આપણુ લક્ષ ખેચાય છે ને તે ગુણો મેળવવાની ઈચ્છા થાય છે અને એમ થયુ એટ્ટે પાપ ઉપર તિરસ્કાર આવતા આપણા તમામ પાપનો નાશ કરી શકાય છે

પાઠ ૩૩ મો ગુરૂ અને તેના ગુણો

નમસ્કાર મ ત્રમા ત્રીજા પ થી આચાર્યોને નમસ્કાર કરાય છે આચાર્ય એટ્ટે ઉત્તમ ધર્મગુરૂ

જૈનધર્મમા એવું કહ્યું છે કે બનતા સુધી તમામ ધર્મક્રિયા ગુરૂની સમક્ષ કરવી જોઇએ, પણ કદાચ ગુરૂ દૂર હોય તો તેમના સ્મરણ માટે આપણી સામે બાજોઠ ઉપર પુસ્તક, પોથી, ગુરૂની છબી કે નવકારવાળી વિગેરે પવિત્ર વસ્તુ રાખી, તેમા ગુરૂમહારાજની ભાવનાથી ગુરૂની સ્થાપના કરવી, પછી તેમની સમક્ષ સઘળી ધર્મક્રિયા કરવી

આમ કરવાથી ગુરૂનો વિનય અને ગુરૂની સાક્ષી એ બે સચવાય છે માટે નીચેના ગુણવાળા ગુરૂમહારાજની સ્થાપના કરવી જોઇએ —

(૫) પાચે ઈંદ્રિયોને વશ રાખે
(૯) નવવાડવડે શીળ–સદાચારનુ પાલન–રક્ષણ કરે
(૪) ચાર જાતના કષાયને દૂર કરે
(૫) પાચ મહાવ્રત પાળવામા સાવધાનતા રાખે
(૫) પાચ પ્રકારના આચાર પાળે.
(૫) પાચ સમિતિ સાચવીને જયણાપૂર્વક કામ કરે
(૩) ત્રણ ગુપ્તિ સાચવી પોતાના આત્મધ્યાનમા રહે.

આ પ્રમાણેના છત્રીસ (૩૬) ગુણ સહિત હોય તેને આચાર્યમહારાજ કહીએ

—oo❀oo—

પાઠ ૩૪ મો.

ગુરૂ સ્થાપના (સુત્રપાઠ) વાક્યાર્થ સાથે.

પંચિંદિઅ સંવરણો—પાચ ઇંદ્રિયોને રોકનાર
તહ નવવિહ બંભચેરગુત્તિધરો—તથા નવ પ્રકારે બ્રહ્મચર્ય ગુપ્તિને ધારણ કરનાર

ચઉવિહ કસાયમુક્કો—ચાર પ્રકારના કષાયથી મુક્ત

ઈઅ અઠારસગુણેહિં સ જુત્તો—આ અઢાર ગુણોએ સ યુક્ત (૧)

પંચ મહવ્વયજુત્તો—પાચ મહાવ્રતે યુક્ત

પચવિહાયાર પાલણ સમત્થો—પાચ પ્રકારના આચાર પાળવાને સમર્થ

પચ સમિઓ તિગુત્તો—પાચ સમિતિ યુક્ત(અને)ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્ત.

છત્તીસ ગુણો ગુરૂ મજ્ઝ—(એ)છત્રીશ ગુણો(યુક્ત)મારા ગુરૂ છે(૨)

ગુરૂસ્થાપના કરતી વખતે પચપરમેષ્ઠી નમસ્કાર નો પાઠ બોલીને ગુરૂસ્થાપનાનો ઉપર જણાવેલો સૂત્રપાઠ બોલવો

પાઠ ૩૫ મો પાચ ઇંદ્રિયોના વિકાર

ગુરૂસ્થાપનાના પાઠમા ગુરૂના છત્રીશ ગુણોનુ વર્ણન કરેલુ છે, તેમા પાચ ઈંદ્રિયોને રોકનાર તે રૂપ પાચ ગુણો પ્રથમ કહ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે છે —

પાચ ઈંદ્રિયોના જે ત્રેવીશ વિષયો છે, તેના બસો બાવન (૨૫૨) વિકાર થાય છે એટલે કે તે બસો બાવન પ્રકારે ભોગવાય છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ સ્પર્શ ઈંદ્રિય, જે ત્વચા ઇંદ્રિય તેના આઠ વિષયોના છન્નુ (૯૬) વિકાર થાય છે

૨ રસ ઈંદ્રિય, તેના પાચ વિષયોના બોતેર(૭૨)વિકાર થાય છે

૩ ઘ્રાણ ઈંદ્રિય, તેના બાર વિષયના બા (૧૨)વિકાર થાય છે

૪ ચક્ષુ ઈંદ્રિય, તેના પાચ વિષયના સાઠ(૬૦)વિકાર થાય છે

૫ શ્રોત્ર ઇંદ્રિય, તેના ત્રણ વિષયના બાર(૧૨)વિકાર થાય છે

આ બસો બાવન વિકારની સમજણ ધીમે ધીમે આપવામા આવશે, બસો બાવન વિકારમાથી કેટલાએક સારા(પસંદ પડે તેવા) વિકાર છે અને કેટલાએક નઠારા (ન ગમે તેવા) વિકાર છે તેમા જે સારા વિકાર છે તેના ઉપર રાગ કરે નહી અને નઠારા વિકાર છે તેના ઉપર દ્વેષ કરે નહી એવી રીતે પાચ ઇદ્રિયોને રોકનારૂપ પાચ ગુણ જેમા છે એના તે ગુરૂ છે

પાઠ ૩૬ મો.

પાચ ઇદ્રિયના ૨૩ વિષયોના ૨૫૨ વિકાર વિષે.

મનહર છંદ

સ્પર્શના વિષય આઠ, છન્નુ છે વિકાર તેના,
રસના વિષય પાચ, બોતેર વિકાર છે,
ઘ્રાણના છે બે વિષય, બાર છે વિકાર તેના,
ચક્ષુના વિષય પાચ, સાઠ તો વિકાર છે ૧
ત્રિ વિષય શ્રવણના, તેના છે વિકાર બાર,
મળી બસો બાવન તે, વિકાર ગણાય છે,
ત્રેવીશ વિષય તણા, ભોગવાય તે વિકાર,
તેમા કઇક સારા ને, નઠારા તો મનાય છે ૨
સારા પર રાગ ને, નઠારા પર દ્વેષ નહી,
સમભાવ સમતાથી, સરવમા ધારે છે,
ઉપયોગ ધરી ઉપકાર, ઉપદેશ થકી,
કરી જિનશાસનનો, ઉદ્યોત વધારે છે. ૩

નિજ મન વશ કરી, દુરગુણ પરહરી,
ઇંદ્રિય નિરોધ કરી, સંયમ નિભાવે છે,
એવા અવિકારી ભારી, અબાધિત વ્રત ધારી,
પાચ ગુણવાન ગુરૂ, નિત્ય મન ભાવે છે ૪

પાઠ ૩૭ મો

બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિ ભાગ ૧ લો

સ્રી પુરૂષના શરીરનો સબંધ તે મૈથુન છે. તેવી મૈથુન વૃત્તિનો જે ત્યાગ કે અભાવ તે બ્રહ્મચર્ય છે તે બ્રહ્મચર્યનુ રક્ષણ કરવા સારૂ પરમાત્માએ નવ ગુપ્તિ કહેલી છે નવ ગુપ્તિ તે બ્રહ્મચર્યરૂપ વૃક્ષનુ ઉત્તમ પ્રકારે રક્ષણ કરવા સારૂ નવ પ્રકારની વાડ પણ કહેવાય છે

નવ વાડના નામ

૧ વસતિ-બ્રહ્મચર્ય ધારણ કરનાર મહાત્મા, સ્રી, પશુ કે નપુસક જ્યા રહેતા હોય ત્યા વાસ કરે નહિ

સ્રી બે પ્રકારની છે દેવાગના તથા મનુષ્યણી તેના વળી બે બે ભેદ છે, એક મૂળ સ્રી અને બીજી સ્રીની મૂર્ત્તિ આનો વાસ જ્યા હોય ત્યા બ્રહ્મચારી વાસ કરે નહી કેમકે તે વિકાર ઉપજવાના હેતુરૂપ છે વળી પશુમા ગાય, બકરી, ઘોડી, ગધેડી, પાડી વિગેરેને જ્યા રાખવામા આવતા હોય ત્યા પણ રહે નહીં વળી નપુસક તે તો સ્રી અને પુરૂષ બનેની સાથે મૈથુન સેવવાનો અભિલાષી હોવાથી જ્યા તેની વસતિ

હોય ત્યા પણ વાસ કરે નહી આવા પ્રકારની વસતિમા રહેવાથી-તેઓના મૈથુન વિકારની ચેષ્ટા દેખવાથી બ્રહ્મચારીના મનમા વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તેથી તેવી વસતિમા વાસ ન કરવો તે પહેલી બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિ છે.

૨ કથા-બ્રહ્મચારીએ કેવળ એકલી સ્ત્રીઓનેજ કે એક સ્ત્રીને ધર્મના ઉપદેશ પણ કરવો નહી. સ્ત્રીની સાથે કથા કરવી અથવા સ્ત્રી-કથા કરવી તે વિકારનુ કારણ છે વળી બ્રહ્મચારીએ કામવિલાસના ગ્રથો પણ વાચવા નહીં કારણ કે તેના ગ્રથો વાચવાથી મન વિકારવાળુ થાય છે, તેથી સ્ત્રીકથા ન કરવી તે બ્રહ્મચર્યની બીજી ગુપ્તિ છે.

પાઠ ૩૮ મો.

બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિ ભાગ ૨ જો

૩ આસન-બ્રહ્મચારીએ સ્ત્રીઓની સાથે એક આસન ઉપર બેસવુ નહીં તેમજ જ્યા સ્ત્રી બેઠી હોય તે આસન ઉપર બે ઘડી (૪૮ મીનીટ) સુધી બેસવુ નહી તેનુ આસન સ્ત્રીઓનુ સ્મરણ થવાનુ અને તેથી વિકાર ઉપજવાનુ કારણ છે તેથી તેના આસનનો ત્યાગ તે બ્રહ્મચર્યની ત્રીજી ગુપ્તિ છે

૪ ઇંદ્રિયનિરીક્ષણ-બ્રહ્મચારીએ સ્ત્રીના અગોપાગ તાકી તાકીને એકાગ્રતાથી જેવા કે નિરખવા નહી. કારણ કે તેના અગોપાગને તાકીતાકીને સરાગપણે જેવાથી કામ વિકારની ઉત્પત્તિ થાય છે. તેથી તેવી રીતે સ્ત્રીના અગોપાગ ન જેવા તે બ્રહ્મચર્યની ચોથી ગુપ્તિ છે.

૫ કુડ્યાંતર-જે ભીંત, કનાત કે નાટાને આંતરે સ્ત્રી પુરૂષ સુતા હોય કે મૈથુન સેવતા હોય ત્યાં બ્રહ્મચારીએ રહેવું નહીં તેથી કુડ્યાંતરે નિવાસ ન કરવો તે બ્રહ્મચર્યની પાંચમી ગુપ્તિ છે

૬ પૂર્વક્રીડા સ્મરણ-પોતે ગ્રહસ્થાવસ્થામાં મૈથુનક્રીડા જે જે પ્રકારે કરી હોય તેનું સ્મરણ બ્રહ્મચારીએ કરવું નહીં. કારણ કે તેના સ્મરણથી બ્રહ્મચર્યમાં ભંગ થવાનો સંભવ છે તેથી તેની ક્રીડા ન સંભારવી તે બ્રહ્મચર્યની છઠ્ઠી ગુપ્તિ છે

પાઠ ૩૯ મો.

બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિ ભાગ ૩ જો

૭ પ્રણીતભોજન-ઘી, દૂધ, દહીં વિગેરે ચીકાશવાળા પદાર્થો તથા મીઠાશવાળા પદાર્થો જેથી વીર્યની વૃદ્ધિ થાય છે તેવા પદાર્થો બ્રહ્મચારીએ ખાવા નહીં કારણ કે તેથી કામવિકારની ઉત્પત્તિ થાય છે તેવા વિકારી પદાર્થોનો ત્યાગ તે બ્રહ્મચર્યની સાતમી ગુપ્તિ છે

૮ અતિમાત્રાહાર-લુખો ખોરાક પણ અતિશય ખાવો નહીં કારણ કે અધિક ખાવાથી પણ વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તેથી પ્રમાણથી અધિક લુખો ખોરાક પણ ખાવાનો ત્યાગ તે બ્રહ્મચર્યની આઠમી ગુપ્તિ છે

૯ વિભૂષા-બ્રહ્મચારીએ સ્નાન, વિલેપન, પુષ્પ, અત્તર વિગેરે શૃંગારના કારણો સેવવા નહીં કારણ કે તેવા કારણોથી બ્રહ્મચર્યમાં હાનિ થાય છે તેથી તેવી વિભૂષાનો ત્યાગ કરવો તે બ્રહ્મચર્યની નવમી ગુપ્તિ છે

ઉપર પ્રમાણે નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિ રૂપ નવ ગુણ ગુરૂમાં હોય છે.

પાઠ ૪૦ મો. બ્રહ્મચર્યની નવ વાડ વિષે

ભુજંગી છંદ.

ખીલ્યુ ધર્મ ઉદ્યાનમા વૃક્ષ વર્ય,
સદા જાણવુ શ્રેષ્ઠ તે બ્રહ્મચર્ય,
નવે ગુપ્તિની વાડ તેને બચાવા,
રચે સયમી ધર્મ પૂરો નિભાવા ૧
પશુ નારીઓ ક્લીબ જ્યા નિત્ય રે છે,
મુનિ વાસ ત્યાં નહિ કદાપિ કરે છે,
કરે નહિ કથા સુન્દરી સાથ હેતે,
ન વાચે વિકારો તણા ગ્રથ પ્રીતે. ૨
સ્ત્રીઓ સાથ નહિ આસને એક બેસે,
વિચારે સદા તે વિકારી વિશેષે,
નહી નીરખે નારીના અગ સારા,
બને તેથી કામી વિકારો નઠારા. ૩
બને ભીંતને આતરે જ્યાં વિલાસ,
કરે નહિ મુનિ ત્યા જરાએ નિવાસ;
કરી પૂર્વ જે કામ ક્રીડા ત્રિયાથી,
સ્મરે નહિ મ્હંપિ ચિત્તમાં તે મિષેથી. ૪

ન ખાયે કદિ સ્નિગ્ધ ઉન્માદકારી,
પદાર્થો બને જે થકી વીર્ય ભારી,
ગ્રહે નાહિ અતિ રૂક્ષ આહાર ભારે,
અતિ વીર્યને જે વપુમા વધારે ૫
સુવસ્ત્રો સુગધી ગણીને નઠારા,
ધરે દોષ તે પુદ્ગળોના અપારા,
ન ધારે સુનિ અગ શૃગાર ભારા,
કરે ભ્રષ્ટ ચારિત્રને તે નઠારા ૬
નવે ગુપ્તિઓએ ધરી ધર્મભાવી,
ગુરૂ ગાજતા તે ગુણોને ગજાવી,
બની ભક્ત તેના ભલી ભક્તિ ભાવો,
ગુરૂના ગુણી ગીતને નિત્ય ગાવો ૭

પાઠ ૪૧ મો ચાર કષાય

કષાય શબ્દમા કષ એટલે સસાર અને આય એટલે લાભ અર્થાત્ જેને સસારનો લાભ અપાવે તે કષાય કહેવાય છે. સારાશ કે જે સેવનાથી સસારમા વારવાર જન્મ મરણ કરવા પડે તે કષાય

"કષાયના ચાર પ્રકાર છે"

૧ ક્રોધ કષાય—કોઈ પણ મનુષ્ય અથવા પદાર્થની સાથે એવી રીતનો સબધ થાય કે તેના ઉપર તપવાનુ યા લાલ

ચોલ થવાનુ થાય તે. (ગુસ્સો કરવો તે)

૨ માન કષાય–પોતાની બડાઈ કરવી યા અભિમાન કરવુ. તેમા જે પ્રકારના ગુણ તથા શક્તિ પોતામા હોય તેના વખાણ કરવા–કરાવવા તે મદ છે અને જે ગુણ અથવા શકિત પોતાને પ્રાપ્ત ન થયેલ હોય તેના વખાણ કરવા કે કરાવવા તે માન છે

૩ માયા કષાય–કપટ વૃત્તિ એટલે કે ગુપ્ત રીતે પોતાના સ્વાર્થના કામો સાધનાની વૃત્તિ, પોતાના અંતઃકરણમા જૂદુ હોય તેમ છતા મોઢે મીઠુ બોલી ફસાવવુ તેવી કપટક્રિયા.

૪ લોભ કષાય–સાંસારિક સર્વ પ્રકારના પદાર્થોનો સંગ્રહ કરવાની, મેળવવાની તથા તેમા આસક્તિ રાખાવનારી વૃત્તિ.

આ ચાર કષાયથી તે ગુરૂ મૂકાયેલા હોય છે અને તે ચાર કષાય જેનાથી દૂર થાય તેના ચાર ગુણ તે ગુરૂમા પ્રગટ થાય છે. તે ચાર ગુણ–ક્ષમા, નિરભિમાનપણુ સરળતા ને સંતોષ.

પાઠ ૪૭ મો.

પાચ મહાવ્રત. ભાગ ૧ લો.

અહિંસા–(પ્રથમ મહાવ્રત)

પાચ મહાવ્રતમા અહિંસા એ પહેલુ મહાવ્રત છે. પ્રમાદના કારણથી ત્રસ અથવા સ્થાવર જીવોનો જે નાશ કરવો તે હિંસા કહેવાય અને તે હિંસાથી નિવર્તવુ તે અહિંસા કહેવાય–

" નીચેના આઠ કારણોથી જે હિંસા થાય તે પ્રમાદથી હિંસા સમજવી "

૧ સંશય-જેમકે કોઈ પણ વસ્તુમા જીવ ઉત્પન્ન થયા હશે કે નહી એવી પોતાને શંકા પડ્યા છતા તે વસ્તુ વાપરવી

૨ વિપર્યય-કંદમૂળ જે જીવનું દળ છે, તથા પકાવેલુ માસ જે ત્રસ જીવમય છે, તેમ છતા તેમા જીવ હોયજ નહી એવી માન્યતા કરી તે વસ્તુ વાપરવી

રાગ-પોતાના શરીર ઉપર મમતા થવાથી વ્યાધિને પ્રસંગે પણ જીવવાળા પદાર્થો વાપરવા.

૪ દ્વેષ-બીજાની સાથે પ્રતિકૂળતા થવાથી તેના જીવનો વિનાશ કરવો

૫ વિસ્મૃતિ-અમુક વસ્તુ નિર્જીવ હતી તે સજીવ થઇ છે એવુ પોતાને જાણપણુ થયા છતા તે ભૂલી જઈ તે વસ્તુ વાપરવી

૬ મનની અસ્વસ્થતા-ઉદ્વેગ થવાથી જીવહિંસા થાય તે

૭ શરીરની અસ્વસ્થતા-નિદ્રામા કે તંદ્રામા પ્રમાર્જ્યા વિના શરીર ને ફેરવવાથી જીવહિંસા થાય તે

૮ અનાદર-બેદરકારીથી વસ્ત્રાદિ પડિલેહતા જીવહિંસા થાય તે

ઉપરના કોઈ પણ કારણથી મન, વચન, કાયાવડે પોતે જીવહિંસા કરે નહી, બીજા પાસે કરાવે નહી અને જીવહિંસા કરનારની અનુમોદના કરે નહી એવા તે ગુરૂ છે

પાઠ ૪૩ મો.

પાંચ મહાવ્રત ભાગ ૨ જો.

સત્ય (બીજુ મહાવ્રત).

' પાચ મહાવ્રતમા સત્ય તે બીજુ મહાવ્રત છે ' જે વચન પ્રિય હોય તથા જે વચન પથ્ય એટલે હિતકારી હોય અને જે વચન તથ્ય એટલે ખરેખરૂ હોય તેવુ વચન બોલવુ તે સત્ય વચન કહેવાય છે

પ્રિયવચન સાભળતાજ મીઠુ લાગે છે અને પથ્ય વચન ભવિષ્યમા કહેનારને વા સાભળનારને હિતકારી થાય છે તેથી તેના વચન શિવાય વ્યવહારની અપેક્ષાએ ખરેખરૂ હોય છતા પણ તે વચન જો અપ્રિય કે અહિતકારી હોય તો તે સત્ય વ્રતવાળો બોલે નહી

જેમકે કોઈ ચોરને કહેવુ કે " તુ ચોર છે " કોઇ વ્યભિચારીને કહેવુ કે " તુ વ્યભિચારી છે " અથવા કોઈ કોઢીઆને કહેવુ કે " તુ કોઢીઓ છે ' આ વચનો સત્ય હોવા છતા સાભળનારને તે અપ્રિય લાગવાથી માઠા પરિણામ આવે છે. તેથી તેના સત્ય વચન પણ સત્ય ન સમજવા

વળી કોઇ શિકારી શિકાર કરવા વનમા જાય છે, તે પૂછે કે તમે આ વનમા હરણો જોયા છે ? તેના જવાબમા " આ વનમા હરણો જોયા છે " એમ કહેવાથી તે પ્રાણીઓનો શિકાર થાય છે, તેથી તે અહિતકારી વચન સત્ય હોવા છતા તેવુ વચન સત્ય ન સમજવુ.

ઉપર પ્રમાણે કોઈ પણ અસત્ય વચન પોતે બોલે નહી, બીજા પાસે બોલાવે નહી અને તેવા બોલના ની અનુમોદના કરે નહીં એવા તે ગુરૂ છે

પાઠ ૪૪ મો.

પાંચ મહાવ્રત ભાગ ૩ જો.

અસ્તેય-(અદત્ત તજવારૂપ ત્રીજુ મહાવ્રત)

પાંચ મહાવ્રતમાં અસ્તેય વા અદત્તનો ત્યાગ તે ત્રીજુ મહાવ્રત છે

ઘાસના તરખલા જેવી વસ્તુ પણ બીજાની માલેકીની જે હોય તે તેની પરવાનગી શિવાય ન લેવી તે અસ્તેય વા અદત્ત વિરમણ વ્રત કહેવાય

ધન તે મનુષ્યના બહારના પ્રાણ છે અને તે અંતરંગ પ્રાણના આધારરૂપ છે તેથી અનીતિથી પારકાના ધનનું હરણ કરનાર મનુષ્ય તે મનુષ્યના પ્રાણનો નાશ કરે છે એમ સમજવું

અદત્તના ત્યાગરૂપ વ્રતના ચાર ભેદ છે તે નીચે પ્રમાણે-

૧ સ્વામિ અદત્ત-કોઈ પથ્થર, કાષ્ટ કે તૃણ જેવી વસ્તુ પણ તેના માલીકે નહીં આપ્યા છતા લઈ લેવી તે

૨ જીવ અદત્ત-જીવના સ્વામીએ આપેલ હોય છતા જીવે પોતે ન આપેલ હોય તે જેમકે દીક્ષા પરિણામ વિનાના પુત્રને તેની વિના રજાએ તેના માતાપિતા, ગુરૂને આપે તે, અથવા કોઈ વનસ્પતિકાય જેવી સજીવ વસ્તુ તેના માલીકે વગર સમજ્યા સાધુને આપી હોય તે

૩ ગુરૂ અદત્ત-ગુરૂની આજ્ઞા શિવાય શિષ્યે પોતે આણેલી વસ્તુ પણ વાપરવી તે

૪ તીર્થંકર અદત્ત-વસ્તુના સ્વામીએ આપેલી હોય પરંતુ તીર્થંકર મહારાજે જેને દોષવાળી કહેલી હોય તેવી વસ્તુ લેવી તે

ઉપર પ્રમાણે કોઈપણ પ્રકારે અસ્તેય વ્રતનો ભંગ થાય તેવી વસ્તુ પોતે લે નહી, બીજા પાસે લેવરાવે નહી અને તેવા લેનારની અનુમોદના કરે નહી એવા તે ગુરૂ છે.

પાઠ ૪૫ મો

પાંચ મહાવ્રત. ભાગ ૪ થો.

બ્રહ્મચર્ય.

બ્રહ્મચર્ય વ્રત તે પાંચ મહાવ્રતમાં ચોથું વ્રત છે. તેનું બીજું નામ મૈથુન વિરમણ વ્રત છે

વૈક્રિય શરીરસંબંધી એટલે દેવશરીરસંબંધી અને ઔદારિક શરીર સંબંધી એટલે મનુષ્ય અને તિર્યંચના શરીરસંબંધી મૈથુનનો જે ત્યાગ તે બ્રહ્મચર્ય વ્રત કહેવાય છે.

બ્રહ્મચર્યવ્રત ધારણ કરનારાએ અઢાર પ્રકારથી મૈથુનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

તે અઢાર પ્રકારનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે —

૧ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી વૈક્રિય શરીરસંબંધી મૈથુન કરે નહી.

૨ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી ઔદારિક શરીરસંબંધી મૈથુન કરે નહી.

૩ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી વૈક્રિય શરીરસંબંધી મૈથુન કરાવે નહીં.

૪ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી ઔદારિક શરીરસંબંધી મૈથુન કરાવે નહી.

૫ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી વૈક્રિય શરીરસબધી મૈથુન કરનારની અનુમોદના કરે નહીં

૬ મનથી, વચનથી તથા કાયાથી ઔદારિક શરીરસબધી મૈથુન કરનારની અનુમોદના કરે નહી

આ પ્રમાણે મનથી, વચનથી, કાયાથી જુદાજુદા છ છ ભેદ ગણતા ૧૮ પ્રકાર થાય છે

ઉપર પ્રમાણે પોતે મૈથુન કરે નહી, બીજા પાસે મૈથુન કરાવે નહીં અને તેના મૈથુન કરનારની અનુમોદના કરે નહી એવા ચતુર્થવ્રતધારી તે ગુરૂ છ

—∞※※※∞—

પાઠ ૪૬ મો

પાચ મહાવ્રત ભાગ ૫ મો.

અપરિગ્રહ.

પાચ મહાવ્રતમા અપરિગ્રહવ્રત તે પાચમુ વ્રત છે સર્વ પદાર્થોમા જે મૂર્છાનો ત્યાગ એટલે મોહનો ત્યાગ કરવો તે અપરિગ્રહવ્રત કહેવાય પદાર્થો પોતાની પાસે ન હોય છતા મોહને લીધે ચિત્તની અસ્થિરતા રહે છે

પદાર્થોસબધી સર્વ ભાવો એટલે સર્વ દ્રવ્ય, સર્વ ક્ષેત્ર, સર્વ કાળ, અને સર્વ ભાવ સમજવા માત્ર ધનનો ત્યાગ કરનાથી અપરિગ્રહવ્રત કહેવાય નહી, પરતુ ધનના ત્યાગની સાથે સર્વ પદાર્થો ઉપરની મૂર્છાનો ત્યાગ સર્વભાવોથી થાય ત્યારેજ અપરિગ્રહ વ્રત કહેવાય જ્યાસુધી સર્વ પદાર્થો ઉપરથી મોહનો ત્યાગ થતો નથી ત્યાસુધી આત્માને શાતસુખની પ્રાપ્તિ થતી નથી દ્રષ્ટાત કે—જેમ કોઈ ભિખારી પાસે કાંઈ પણ વસ્તુ નથી, છતા સર્વ

વસ્તુ મેળવવાની તેને ઇચ્છા હોવાથી તેના મનમા કલેશ થયા કરે છે અને તેથી તેને શાતસુખ પ્રાપ્ત થતુ નથી તેજ કારણથી તેની પાસે કાઇ પણ વસ્તુ નહી છતા તે અપરિગ્રહી કહેવાય નહી. વળી દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવની સામગ્રી વિદ્યમાન છતા તૃષ્ણા વિનાના મનવાળાને ચિત્તની સ્થિરતા હોવાથી શાતસુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેજ હેતુને લીધે માત્ર ધર્મના ઉપકરણોને રાખનારા અને શરીર તથા ઉપકરણોમા પણ મમતા રહિત એવા સાધુઓનેજ અપરિગ્રહવ્રત હોય છે.

જેમ ઘોડાને ઘણા આભૂષણો પહેરાવેલા હોય તો પણ તેમા જેમ તેનુ નિસ્પૃહીપણુ છે, તેમ ધર્મના ઉપકરણોવાળા પરતુ તે ઉપર મૂર્ચ્છા વિનાના એવા મુનિને નિસ્પૃહીપણુ છે તેથી તેવી રીતે ધર્મના ઉપકરણો રાખનારા મુનિને પરિગ્રહપણાનો દોષ નથી

ઉપર પ્રમાણે પોતે પરિગ્રહ રાખે નહી, બીજા પાસે રખાવે નહીં અને પરિગ્રહ રાખનારની અનુમોદના કરે નહી એવા તે ગુરૂ છે

પાઠ ૪૭ મો

ચાર કષાય વિષે.

(સવૈયા એકત્રીશા)

કષ એટલે સસાર તણો જે આય-લાભને આપે જેહ,
ચાર કષાય કહ્યા જિનરાજે જન્મ મરણના કારણ જેહ,
શબ્દ તણો જે મર્મ વિચારે કર્મ વિદારે પ્રાણી ઉત્તસ,
તે ગુરૂભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ ૧

ક્રોધ કષાય કરે નહી કયારે તપે નહી તલમાત્ર લગાર,
શાંત સુધારસ નિર્મળ ઝરતો સ્મિતવદને શુભ વચન ઉચાર,
માન ધરે ન ક્ષમા ન કદાપિ નહી મનનો પણ લેશ વિકાસ,
તે ગુરૂભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરના ભવવાસ
માયાજાળ રચી નવ સાધે સ્વાર્થ કદી કરી નીચ વિચાર,
લોભ ધરી લોલુપતા સાથે રાખે નહી આસક્તિ લગાર,
જે આ ચાર કષાય નિવારી ચઢે ગુણ ધરતા પૂર્ણ પ્રકાશ,
તે ગુરૂભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરના ભવવાસ

પાઠ ૪૮ મો.

પાંચ મહાવ્રત વિષે.

(સવૈયા એકત્રીશા)

એહ પ્રમાદ ધરી ત્રસ થાવર જંતુ હણે નહી દીનદયાળ,
યતના ધરી સંયમ સાધતા વિચરે પૂર્ણ દયા પ્રતિપાળ,
એહ અહિંસા યતના રાગી આપ વિરાગી જ્ઞાનવિલાસ,
તે ગુરૂભક્તિ કરો ભવી ભાવે હર્ષ ધરી હરના ભવવાસ. ૧
સત્ય અને પ્રિય પથ્ય વચન જે વદતા વદનકમળથી નિત્ય,
વચનામૃતનું સિંચન કરતા પરજનને ઉપજાવે પ્રિત,
સત્ય મહાવ્રત પાળે તેનું અંતર રાખી પૂર્ણ ઉલ્લાસ,
તે ગુરૂભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરના ભવવાસ ૨
ગ્રહણ કરે નહી પરની વસ્તુ હોય કદાપી ભલે તૃણતુલ્ય,

એહુ અદત્તાદાન ગણીને માને પણ મનથી બહુમૂલ્ય,
એમ ધરે અસ્તેય અહોનિશ સર્વ વિષે સમતાનો ભાસ,
તે ગુરૂભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ. ૩
ભગ ઠરી રતિરંગ મર્યાદા પાળે બ્રહ્મ અખંડિત આપ,
મન વચન કાયાથી છાંડી શીળ તણી મારે જે છાપ,
દેહ ધરે નિર્મળ અકલંકિત દુર્ગુણમાં રહે નિત્ય ઉદાસ,
તે ગુરૂભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ. ૪
સર્વ ભાવથી મૂર્ચ્છા છોડે સર્વ વસ્તુ પર રાખી ટેક,
અપરિગ્રહ વ્રત સાધનવાને ધારે અંતર પૂર્ણ વિવેક,
પંચ મહાવ્રત એના ધારી પૂર્ણ દીપાવે સંયમ વાસ,
તે ગુરૂભક્તિ કરો ભવિ ભાવે હર્ષ ધરી હરવા ભવવાસ. ૫

પાઠ ૪૯ મો

પંચ આચાર

મર્યાદા પ્રમાણે વર્ત્તવું તે આચાર કહેવાય. સાધુ અને સાધ્વી સંસારનો ત્યાગ કરી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવા પ્રયાસ કરે છે

શ્રાવક અને શ્રાવિકા સંસારનો ત્યાગ કરવાને અશક્ત હોવાથી ગૃહસ્થધર્મમાં રહી આત્માનું કલ્યાણ કરવાનો પ્રયાસ કરે છે

સાધુ તથા સાધ્વીએ પોતાને યોગ્ય એવી, સિદ્ધાંતમાં ઉપદેશ કરેલી, મર્યાદા પ્રમાણે વર્ત્તવું તે સાધુ આચાર કહેવાય છે.

શ્રાવક અને શ્રાવિકાએ પોતાને યોગ્ય એવી, સિદ્ધાંતમાં ઉપદેશ કરેલી, મર્યાદા પ્રમાણે વર્ત્તવું તે શ્રાવક આચાર કહેવાય છે.

"તે આચાર પાચ પ્રકારના છે. તેના નામ-"

૧ જ્ઞાનાચાર ૨ દર્શનાચાર ૩ ચારિત્રાચાર

૪ તપાચાર ૫ વીર્યાચાર

આ પાચ આચારસબધી સમજણના પાઠો આગળ વાચો

આ પાચે આચાર સાધુ સાધ્વી અને શ્રાવક શ્રાવિકાએ પોતપોતાની હદ પ્રમાણે યથાશક્તિ પાળવાના છે

પાઠ ૫૦ મો
પચ આચાર, ભાગ ૧ લો
જ્ઞાનાચાર

પાચ આચારમા જ્ઞાનાચાર તે પ્રથમ આચાર છે વસ્તુના સ્વરૂપનો યથાર્થ બોધ કરવો તે જ્ઞાન કહેવાય તે જ્ઞાનસબધી આચાર આઠ પ્રકારે પાળવાની સિદ્ધાતમા આજ્ઞા છે

તે આઠ પ્રકારના નામ નીચે પ્રમાણે -

૧ કાળ આચાર--સિદ્ધાતમા જે કાળે-જે અવસરે, જે શાસ્ત્ર ભણવાની આજ્ઞા કરેલી હોય, તેજ કાળે-તેજ અવસરે, તેજ ભણવુ તે કાળ આચાર કહેવાય

૨ વિનય આચાર--જ્ઞાન અને જ્ઞાનીનો સમાગમ થતા તેમની પ્રત્યે વદન, પૂજન, નમસ્કાર પ્રમુખ ઉચિત વ્યવહાર જે સાચવવો તે વિનય આચાર કહેવાય

૩ બહુમાન આચાર--જ્ઞાન અને જ્ઞાની ઉપર નિરતર અતરગથી જે પ્રેમ ધરવો તે બહુમાન આચાર કહેવાય

૪ ઉપધાન આચાર—જે જે સૂત્રને ભણતા તપપ્રમુખથી યોગ વહન અથવા ઉપધાન વહન કરવા તે ઉપધાન આ-ચાર કહેવાય.

૫ અનિન્હવણ આચાર—જે વિદ્યાગુરૂની પાસે પોતે ભણેલો હોય અથવા ભણતો હોય તેને ઓળવવો નહી અને તેનો ઉપકાર માનવો તે અનિન્હવણ આચાર કહેવાય.

૬ સૂત્ર આચાર—સૂત્ર, શબ્દ કે અક્ષર અશુદ્ધ નહી ભણતા શુદ્ધ ભણવા અને તેનો ઉચ્ચાર શુદ્ધ કરવો તે સૂત્ર આચાર કહેવાય

૭ અર્થ આચાર—સૂત્ર કે શબ્દનો અર્થ શુદ્ધ ભણવો ને શુદ્ધ કહેવો તે અર્થ આચાર કહેવાય

૮ તદુભય આચાર—સૂત્ર તથા શબ્દ અને શુદ્ધ ભણવા તેના ઉચ્ચાર શુદ્ધ કરવા અને તેના અર્થ પણ શુદ્ધ ભણવા ને શુદ્ધ કહેવા તે તદુભય આચાર કહેવાય.

ઉપર પ્રમાણે જ્ઞાનસબધી આઠ આચાર યથાશક્તિ પોતે પાળે એવા તે ગુરૂ છે

પાઠ ૫૨ મો.

પચ આચાર ભાગ ૨ જો.

દર્શનાચાર. ભાગ ૧ લો.

પાચ આચારમા દર્શનાચાર તે બીજો આચાર છે

જિનેશ્વરે કહેલા તત્ત્વને વિષે યથાર્થ રૂચિ તે સમ્યગ્ દર્શન કહેવાય, તેમજ આત્મસ્વરૂપનો યથાર્થ અનુભવ તે પણ દર્શન કહેવાય. અહીં દર્શન એટલે સમકિત સમજવુ.

તે દર્શનસબધી આચાર આઠ પ્રકારે પાળવાની શિક્ષા તમા આજ્ઞા છે

તે આ૦ આચારના નામ નીચે પ્રમાણે —'

૧ નિ શક આચા –શ્રી વીતરાગ પરમાત્માએ જે જે વસ્તુનુ સ્વરૂપ જે પ્રમાણે કહેલુ છે તેજ પ્રમાણે સત્ય માનવુ પણ તે વિષે શકાયુક્ત મન ન રાખવુ તે નિ શક આચાર કહેવાય

૨ નિ'કાક્ષ આચાર–જૈનધર્મ વિના બીજા મતવાળાઓની તપ શક્તિ જ્ઞાનશક્તિ, મ ત્રશક્તિ વિગેરેથી ચમત્કાર નહી પામી, તેમના મતની અભિલાષા ન કરવી તે નિ કાક્ષ આચાર કહેવાય

૩ નિર્વિતિગિચ્છ આચાર–જૈનધર્મસબધી ક્રિયા અથવા અનુષ્ઠાન કરતા જેમકે પ્રતિક્રમણ કરતા, તપ કરતા, બ્રહ્મચર્ય પાળતા તેનુ ફળ મળશે કે નહી ? એવો લેશમાત્ર પણ સ દેહ ન રાખવો તે અથવા સાધુ અને સાધ્વીના મેલવાળા શરીર તથા વસ્ત્ર દેખીને સૂગ ન ચડાવવી કે તેમની નિ દા ન કરવી તે નિવિતિગિચ્છ આચાર કહેવાય

પાઠ પર મો

પચ આચાર. ભાગ ૨ જો

દર્શનાચાર ભાગ ૨ જો

૪ અમૂઢદૃષ્ટિ આચાર–અન્યમતવાળાઓના ચમત્કારિક કાર્યો દેખી, બીજા મતમા પણ ધર્મ છે એવી રીતનો વ્યામોહ

ન કરવો તે અથવા જૈનધર્મને વિષે નવતત્ત્વ સબંધી સૂક્ષ્મ વિચારના સ્વરૂપમા નહીં મુઝાતા પ્રવીણ થવુ તે અમૂઢદષ્ટિ આચાર કહેવાય.

૫ ઉપબૃહક આચાર—ગુણવત સાધુ કે શ્રાવકના અલ્પ ગુણની પણ શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રશસા કરવી તે ઉપબૃહક આચાર કહેવાય સાધ્વી ને શ્રાવિકા માટે પણ તેજ પ્રમાણે સમજવુ.

૬ સ્થિરીકરણ આચાર—જૈનધર્મના શાસ્ત્રોથી પણ જીવોને ધર્મનો બોધ આપી સ્થિર કરવા અને જૈનધર્મ નહી પામેલાને ધર્મનો બોધ આપી જૈનધર્મમા સ્થાપવા તે સ્થિરીકરણ આચાર કહેવાય.

૭ વાત્સલ્ય આચાર—જે જે મનુષ્યો સમાનધર્મી હોય એટલે કે જૈનધર્મને પાળતા હોય તેઓની ભક્તિ કરવી, તેઓ દુ ખી હોય તો તેમનુ હરેક રીતે દુ ખ ટાળવુ, તેમની સાથે મિત્રતા કરવી તે વાત્સલ્ય આચાર કહેવાય.

૮ પ્રભાવના આચાર—જે જે કાર્યો કરવાથી જૈનધર્મની મનુષ્યો એવી રીતે અનુમોદના કરે કે 'ધન્ય છે જૈનધર્મને કે જેને વિષે ઉત્તમ મનુષ્યો આવા ઉત્તમ કાર્યો કરે છે ' તેમજ એના સ આચરણોથી વર્તવુ કે જેથી જૈનધર્મની પ્રશસા થાય અને બીજા જીવો સમ્યગ્ દર્શન પામે તે પ્રભાવના આચાર કહેવાય.

ઉપર પ્રમાણે દર્શનસબ ધી આઠ આચાર યથાશક્તિ પોતે પાળે એવા તે ગુરૂ છે

પાઠ ૫૩ મો
પંચ આચાર ભાગ ૩ જો
ચારિત્રાચાર

પાચ આચારમા ચારિત્રાચાર તે ત્રીજો આચાર છે.

સર્વ સાવદ્યયોગનો પરિત્યાગ તે ચારિત્ર અથવા સર્વ પ્રકારના કર્મની રાશિનો નાશ કરે તે ચારિત્ર વા મન, વચન ને કાયાના યોગને જે સ્થિર કરે તે ચારિત્ર એવી રીતે ચારિત્રની જુદી જુદી વ્યાખ્યાઓ છે

ચારિત્રના બે પ્રકાર છે એક સર્વવિરતિ ચારિત્ર અને બીજુ દેશવિરતિ ચારિત્ર.

સર્વવિરતિ ચારિત્રવાળા તે સાધુ કહેવાય છે અને દેશવિરતિ ચારિત્રવાળા તે શ્રાવક કહેવાય છે

સર્વવિરતિ ચારિત્રમા બાર પ્રકારની અવિરતિનો સર્વથા ત્યાગ હોય છે દેશવિરતિ ચારિત્રમા તે અવિરતિનો દેશથી ત્યાગ હોય છે

બાર અવિરતિ નીચે પ્રમાણે —

૫ (પાચ) ઇન્દ્રિયોને પોતપોતાના વિષયોમા યથારૂચિ પ્રવર્તવા દેવી તે પાચ અવિરતિ તથા

૧ (એક) કાર્યપાપ પાપવાળા કાર્યથી મનનો નિગ્રહ ન કરવો તે છઠ્ઠી અવિરતિ વળી

૬ પાચ સ્થાવર જીવ તથા છઠ્ઠા ત્રસ જીવની હિંસામા પ્રવૃત્તિ કરવી એ રીતે બાર પ્રકારની અવિરતિ છે

ચારિત્રના આઠ આચાર છે તે પાચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ છે તે પાચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિનુ સ્વરૂપ જુદા પાઠોમા આવશે.

પાઠ ૫૪ મો.

પચ આચાર ભાગ ૪ થો.

તપાચાર. ભાગ ૧ લો બાહ્ય તપ.

પાચ આચારમા તપાચાર તે ચોથો આચાર છે

કર્મરૂપ ઇધનને ભસ્મ કરવા માટે જે ગુણરૂપ અગ્નિને પ્રદીપ્ત કરવો તે તપ કહેવાય છે જેમ દોષવાળુ સુવર્ણ પ્રદીપ્ત કરેલા અગ્નિથી શુદ્ધ થાય છે તેમ તપરૂપ અગ્નિથી તપતો એવો આત્મા કર્મરૂપ મેલને ભસ્મ કરી નિર્મળ થાય છે

તપાચારના બે ભેદ છે. એક બાહ્ય તપાચાર અને બીજો અભ્યતર તપાચાર એ બને ભેદના વળી બીજા છ છ ભેદ છે. તેમા બાહ્ય તપાચારના છ ભેદ છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ અનશન તપાચાર—જેટલા કાળ સુધીનો નિયમ લઇએ તેટલા કાળ સુધી અથવા જ્યા સુધી જીવીએ ત્યા સુધી કાઇ ખાવુ-પીવુ નહી તે અનશન તપાચાર કહેવાય.

૨ ઉણોદરિ તપાચાર—પોતાને ભૂખ હોય તે કરતા ચોથા અથવા ત્રીજા ભાગ જેટલુ ઓછુ ખાવુ તે ઉણોદરિ તપાચાર કહેવાય.

૩ વૃત્તિસક્ષેપ તપાચાર—ગોચરી સારૂ વ્હોરવા જતા જેટલા ઘરની સખ્યા મનમા ધારી હોય તેટલાજ ઘરની સુજતો આહાર મળે તો લેવો, નહી તો ઉપવાસ કરવો તે અથવા અન્ય વસ્તુઓના ગ્રહણનો સક્ષેપ કરવો તે વૃત્તિસક્ષેપ તપાચાર કહેવાય.

૪ રસત્યાગ તપાચાર—મદ્ય(દારૂ), માસ, માખણ તથા મધ એ ચાર રસનો સર્વથા ત્યાગ કરવો તથા ઘી, તેલ, ગોળ,

ઘી, દુધ અને તળેલી વસ્તુ—એ છ વિગયોમાંથી એક, બે કે ત્રણ વિગયોનો દરરોજ ત્યાગ કરવો તે રસત્યાગ તપાચાર કહેવાય

૫ કાયક્લેશ તપાચાર— ટાઢ સહેવી, તાપમાં આતાપના લેવી, લોચ કરાવવો, ઉઘાડે પગે ચાલવું ભૂમિ ઉપર સૂવું, શરીરને કષ્ટ દેવું, ગમે તેવી કાયાને પીડા આવે તે શાંતપણે સહન કરવી તે કાયક્લેશ તપાચાર કહેવાય.

૬ સંલીનતા તપાચાર—એકાંત સ્થાનમાં રહેવું, કુંડીની જેમ હાથ પગ વિગેરે સર્વ અંગોપાંગ સંકોચીને રહેવું, વિષય તથા કષાયને મંદ કરવા તે સંલીનતા તપાચાર કહેવાય

-:※:-

પાઠ ૫૫ મો

પંચ આચાર ભાગ ૪ થો

તપાચાર ભાગ ૨ જો અભ્યંતર તપ.

અભ્યંતર તપાચારના છ ભેદનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે —

૧ પ્રાયશ્ચિત્ત તપાચાર—ચારિત્રમાં દોષ લાગતાં, ગુરૂની પાસે સરળ અંતઃકરણથી તે પાપરૂપ દોષ પ્રગટ કરવો અને તે પાપનું નિવારણ કરવા ગુરૂ જે આલોચના આપે તે શુદ્ધ રીતે કરવી, તે પ્રાયશ્ચિત્ત તપાચાર કહેવાય.

૨ વિનય તપાચાર—ગુરૂપ્રમુખની સાથે અંતઃકરણથી નમ્રતાપૂર્વક વર્તવું તે વિનય તપાચાર કહેવાય

૩ વૈયાવચ્ચ તપાચાર—ગુરૂપ્રમુખને આહાર વિગેરે લાવી આપવા,

તેમની તેનડે ભક્તિ કરવી, તેમના હાથપગ પ્રમુખ ચાપના, વ્યાધિને વખતે તેમની દવા વિગેરેથી સર્વ પ્રકારે સેવા કરવી તે વૈયાવચ્ચ તપાચાર કહેવાય

૪ સ્વાધ્યાય તપાચાર-સ્વાધ્યાય પાચ પ્રકારે થાય છે.

૧ વાચના તે-શાસ્ત્રનુ અ યયન કરવુ.

૨ પૃચ્છના તે-ભણતા થકા સ શય આવે તે દૂર કરવા પૂછવુ.

૩ પરાવર્ત્તના તે-ભણેલુ ન વિસરી જવાય માટે ફરી ફરીને સ ભારવુ

૪ અનુપ્રેક્ષા તે-તત્ત્વસ્વરૂપનુ ચિંતવન કરવુ.

૫ ધર્મકથા તે-તીર્થંકર પ્રમુખ ગુણીજનની કથા કરવી.

આ રીતે પાચ પ્રકારે સ્વાધ્યાય તપાચાર કહેવાય

૫ ધ્યાન તપાચાર-સ સારિક વિષયોના ચિંતવનમા નહી પડતા, ધર્મના, તત્ત્વસ્વરૂપના ચિંતવનમા એકાગ્રતા કરવી તે ધ્યાન તપાચાર કહેવાય. તેના પ્રકારો સમજવા.

૬ કાયોત્સર્ગ તપાચાર-કર્મનો ક્ષય કરવા વાસ્તે શરીરનો વ્યાપાર સર્વથા બ ધ કરી આત્મસ્વરૂપમા લીનતા કરવી તે કાયોત્સર્ગ તપાચાર કહેવાય.

ઉપર પ્રમાણે બાહ્ય તથા અભ્ય તર તપસ બ ધી બારે પ્રકારનો આચાર પોતે યથાશકિત પાળે એવા તે ગુરૂ છે.

પાઠ ૫૬ મો

પંચ આચાર ભાગ ૫ મો

વીર્યાચાર

પાંચ આચારમાં વીર્યાચાર તે પાંચમો આચાર છે

શ્રી તીર્થંકર દેવે ધર્મકાર્યને વિષે પોતાનુ બળ યથાશક્તિ ફોરવવાની જે જે રીતે આજ્ઞા કરેલી છે, તે તે રીતે તે બળને પ્રવર્ત્તાવવુ તે વીર્યાચાર કહેવાય

વીર્યાચાર ત્રણ રીતે પ્રવર્ત્તાવી શકાય છે તે નીચે પ્રમાણે -

૧ મન વીર્યાચાર–ધર્મકાર્યને વિષે, પોતાનુ જેટલુ મનોબળ હોય તેટલુ યથાશક્તિ ચલાવવા ઉત્તમ વિચારો કરવા જેથી ધર્મના કાર્ય સિદ્ધ થાય તે મન વીર્યાચાર કહેવાય

૨ વચન વીર્યાચાર–પોતાનુ જેટલુ વચનબળ હોય તેનો ધર્મ કાર્યને વિષે યથાશક્તિ એવી રીતે ઉપયોગ કરવો કે જેથી તે વચનવ્યાપારથી ધર્મના કાર્ય સિદ્ધ થાય તે વચન વીર્યાચાર કહેવાય

૩ શરીર વીર્યાચાર–પોતાનુ જેટલુ શરીરબળ હોય તેનો ધર્મ-કાર્યને વિષે યથાશક્તિ એવી રીતે ઉપયોગ કરવો કે જેથી તે શરીરના વ્યાપારથી ધર્મના કાર્ય સિદ્ધ થાય તે શરીર વીર્યાચાર કહેવાય.

ઉપર પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારથી પોતે યથાશક્તિ વીર્યાચાર પાળે એવા તે ગુરૂ છે

પાઠ ૫૭ મો પાચ સમિતિ.

અરિહંત પરમાત્માના સિદ્ધાંતને અનુસારે ઉત્તમ પ્રકારે વર્તવુ તે સમિતિ કહેવાય.

સમિતિના પાચ ભેદ છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ ઈર્યા સમિતિ–મનુષ્યના પગરવવાળા તથા સૂર્યના કિરણોથી ચુબિત થયેલા માર્ગમા પ્રાણીઓની રક્ષા માટે નીચી દ્રષ્ટિએ જોઈને ચાલવુ તે ઇર્યા સમિતિ કહેવાય.

૨ ભાષા સમિતિ–પાપરૂપ દોષના અભાવવાળુ, સર્વને પ્રિય લાગે તેવુ અને પરિમાણવાળુ જે વચન બોલવુ તે ભાષા સમિતિ કહેવાય

૩ એષણા સમિતિ–ભિક્ષાના સર્વ દોષથી રહિત એવુ મુનિએ જે અન્ન પાન વિગેરે ગ્રહણ કરવુ તે એષણા સમિતિ કહેવાય

૪ આદાનભડ નિક્ષેપણા સમિતિ–આસન, શયન, વસ્ત્ર, પાત્ર વિગેરે જોઈને તથા યતનાપૂર્વક પ્રમાર્જીને ગ્રહણ કરવા તથા મૂકવા તે આદાનભડ નિક્ષેપણા સમિતિ કહેવાય.

૫ પરિષ્ઠાપનિકા સમિતિ–કફ, મળ, વિગેરે જીવવિનાની ભૂમિ ઉપર મુનિએ પરઠવવા તે પરિષ્ઠાપનિકા સમિતિ કહેવાય.

ઉપર પ્રમાણે પાચ સમિતિયુક્ત પોતાનુ ચારિત્ર નિરતર પાળે એવા તે ગુરૂ છે

પાઠ ૫૮ મો ત્રણ ગુપ્તિ

મોક્ષાભિલાષી પ્રાણીએ પોતાના આત્માના રક્ષણ માટે યોગનો નિગ્રહ કરવો તે ગુપ્તિ કહેવાય

ગુપ્તિના ત્રણ ભેદ છે તે નીચે પ્રમાણે

૧ મનોગુપ્તિ–મનોગુપ્તિના ત્રણ પ્રકાર છે

૧ માઠા ધ્યાનવાળી કલ્પનાથી રહિત

૨ સિદ્ધાંત અનુસારે આત્મહિતવાસ્તે ઉત્તમ ધ્યાનયુક્ત કલ્પનાવાળી

૩ મનની ચપળતારૂપ યોગનો નિરોધ કરનારી આત્મરમણતા

૨ વચન ગુપ્તિ–કરપલ્લવી, નેત્રપલ્લવી વિગેરે કાર્ય સાધનારાળી ચેષ્ટાઓ તજીને મૌન ધારણ કરવું અથવા વાચાવૃત્તિનો તદ્દન નિરોધ કરવો તે વચન ગુપ્તિ કહેવાય.

૩ કાય ગુપ્તિ–કાય ગુપ્તિના બે પ્રકાર છે.

૧ દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચથી થતા ઉપસર્ગ વખતે અને ક્ષુધા, તૃષા વિગેરે પરિષહોને વખતે તથા કાયોત્સર્ગમાં રહેલા હોય ત્યારે મુનિએ શરીરને નિશ્ચળ રાખવું તે

૨ આસન, શયન વિગેરે લેતા, મેલતા અને ગમન કરતા શરીરને યતનાપૂર્વક પ્રવર્તાવવું તે.

આગળ પાઠમાં [પાઠ ૫૭ મા] કહેલી પાંચ સમિતિ તથા ઉપર બતાવેલી ત્રણ ગુપ્તિ તે મુનિના ચારિત્રરૂપ શરીરને જન્મ આપનાર હોવાથી તથા તેનું ઉપદ્રવો સામે પાલન કરવાથી તથા ચારિત્રના દોષને નિવારી નિર્મળ કરવાથી તેમને ચારિત્રની માતાઓ કહેલી છે એટલે કે તેને અષ્ટપ્રવચનમાતા પણ કહેવામાં આવે છે

ઉપર પ્રમાણે ત્રણ ગુપ્તિયુક્ત પોતાનું ચારિત્ર પાળે એવા તે ગુરૂ છે

પાઠ ૫૯ મો શુ શુ લાભ

પાચસમિતિ તથા ત્રણ ગુપ્તિ વિષે

(હરિગીત છંદ.) દે, અને

અરિહંતના સિદ્ધાંતને બહુમાનથી અવલોક
તે કથનને અનુસાર નિત્યે પ્રેમપૂર્વક વર્તજિનેશ્વર
એ સમિતિ ધારી સદ્ગુરૂને સુખદ શરણે પામજો દર્શ-
ગુણિયલ ગણી ગુરૂરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો.
કરી નયન નીચા માર્ગમા મન મગ્ન થઇને ચાલતા, થી
કરૂણા રસે થઈ રસિક જે નિર્દોષ જંતુ પાળતા;
ઇર્યાસમિતિ યુક્ત તે ગુરૂને સ્તવી દુ:ખ વામજો,
ગુણિયલ ગણી ગુરૂરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો ૨
ભાષાસમિતિ સાચવી જે મધુર વચનો બોલતા,
નિર્દોષ લઇને આહાર જે શુભ એષણા ગુણ તોલતા,
કરી ભક્તિ તે ગુરૂરત્નની કદિ તે થકી ન વિરામજો,
ગુણિયલ ગણી ગુરૂરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો. ૩
નિજ સર્વ સાધન યત્નથી જે ગ્રહણ કરતા મૂકતા,
મળ મૂત્ર ભૂમિ પરિઠના ઉપયોગ નહિ કદિ ચૂકતા;
પાચે સમિતિ સાધતા ગુરૂ પાસ જઈ વિશ્રામજો,
ગુણિયલ ગણી ગુરૂરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો. ૪
પાપી વિચારોને હઠી મનગુપ્તિથી સુવિચારતા,
કર નયન ચેષ્ટા સહુ જે વચનગુપ્તિ ધારતા;
પરિષહ ખમી વપુગુપ્તિ ધારક તે રદય સ ક્રામજો,
ગુણિયલ ગણી ગુરૂરાજ તેના ચરણમા શિર નામજો. ૫

સાભળો
મ પચ આચાર વિષે શીખી ગયા
નતા લાગે તે અતિચાર કહેવાય.
જે જે લાગી હોય તે તે ટાળવાને વાસ્તે
ચારની શુદ્ધિને વાસ્તે સાધુ અને શ્રાવકે નિર-
સાજ શ્રી ગુરૂની સમક્ષ પ્રતિક્રમણ કરવુ જોઇએ.

મણ શબ્દનો અર્થ બહુજ વિસ્તારવાળો છે, પરતુ
નો એવો છે કે 'નાન અને દ્વેષથી જે પાપકર્મ કરેલા હોય
પૂર્વે પસ્તાવો કરી, ગુરૂની સમીપમા પ્રકાશ કરી, પાપકર્મ
ની નિ દા કરતા થકા, ગુરૂએ આપેલી આલોચણ લઈ ફરી તેના
પાપકર્મ નહી કરવાની મનોવૃત્તિ રાખવી તે પ્રતિક્રમણ છે.'

ગુરૂ જો વિદ્યમાન ન હોય તો ગુરૂને અભાવે આચાર્યની
સ્થાપના કરી તે સ્થાપનાચાર્ય સન્મુખ પોતાના પાપકર્મ બધી,
આત્માની સાક્ષીએ નિંદા કરી, પ્રતિક્રમણ કરવુ જોઇએ.

એ પ્રમાણે નિરતર સવાર સાજ પ્રતિક્રમણ કરતા
આચારની નિર્મળતા થાય છે

પાઠ ૬૧ મા છ આવશ્યક

જે અવશ્ય - ના યોગ્ય હોય તે આવશ્યક કહેવાય
મોક્ષાભિલાષી આત્માઓને તેમના આત્મહિત વાસ્તે વીત
રાગ પરમાત્માએ નિ ત છ આ શ્યક કરવાની સિદ્ધાતમા
આજ્ઞા કરેલી છે

તે ૭ આવશ્યક શુ શુ છે તથા તેનાથી શુ શુ લાભ થાય છે તેનુ વર્ણન નીચે પ્રમાણે—

૧ સામાયિક—તે સર્વ સાવદ્ય યોગની વિરતિરૂપ છે, અને તેનાથી ચારિત્રાચારની શુદ્ધિ થાય છે.

૨ ચઉવીસથ્થો—ચોવીશ તીર્થંકરની સ્તુતિ તે ચોવીશ જિનેશ્વર ભગવાનના ગુણોના કીર્તનરૂપ છે, અને તેનાથી દર્શનાચારની શુદ્ધિ થાય છે

૩ વાંદણા—તે ગુરૂને વિધિપૂર્વક વંદના કરવી, અને તેનાથી જ્ઞાનાચારની શુદ્ધિ થાય છે

૪ પડિક્કમણુ—પ્રતિક્રમણ, તે જ્ઞાનાદિ આચારને વિષે જે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે અતિચારની નિંદા કરવારૂપ છે, અને તેનાથી જ્ઞાનાદિ પાંચે આચારની શુદ્ધિ થાય છે

૫ કાઉસ્સગ્ગ—કાયોત્સર્ગ, તે કર્મરૂપ દોરને નાશ કરવા માટે છે, અને તેનાથી તપાચારની શુદ્ધિ થાય છે

૬ પચ્ચખ્ખાણુ—પ્રત્યાખ્યાન, તે આત્મગુણ ધારણ કરવારૂપ છે, અને તેનાથી વીર્યાચારની શુદ્ધિ થાય છે,

પાઠ ૬૭ મો સામાયિક

સામાયિક શબ્દમા સમ અને આય એ બે શબ્દો છે અને ઇક પ્રત્યય છે

સમ એટલે રાગ દ્વેષના અભાવરૂપ આત્માના મધ્યસ્થ પરિણામ થતા, આય એટલે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ લાભનો ઇક એટલે ભાન જે થાય તે સામાયિક કહેવાય છે.

જેણે આર્ત્ત અને રૌદ્રધ્યાનનો ત્યાગ કરેલો છે તથા વચન અને શરીર સબંધી પાપયુક્ત વ્યાપારનો પણ જેણે ત્યાગ કરેલો છે, એવા મનુષ્યે એક મુહૂર્ત્ત (બે ઘડી) પર્યંત સમભાવમા રહેવુ તે સામાયિક વ્રત કહેવાય

શ્રાવક પણ જ્યારે સામાયિક વ્રતમા હોય છે, ત્યારે સાધુ તુલ્ય ગણાય છે, તેથી પોતાના આત્માનુ કલ્યાણ ઈચ્છનાર શ્રાવકે નિરતર બહુ વાર સામાયિક કરવુ એવી જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞા છે

ઋદ્ધિમાન શ્રાવકે બની શકે ત્યા સુધી ગુરૂની સમીપેજ નિરતર સામાયિક કરવુ, કારણ કે તે પ્રમાણે તેની પ્રવૃત્તિ થવાથી જૈન ધર્મની ઉન્નતિ થાય છે ઋદ્ધિ વિનાના શ્રાવકે જિનમદિરમા, ઉપાશ્રયે ગુરૂની સમીપે અથવા પોતાને ઘેર, એ ત્રણે સ્થાનમાથી પોતાને યોગ્ય લાગે ત્યા સામાયિક કરવુ, તેમા પણ જિનમદિરમા અને ઉપાશ્રયે ગુરૂની સમીપે તો ત્યારેજ સામાયિક કરવુ કે પોતાને કરજની વિપત્તિ ન હોય અથવા દુશ્મનોનો ભય ન હોય

પાઠ ૬૩ મો

માગધી (પ્રાકૃત) ભાષા

આ દેશમા પ્રાચીન કાળમા માગધી–પ્રાકૃત ભાષાનો એક વખત બહુજ પ્રચાર હતો લોકો લખવા, બોલવામા તેજ ભાષાનો ઉપયોગ કરતા હતા મગધ દેશ જેને અર્વાચીન કાળમા બગાળા દેશ કહેવામા આવે છે, તેમા મુખ્યત્વે કરીને આ ભાષાનોજ વ્યવહાર ચાલતો હતો, તેથીજ આ ભાષાનુ નામ માગધી ભાષા કહેવાય છે

માગધી ભાષા સસ્કૃત ભાષાથી સરલ ભાષા ગણાય છે તેજ કારણથી જેને સસ્કૃત ભાષાનુ સારૂ જ્ઞાન હોય છે તે માગધી ભાષાનુ જ્ઞાન બહુજ સહેલાઈથી મેળવી શકે છે. સસ્કૃત ભાષાના વિદ્વાનોએ નાટ-, ચમ્પુ, વિગેરે ગ્રથોની રચનામા માગધી-પ્રાકૃત ભાષાનો ઉપયોગ કરેલો જોવામા આવે છે.

જૈન ધર્મના આગમો માગધી-પ્રાકૃત ભાષામાજ રચવામા આવેલા છે અને તેઓના ઉપર વૃત્તિ સસ્કૃત ભાષામા રચાયેલી છે. જે વખતે માગધી-પ્રાકૃત ભાષા બહુ પ્રચારમા હતી, તે વખતે સસ્કૃત ભાષાનો પણ તેટલોજ પ્રચાર હતો, પરન્તુ સસ્કૃત ભાષા માગધી-પ્રાકૃત ભાષા કરતા કઠિન હોવાથી, ઉપકાર દ્રષ્ટિવાળા મહાત્માઓએ આગમોની રચના સસ્કૃત ભાષામા નહી કરતા, માગધી-પ્રાકૃત ભાષામાજ કરેલી છે, તે વિષે પુજ્યપાદ શ્રી હરિભદ્રસૂરિ લખે છે કે- ચારિત્રની ઈચ્છાવાળા બાળક, સ્ત્રી, વૃદ્ધ અને અભણ પ્રાણીઓના હિતને વાસ્તે, તત્ત્વદૃષ્ટિવાળા મહાત્માઓએ અનુગ્રહ બુદ્ધિથીજ સિદ્ધાતની રચના માગધી (પ્રાકૃત) ભાષામા કરેલી છે ’

છ આવશ્યકના સૂત્રોની રચના પણ માગધી-પ્રાકૃત ભાષામાજ કરેલી છે, તેથી જે જે સૂત્રોના પાઠો માગધી-પ્રાકૃત ભાષાના ભણવામા આવે, તે સર્વે સુખપાઠ કરવાના છે, એમ સમજવુ.

પાઠ ૬૪ મો.

ક્રિયા વિધિ

જૈન ધર્મની કોઈ પણ ક્રિયા, દેવ અથવા ગુરૂની સમીપે વિનય અને બહુમાનપૂર્વક કરવાથી અવશ્ય લાભ પ્રાપ્ત થાય છે તેથી દરેક ક્રિયા જિનમદિરમા દેવસમક્ષ અથવા ઉપાશ્રયે

માટે જેમ કહેવાની રીત છે કે-"હે ક્ષમાવાળા શ્રમણ[હું તમને] વાંદવા ઇચ્છુ છુ" આને પ્રાકૃત ભાષામાં એમ બોલાય કે—

ઇચ્છામિ ખમાસમણો વંદિઉં

"ગુરૂના પગે અડકતા તેમની અશે ચતા સાચવવાની જરૂર"

ગુરૂમહારાજના પગે લાગતા જો આપણા હાથે ખસ કે એરો બીજો કોઈ ચેપી રો । હોય ને તેમના શરીરમાં દાખલ થાય તો વિનય કરવા જતા ઉલટો આપણને દોષ લાગે

તેમજ ગુરૂના પગે કઈ દર્દ હોય ને આપણે તેને ઓચિંતા હાથ લગાડીએ તો તેમને થતી પીડામાં આપણે વધારો કરનારા થઈએ

એટના માટે વાંદવાની રજા માગતા જણાવવુ જોઇએ કે આપના શરીરને બાધા ન થાય તે રીતે વાંદવા ઇચ્છુ છુ તે માટે એવુ કહેવામાં આવે છે કે—

જાવણિજ્જાએ

પાઠ ૬૭ મો

પ્રણિપાત અથવા ખમાસમણ ભાગ ૩ જો

ગુરૂને વાંદતા મલિન પરિણામ દૂર કરવાની જરૂર

જેમ ગુરૂને પગે લાગતા આપણુ શરીર ચેપીરોગ સહિત ન હોવુ જોઈએ, તેમજ મન, વચન અને કાયરૂપી વ્યાપારના કામથી પણ મલિન થયેલુ ન જોઈએ

આપણા પરિણામ મલિન હોય તો આપણુ શરીર પણ મલીન થવાનુ, માટે તેવા શરીરથી ગુરૂને અડકતા તેમની પવિત્રતામાં આપણી મલિન છાયા પડે તો આપણે દ્રોહી થઈએ

માટે તમામ વ્યાપાર નિષેધીને પવિત્ર પરિણામ વડે પવિત્ર બનેલા શરીરે હું વાંદના ઈચ્છું છું આમ જણાવવા માટે એવું બોલવું કે—

નિસીહિઆએ.

ગુરુનો વિનય

શિષ્ય કે શ્રાવક એટલે વાંદનાર આ રીતે બોલી ગુરૂ સામો ઉભો રહે ત્યારે ગુરૂ જો કોઈ જરૂરી કામમાં રોકાયેલા હોય તો વાંદનારે થોભવું જોઈએ.

જ્યારે ગુરૂ કહે 'વંદેહ' એટલે 'વાંદો' ત્યારેજ વાંદનાની ક્રિયા કરી શકાય

વળી જ્યારે ગુરૂને બદલે તેમની સ્થાપના કરી હોય ત્યારે ગુરૂને બોલવાનું પદ ગુરૂ તરફથી બોલાયાની ધારણા કર્યા બાદ વાંદવું

આમ કરવાથી ગુરૂનો વિનય સચવાય છે અને તેને લીધે આપણે ગુરૂની આજ્ઞામાં પ્રવર્તનાર થઈ શકીએ છીએ

"ગુરૂને ચરણે મસ્તક નમાવવાની જરૂર"

ટેકદાર તથા વિવેકી માણસોએ જ્યાં ત્યાં પોતાનું માથું નમાવવું ન જોઈએ, પરન્તુ પોતાના માબાપ કે દેવગુરૂની આગળજ મસ્તક નમાવવું જોઈએ

આ સ્થળે ખરા ગુણવાન ગુરૂને વાંદવા જતાં, તેમના ચરણે ઉપરટપકાની વંદના નહીં પણ ભાવપૂર્વક પૂર્ણ નમન કરવા માટે આપણાં સૌથી ઉત્તમ અંગ જે મસ્તક તે નમાવીને "હે ગુરૂ તમને હું વાંદું છું" એમ કહેવાની સાથે માથું નમાવવું અને તેમ કરતાં બોલવું કે—

મત્થએણ વંદામિ

પાઠ ૬૮ મો.

પ્રણિપાત અથવા ખમાસમણ સૂત્ર.

(વાકયાર્થ)

ઇચ્છામિ ખમાસમણો વંદિઉં-હે ક્ષમાશ્રમણ (ક્ષમાયુક્ત મુનિ
રાજ) વાંદવા ઇચ્છુ છુ

જાવણિજ્જાએ-(તમને) શરીરે બાધા ન થાય તેમ

નિસીહિઆએ-(મારા) પવિત્ર શરીરવડે (અન્ય વ્યાપા
નિષેધીને)

મત્થએણ વંદામિ-(મારા) મસ્તકવડે વાંદુ છુ

ખમાસમણની વિસ્તારથી સમજ તથા હેતુ અને ફળ

આ સૂત્ર દેવ તથા ગુરૂને કોમલ આમંત્રણ પૂર્વક વંદ
કરવાને વખતે બોલવામા આવે છે, સૂત્રમા "ખમાસમણો" શ
થી ક્ષમા પ્રમુખ ક્ષમા ગુણવાળા ગુરૂજીને વિનતિ કરીને કહેવુ
'હે ગુરૂજી' આપના ચરણકમળમા પાપ શક્તિયુક્ત માગ ગરી
વડે આપને વાંદવા ઇચ્છુ છુ '

આ સૂત્ર ' ઇચ્છામિ " શબ્દથી તે " નિસીહિઆએ
શબ્દ સુધી ઉભા ઉભા બોલવુ પછી બે જાનુ, લલાટ, ડા
હાથ અને ભૂમિ પ્રમાર્જી બે જાનુ, બે હાથ અને લલાટ-એ
પાચ અંગે કરી ભૂમિને સ્પર્શ કરતા થકા "મત્થએણ વંદા
એટલે મસ્તકે કરી વાંદુ છુ એમ કહેવુ

સામાયિક કરનાર પોતાની પાસે ચરવળો અને મુહપ
રાખી સામાયિક કરે ત્યારેજ વિધિપૂર્વક આ સૂત્રથી
વંદના થઇ શકે છે

હેતુ—દરેક ધર્મક્રિયાની સિદ્ધિ થવા માટે દેવ તથા ગુરૂને વંદના કરવા સારૂ આ સૂત્ર છે

ફળ—આ સૂત્રના ઉચ્ચારપૂર્વક દેવગુરૂને વંદન કરવાથી મહાપાપનો નાશ થઈ, જીવની સદ્ગતિ એટલે સારી ગતિ થાય છે.

પાઠ ૬૯ મો
ઈચ્છાકાર સમાચારી અથવા
સુગુરૂને સુખશાતા પૃચ્છા
ભાગ ૧ લો

ઈચ્છાનુસાર—જેમનુ જે મુખ્ય કર્તવ્ય કે ફરજ હોય ને તે તેમનાથી બરાબર બજાવાય તો તેમા તેને ઘણો ઉત્સાહ વધે છે. સાધુમહારાજનુ મુખ્ય કર્તવ્ય ધર્માચરણ છે ને તે બજાવતા તેમને જે વિઘ્નો આવતા હોય તે દૂર થાય તો તેમને બમણો ઉત્સાહ વધે. આટલા માટે શ્રાવકોએ તે વિઘ્નો દૂર કરવા કે જેથી એમનુ ધર્માચરણ એમની ઈચ્છાનુસાર થયા કરે

માટે ગન સમાજ ગુરૂપાસે જઈ તેમની સુખસાતા પૂછતા તેમની ઈચ્છાનુસાર બધું છે કે કેમ ? તે પૂછવુ આ ક્રિયાને "ઈચ્છકાર" કહે છે

સમાચારી—રૂઢિ—પદ્ધતિને જૈનધર્મમા સમાચારી કહે છે. ગુરૂજીની મરજી સાચવી, તેમની રજા માગવી તે ઈચ્છાકાર સમાચારી કહેવાય છે

ભૂલ ચૂક થતા તરત માફી માગવી તે મિચ્છાકાર સમાચારી ગણાય છે

આ રીતે અનેક સમાચારી છે માટે દરેક ક્રિયામા જે જે સમાચારી સાચવવાની હોય, તે અવશ્ય સાચવવી જોઇએ

ગુરૂજીને સુખસાતા પૂછવા જે રૂડી (સારી) રીત ચાલે છે તે ઇચ્છાકાર સમાચારીને નામે ઓળખાય છે

ઇચ્છાકારી સમાચારીના જે પાઠ છે તે સૂત્રરૂપે નથી, પણ જુની ગુજરાતી ભાષામા છે

એ પાઠ બોલીને ગુરૂમહારાજને સુખસાતા પૂછવાની છે, તથા નિમત્રણા કરવાની છે

સુખસાતા પૂછતા જો ગુરૂને કઈ અડચણ ભોગવતા જાણવામા આવે તો તે તરત ટાળવા આપણે બનતા ઉપાયો લેવા જોઇએ, ખાલી પૂછીને ચાલ્યા જઇએ તો આપણુ પૂછવુ વ્યર્થ થાય છે. આ વાત દરેક વાચનારાએ ધ્યાનમા રાખવી જોઈએ

પાઠ ૭૦ મો.

ઇચ્છાકાર સમાચારી અથવા સુગુરૂને સુખ સાતા પૃચ્છા.

ભાગ ૨ જો

ગુરૂ મહારાજને શી શી બાબતમા સુખસાતા પૂછવી ?
ગુરૂજીને પૂછવુ કે, આપની ઇચ્છાને અનુસાર બધુ વર્તે છે ? શરીરે આરોગ્યતા રહે છે ? સયમમા આગળ વધ્યા કરાય છે ?

'દિવસ સુખે પસાર થાય છે કે રાત ?' એમ ચોકસ પૂછવાનુ હોય ત્યારે સવારે એમ પૂછવામા આવે છે કે સુહરાઈ એટલે સુખે રાત પસાર થઈ છે ? સાજના એમ પૂછાય છે કે સુહદેવસિ એ

રહે 'સુખે દિવસ પસાર થયો છે ?' આમ ઇચ્છાકાર સમાચારીના પહેલા ભાગમાં બોલવુ.

નિમંત્રણા.

જો કે ગુરૂમહારાજ આપણી નિમંત્રણાની અપેક્ષા રાખતા નથી અને તેને સ્વીકારવા બંધાતા નથી તો પણ આપણી ફરજ છે કે તેમને અગાઉથી નિમંત્રણા કરવી

આટલા માટે ઇચ્છાકાર સમાચારીના બીજા ભાગમા ગુરૂમહારાજને નિમંત્રણા કરવામા આવે છે કે —

સ્વામી ! ભાતપાણીનો લાભ દેજોજી.

એટલે હે સ્વામી ! આપ અમારે ઘેર પધારીને અમને એવી તક આપશો કે જેથી અમે આપને આહારપાણી આપી કૃતાર્થ થઇએ.

ગુરૂજીને "સુખસાતા" પૂછવાનો સાર.

હે મહારાજ ! હું આપશ્રીને પૂછવાને ઇચ્છુ છુ કે આપ સુખે રાત્રી, અને સુખે દિવસ, સુખે તપશ્ચર્યામા, શરીરે નિરોગી પણામા અને જ્ઞાન ધ્યાન ઔનાદિ ચારિત્રભાવનામા ગાળો છો ? હે પૂજ્ય ! આપશ્રી કુશળતામા પ્રવર્તો છો જી ? [સાહેબ મારે ઘેર પધારી] આહારપાણી વહોરીને અને ધર્મલાભ [કૃપા] આપશોજી.

આમ આપણે હૃદયની લાગણીથી, પૂછતા ગુરૂની પ્રસન્નતા થાય છે અને એમની પ્રસન્નતાથી આપણુ કલ્યાણ થાય છે.

પાઠ ૭૧ મો

ઇચ્છાકાર સમાચારી અથવા સદ્ગુરૂને શાતા સુખ પૃચ્છા.

ભાગ ૩ જો

ઇચ્છકાર સુહ રાઈ, સુહદેવસી,-ઇચ્છાઅનુસાર (વર્તે છે) ?
સુખે રાત (અથવા) સુખે દિવસ ?
સુખ તપ, શરીર નિરાબાધ,-સુખે તપશ્ચર્યા(સધાય છે) ? શરીરે નિરોગીપણુ (છે) ?
સુખ સંજમજાત્રા-સુખે સંયમયાત્રા
નિર્વહોછોજી ?-પ્રવર્તો છોજી ? (પ્રયાણ થાય છે) ?
સ્વામી શાતા છેજી ? સ્વામી ? (આપને સઘળી વાતે)
કુશળતા છેજી ?
ભાતપાણીનો લાભ દેજોજી-આહારપાણી વ્હોરીને અમને ધર્મ-
લાભ રૂપી ફળ આપશોજી

પાઠ ૭૨ મો

ઇરિયાવહી—આલોચના

ઇરિયાવહીઆ નામ આ સૂત્રમાં ઇરિયાવહીઆ નામની ક્રિયાનુ પ્રતિક્રમણ કરાતુ હોવાથી પડ્યુ છે ઇરીયાવહીઆએ શબ્દ પ્રાકૃત ભાષાનો છે અને તેનો સંસ્કૃત શબ્દ ઈર્યાપથિકી છે. અને એ શબ્દ ઈર્યાપથ ઉપરથી બન્યો છે

ઈર્યાપથ એટલે હાલવાચાલવાનો માર્ગ તથા હાલતા ચાલતા જે પાપની ક્રિયા(જીવહિંસા)થાય તે ઈર્યાપથિકી અથવા ઈરિયાવહી કહેવાય છે આ બાબતની આલોચના કરવી તેજ ઈરિયાવહી આલોચના જાણવી

તે ક્રિયાનુ અહીં પ્રતિક્રમણ કરવાનુ છે એટલે આ સૂત્ર-પાઠનુ રૂઢિથી ઇરિયાવહીઆ એવુ નામ પડ્યુ છે ને ભાષામા છેલ્લા સ્વરેનો ઉચ્ચાર બધ પડી હાલ ઈર્યાવહી બોલાય છે

આ સૂત્રપાઠનુ શાસ્ત્રીય નામ તો 'ઈર્યાપથિકી આલોચના' એવું છે

આલોચના એટલે વ્યાપારી જેમ સાજે આખા દિવસમા લેવડદેવડ કરી હોય તેની આલોચના અથવા સ્મરણ કરીને નોધ કરે છે તેમ આપણાથી જાણતા અજાણતા જે પાપ કરાય કે થાય તેની આલોચના કરી, તેને નિંદી, તેથી પાછા હઠવુ જોઈએ

યોગ્ય ગુરૂની આગળ પોતાના પાપકાર્યો પ્રકાશવા તે પણ આલોચના કહેવાય છે

સક્ષેપથી અને વિસ્તારથી એમ બે રીતે આલોચના કરાય છે. આ સક્ષેપથી કરાતી આલોચના જે શરૂઆતમા કરાય છે તેને ઈરિયાવહી આલોચના અથવા ઈરિયાવહી આલોયણા કહે છે અને વિસ્તારથી કરાતી આલોચનાને પડિક્કમણુ કહે છે.

પાઠ ૭૩ મો.

ઇરિયાવહી (પડિક્કમણુ) અને ઇરિયાવહી સમાચારી

પ્રતિક્રમણ આ શબ્દ સસ્કૃત ભાષાનો છે અને તેને પ્રાકૃત ભાષામા પડિક્કમણ અને ભાષામા પડિક્કમણુ કહે છે

પ્રતિક્રમણનો મૂળ અર્થ પાછા હઠવુ એવો થાય છે એટલા માટે પાપના કામથી પાછા હઠવાને આપણે પ્રતિક્રમણ કરીએ છીએ. તેમજ તે અર્થે જે ક્રિયા કરાય તેમજ સૂત્રપાઠો બોલાય તે પણ પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે.

ઇર્યાવહીમા પણ તેજ વાત છે અને સક્ષેપમા હોવાથી લઘુ પડિક્કમણ જેવુ છે પરતુ ચાલુ વ્યવહારમા વ દિત્તુ સૂત્રથી પ્રતિક્રમણ ગણાય છે ને તે વિસ્તારથી છે.

ઇરિયાવહી સમાચારી-એટલે ઇરિયાવહીને બોલવા અગાઉ તેની શરૂઆત કરવા માટે જે પ. બોલાય છે તે ઇરિયાવહી સમાચારીને નામે ઓળખાય છે.

આ સમાચારી તે પ્રથમ કહેલી ઇચ્છાકાર સમાચારીનુ જ કૃત્ય છે અને તેના વડે ઇરિયાવહી શરૂ કર્યા પહેલા તે બાબત ગુરૂની રજા લેવામા આવે છે અને તે સ બધનુ વાકય આમ છે

શિષ્ય કહે-ઇચ્છાકારેણ સદિસહ ભગવન્ ! ઇરિયાવહિયં પડિક્કમામિ ? હે ભગવન્ ! (આપની) ઇચ્છા પ્રમાણે આજ્ઞા કરો (તો) હુ ઇરિયાવહી પડિક્કમુ-આલોઉ

ગુરૂ કહે-પડિક્કમેહ-આલોચ.

શિષ્ય કહે-ઇચ્છ-ઇચ્છુ છુ, કબુલ છે

આ રીતે બોલ્યાથી ગુરૂજી તરફથી 'પડિક્કમેહ' એટલે આલોચ-પાછો વળ એવો ઉત્તર મળ્યો પછી શિષ્ય તે પ્રમાણે કબુલ કરવાને 'ઇચ્છ' એવુ પ. બોલે તેનો અર્થ એ કે, એમ ઇચ્છુ છુ

પાઠ ૭૪ મો

ઇરિયાવહીથી મળતો બોધ

ભાગ ૧ લો

(ઇરિયાવહી ભણતા કરવામા આવતી પ્રતિજ્ઞા)

ઇરિયાવહી ભણતા પ્રથમ સ પદામા આ પ્રમાણે અભ્યુપગમ-પ્રતિજ્ઞા કરવામા આવે છે ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં (૧)

"હું મારી પોતાની ઇચ્છાથી ચાહીને પડિક્કમવા એટલે પાપથી પાછો હઠવા તૈયાર થયો છુ "

કોઈપણ ક્રિયા પોતાની ઇચ્છા અને લાગણી વિના કરવામા આવે તો તેથી ધારેલો હેતુ પાર પડે નહી.

બીજાના પ્રવાહમા તણાઈને વેઠ માફક અથવા લાગણી વિના કરવામા આવે તે ક્રિયા બરોબર અથવા જેવુ જોઈએ તેવું ફળ આપતી નથી, માટે સમજણ સહિત લાગણીથી ધર્મ-ક્રિયા કરવી

પાઠ ૭૫ મો.

ઇરિયાવહીથી મળતો બોધ

ભાગ ૨ જો.

બીજી સપદામા જેનાથી પાછા હઠવુ જોઇએ તે "ઇરિયા વહીયાએ વિરાહણાએ" (૨) મા દેખાડવામા આવ્યુ છે.

કોઈપણ જતુને મારી નાખવો, અથવા કોઈ રીતે પણ હેરાન કરવો એ બૂરૂ કામ છે, માટે એવી બૂરી વિરાધનાથી પાછા હઠવું જોઇએ અથવા તે કામ ત રફ હમેશા તિરસ્કારની લાગણી રાખી તેને નિંદતા રહી પોતાના પરિણામ સુધારવા જોઇએ

ઝાઝુ તો શુ કહીએ, પણ રસ્તે ચાલતા કોઇ જતુને કઈ દબાણ વિગેરે થયુ હોય તો તેને પણ બૂરૂ માની, તેવી વિરાધનાને ધિક્કારતા રહેવુ જોઇએ

ત્રીજી સપદામા "ગમણાગમણે" (૩) પાપના સામાન્ય હેતુ-કારણની સમજ આપી છે પાપનુ સામાન્ય કારણ હાલવા

આવવામા ઉતાવળે પ્રવર્ત્તવુ તે છે. માટે દરેક કામ યતના—સબુરીથી કરવુ જોઇએ

જોઈ તપાસીને ધીરજથી તેમજ જીવજતુનો બચાવ કરી—કામ કરવુ તેને જૈનશાસ્રમા યતના કહે છે યતનાથી કામ કરતાં પાપ ઓછુ લાગે અથવા ન પણ લાગે માટે યતનાથી બેસવુ, ઉઠવુ, ચાલવુ, બોલવુ, ખાવુ, પીવુ, સૂવુ તે સારુ છે

યતના એ ધર્મની માતા પણ કહેવાય છે, યતનાથી ઉલટી રીતને દર્પ કહે છે અને દર્પ [દોડમદોડા] જ પાપનો સામાન્ય હેતુ છે

પાઠ ૭૬ મો
ઇરિયાવહીથી મળતો બોધ.
ભાગ ૩ જો

ચોથી સપદામા "પાણક્કમણે, બીયક્કમણે, હરિયક્કમણે, ઓસાઉત્તિંગ-પણગ ગ-મટ્ટીમક્કડાસતાણા-સકમણે" (૪)પાપનુ ખાસ કારણ આ પ્રમાણે બતાવે છે દુર્બળ સૂક્ષ્મ જતુઓને પગ હેઠે કચરવાથી પાપ બધાય છે બીજા જતુઓમા બીજ, લીલોતરી, ઝાકળ, મિંદિયા, સેવાળ પાણી, માટી, કરોળિયાના જાળા વિગેરેને પગ નઉ કચરવાથી તેમા રહેલા જીવોને દુ:ખ થાય છે.

માટે હાલતા ચાલતાં એટલી સભાળ રાખવી કે જે રસ્તામા ઘણી કીડી, મકોડી લીલુ ઘાસ, સેવાળ વિગેરે હોય અને તેરો રસ્તો કદાચ ટુકો હોય તોપણ તે રસ્તે ન ચાલતા એમની વિરાધના ન થાય એવે બીજે રસ્તે ચાલવુ

(સરળતાથી ટુંકામા પાપ કર્યાનુ નિવેદન)

પાંચમી સંપદામા 'જે મે જીવાવિરાહિયા' (૫) ટુંકાણમા પાપ કર્યાનુ નિવેદન કરવામા આવે છે. તે આ રીતે કે—"મે જે કોઈ જીવને જે કંઈ દુ ખ આપ્યુ હોય" આમ સંક્ષેપમા તમામ પાપનો "જે કોઈ" શબ્દથી સંગ્રહ કરી તેની માફી લ્હેવી છે.

આ પરથી એવો બોધ લઈ શકાય કે કોઇ પણ જીવને (પછી તે નાનો હોય કે મોટો હોય, મિત્ર હોય કે શત્રુ હોય છતા તેને) કોઈ પણ જાતનુ થોડુ યા ઘણુ દુ ખ આપવાનો આપણને કશો હક નથી. આપણને કોઈ દુ ખ આપે એમ ઈચ્છતા નથી તો આપણે પણ કોઈને દુ ખ આપવુ નહી અને પૂર્વે કોઈને દુ ખ આપી દુભવ્યા હોય તો તેમની માફી માગવી

છઠ્ઠી સંપદામા જીવના પાચ ભેદ બતાવ્યા છે. તેની વિશેષ સમજ બુકની શરૂઆતમા આપેલા જીવવિચારમા આપેલી છે. સાતમી સંપદામા જે જે રીતે વિરાધના થાય છે તેના દશ પ્રકાર બતાવ્યા છે તે હવે પછીના સૂત્ર અર્થમા સ્પષ્ટ સમજાવ્યાં છે

એગિંદિયા, બેઇંદિયા, તેઇંદિયા, ચઉરિંદિયા, પંચિંદિયા ॥૬॥

અર્થ—એક ઇંદ્રિયવાળા, બે ઇંદ્રિયવાળા, ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા, ચાર ઈંદ્રિયવાળા, પાચ ઈંદ્રિયવાળા ૬

તેઓને કેવી રીતે વિરાધ્યા ?

અભિહયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંઘાઈયા, સંઘટ્ટિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદ્દવિયા, ઠાણાઓ ઠાણં સંકામિયા, જીવિયાઓ વવરોવિયા, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં ॥૭॥

અર્થ–સામા આવતાને હણ્યા (લાતે માર્યા) હોય, ધુળે કરી ... હોય, ભૂમિ સાથે મસળ્યા હોય, ...

શરીર એંઠા કર્યા હોય, થોડા સ્પર્શથી દુઃખવ્યા હોય પરિતાપ ઉપજાવ્યો હોય મૃતપ્રાય કીધા હોય, ત્રાસ પમાડ્યા હોય, એક સ્થાનકથી બીજે સ્થાનકે મૂકયા હોય, જીવિતવ્યથી જુદા કર્યા હોય, તે સબંધી જે પાપ લાગ્યુ હોય, તે પાપ મારૂં નિષ્ફળ થાઓ ' (તે પાપનો મિચ્છામિદુક્કડં દઉં છુ)

પાઠ ૭૭ મો.

તસ્સઉત્તરી

તસ્સઉત્તરી એ ઇરિયાવહી સૂત્રનોજ આઠમો વિભાગ (સપદા) છે, છતા તે તસ્સઉત્તરીના નામે પ્રસિદ્ધ હોવાથી તેનો અલગો ભાવાર્થ આપીએ છીએ

એ સૂત્રપાઠની આદિમા તસ્સઉત્તરી કરણેણ એવુ પદ આવેલ છે, તે પરથી એનુ ' તસ્સ ઉત્તરી" અથવા "તસ્સુત્તરી" એવુ નામ બોલાય છે

તસ્સુત્તરીમા પ્રતિક્રમણ એટલે પાછા હઠવાની ચાર રીતો બતાવીને પાપકર્મનો નાશ કરવા માટે અમુક ક્રિયા કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવામા આવે છે

પાઠ ૭૮ મો

પાપશુદ્ધિ માટે ઉત્તરીકરણરૂપે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાની જરૂર

પાપશુદ્ધિ કરવા માટે ફક્ત " મિચ્છામિદુક્કડં " એટલે 'મારૂં પાપ નાશ થાઓ' એમ કહીને બેસી રહેવાનુ નથી, પણ તેના માટે તે ઉપરાત બીજી પણ કઈ ક્રિયા કરવી જોઈએ અને ... ઉત્તરીકરણ કહે છે

ઉત્તરીકરણના પેટામાજ કોઈપણ જાતનુ પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાની જરૂર છે અને તેને પ્રાયશ્ચિત્તકરણ કહે છે, મતલબ કે પાપશુદ્ધિ કરના માટે જે પ્રાયશ્ચિત્ત લેવુ તે ઉત્તરીકરણજ છે

ઈરિયાવહી પડિક્રમતા ઉત્તરીકરણપેટે પ્રાયશ્ચિત્તકરણ તરીકે “ કાયોત્સર્ગ ” નામની ક્રિયા કરવામા આવે છે

પાઠ ૭૯ મો.

વિશોધીકરણ અને વિશલ્યીકરણ

આપણા આત્માને ચોંટેલી મલિનતા દૂર કરવી તેને વિશોધીકરણ કહે છે આ વિશોધીકરણ કરવા માટે આત્માને શલ્યરહિત કરવાની જરૂર છે.

જેમ આપણા શરિરમા કઈ શલ્ય ભરાઈ બેઠુ હોય તે જ્યા સુધી ખેચીને બહાર કઢાડવામા ન આવે ત્યાસુધી આરોગ્ય મેળવી શકાતુ નથી, તેમ આપણા આત્માની અદર નીચેના ત્રણ શલ્ય ભરાઈ બેઠા હોય ત્યાસુધી તેની શુદ્ધિ થતી નથી.

ત્રણ શલ્ય આ પ્રમાણે —

૧ નિદાન-શલ્ય એટલે ગુપ્ત કામના

૨ માયા-શલ્ય એટલે ઉંડુ કપટ.

૩ મિથ્યાત્વ-શલ્ય એટલે ખોટુ શ્રદ્ધાન-ઉંધી માન્યતા.

આ ત્રણ શલ્ય દૂર કરના તે વિશલ્યીકરણ છે

પાઠ ૮૦ મો.

કાયોત્સર્ગ

પાપથી શુદ્ધ થવાનો મુખ્ય ઉપાય ધ્યાન છે યોગના આઠ અગ ગણાય છે, તેમા ધ્યાન એ છઠ્ઠુ અગ છે

જેમ દરેક કામ અભ્યાસથી થઇ શકે છે, તેમ ધ્યાનને માટે પણ અભ્યાસની જરૂર છે.

જૈનમા સાજે અને સવારે સામાયિક અથવા પ્રતિક્રમણ કરતા તેમા જે કાયોત્સર્ગની ક્રિયા કરવામા આવે છે તે ખરૂ જોતા ધ્યાનાભ્યાસજ છે

કાયોત્સર્ગ શબ્દનો અર્થ એ છે કે કાય એટલે શરીર તેનો ઉત્સર્ગ એટલે પરિત્યાગ મતલબ એ કે શરીરની દરકાર મેલી, સ્થિર ઉભા રહી, મૌન ધરી, ધ્યાન કરવુ તે કાયોત્સર્ગ કહેવાય છે

પાઠ ૮૧ મો

પાપકર્મના નિર્ઘાતન માટે કાયોત્સર્ગની જરૂર

પાપકર્મનો સ તર નાશ કરવો તેને પાપકર્મનુ નિર્ઘાતન કહે છે, તેના અર્થે પૂર્વે બતાવેલ ઉત્તરીક ણ તરીકે પ્રાયશ્ચિત્તકરણ કરવામાટે વિશોધીકરણ અને વિશલ્યીકરણ ક વાપૂર્વક કાયોત્સર્ગના નામથી પ્રસિદ્ધિ પામેલી ધ્યાનક્રિયા કરવાની ખાસ જરૂર છે

આ હેતુથી એવી પ્રતિજ્ઞા કરાય છે કે હુ ઉત્તરીકરણ, પ્રાયશ્ચિત્તકરણ વિશોધીકરણ તથા વિશલ્યીકરણવડે પાપકર્મોનુ નિર્ઘાતન કરવા માટે કાયોત્સર્ગ કરૂ છુ આ તસ્સઉત્તરીનો પરમાર્થ

પાઠ ૮૨ મો

તસ્સુત્તરી સૂત્ર-અર્થ

તસ્સઉત્તરીકરણેણ-તે [પાપ]નુ ઉતરીકરણ કરવા માટે
પાયચ્છિત્તકરણેણ-પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા માટે
વિસોહીકરણેણ-વિશુદ્ધિ કરવા માટે
વિસલ્લીકરણેણ-વિશલ્ય થવા માટે
પાવાણ કમ્માણ નિગ્ઘાયણટ્ઠાએ ઠામિ કાઉસગ્ગ.
[અને] પાપકર્મોનો સર્વથા નાશ કરવા માટે કાયોત્સર્ગ કરૂ છુ

પાઠ ૮૩ મો

અન્નત્થુઅસસિએણ

આ નામ પણ સૂત્રપાઠના પહેલા પદ ઉપરથી પાડનામા આવ્યુ છે

આ પાઠથી કાયોત્સર્ગ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવાય છે અને તે પાઠ તસ્સુત્તરીના પાઠ સાથે જોડાયલો જ આવે છે-રહે છે.

જ્યારે આપણે કોઇ પણ અઘરી પ્રતિજ્ઞા લઈએ ત્યારે તેનો બરોબર નિર્વાહ કેમ થઈ શકે ? તે માટે પ્રતિજ્ઞા લેવા પહેલા ખાસ વિચાર કરવો જોઇએ અને તેવો વિચાર કરતા જો એવુ માલમ પડે કે અમુક અપવાદોની છુટ મેલી હોય તો જ પ્રતિજ્ઞા નિર્વાહ થઇ શકે, તો તેવી છુટ મેલીનેજ પ્રતિજ્ઞા લેવી વ્યાજબી છે. એવી છુટોને જૈન પરિભાષામા આગાર કે આકાર કહે છે.

પાઠ ૮૪ મો.

આગાર

આગાર એટલે અમુક છુટ. તેટલી છુટો બાદ કરતા બાકીની સરતે અમુક પ્રતિજ્ઞા કબુલ કરવામાં આવ્યાથી તે સુખે પળાય શકે છે. પ્રતિજ્ઞા એવી રીતે લેવી જોઈએ કે તે પાળી શકાય. નહીં તો પ્રતિજ્ઞા ભંગ કર્યાથી મોટો દોષ લાગે છે.

આ કારણથી આ કાયોત્સર્ગ કરવાની મારે પ્રતિજ્ઞા માટે પૂર્વાચાર્યોએ ઉંડી સમાલોચના કરીને અમુક આગારો બાદ કરીને પ્રતિજ્ઞા લેવા માટે અન્નત્થ એટલે "શિવાયકે" એવા અર્થના પાઠની નીચે અમુક અમુક આગારો બતાવેલા છે.

પાઠ ૮૫ મો

કાર્યોત્સર્ગમાં રખાતા આગારો

"મારે શરીરની હીલચાલ ન કરતા સ્થિર ઉભા રહેવુ" એ પ્રતિજ્ઞા છે, ઉચ્છ્વાસ નિ:શ્વાસ લેતા, ખાસી આવતા, છીંક આવતા, બગાસુ આવતા, ઓડકાર આવતા, વાસંચાર થતા, ચકરી આવતા, પિત્તના જોરથી મૂર્છા આવતા તથા સહજસાજ શરીરનુ સંચાલન થતા, સહજસાજ શ્લેષ્મનુ સંચાલન થતા, તથા સહજસાજ નેત્રનુ સંચાલન થતા—એ વિગેરે આગારોથી મારો કાયોત્સર્ગ અભંગ અખંડ રહો।

વિગેરે શબ્દથી સર્પદંશ કે અગ્નિપ્રકોપ જેવા પ્રસંગ આવતા કાયોત્સર્ગ પારીને બીજે જવાની છુટ છે

પાઠ ૮૬ મો.

કાયોત્સર્ગની હદ-મર્યાદા.

કેટલાક પ્રસંગે ચાર નવકાર ગણાઈ રહે એટલા કાળનો કાયોત્સર્ગ કરાય છે, કેટલેક પ્રસંગે આઠ નવકારનો અને કેટલેક પ્રસંગે સોળ નવકારનો કાયોત્સર્ગ કરાય છે અને વળી વિશેષ સમાધિ માટે વધુ વખતનો પણ કાયોત્સર્ગ કરાય છે. માટે બધી જાતના કાયોત્સર્ગમાં લાગુ પડતી સામાન્ય હદ એવી બાંધવામાં આવી છે કે જ્યાલગી હું અર્હત્ ભગવાનને નમસ્કાર એટલે કે "નમો અરિહંતાણં" એવું પદ બોલીને વચનથી નમસ્કાર જણાવું નહિ ત્યાં સુધીને માટે આ કાયોત્સર્ગ કાયમ છે.

પાઠ ૮૭ મો.

સ્થાન.

કાયોત્સર્ગ એટલે શરીરને સ્થિર રાખીને ઉભા રહેવું, તેથી કાયોત્સર્ગ રહેતાં એવી પ્રતિજ્ઞા લેવામાં આવે છે કે ઠાણેણં-સ્થાને કરીને એટલે કે એક જગોપર ઉભા રહીને કાયોત્સર્ગ કરૂં છું આમ કાયવ્યાપાર બંધ કરી કાયાને વોસરાવી શાંત અને નિર્વિકાર ભાવે ઉભા રહેવું તે એક ઉત્તમ યોગાસન અથવા કાયોત્સર્ગ (કાઉસ્સગ્ગ) મુદ્રા કહેવાય છે.

આ પરથી કાયોત્સર્ગ કરનારે બને ત્યાં સુધી ઉભા રહીને જ કાયોત્સર્ગ કરવો જોઇએ એ અર્થ નીકળે છે, માત્ર જેના શરીરે એટલી નાતાકાત હોય કે ઉભા રહેતાં પડી જવાની ધાસ્તી રહે તેનાથીજ બેઠા રહીને તે ક્રિયા કરી શકાય છે.

પાઠ ૮૮ મો

મૌન

બોલવાનું બંધ કરીને ધ્યાનમાં એકાગ્ર થવું તે મૌન કહેવાય છે મૌન ધારણ કર્યા સિવાય ધ્યાન કરતાં વિક્ષેપ પડે છે

જો ધ્યાનધારામાં શુદ્ધ રીતે આરૂઢ થવું હોય તો જીભ કરે એટલો પણ વિક્ષેપ ન પાડવો જોઈએ અને ત્યારે ખરું મૌન ધાર્યું છે એમ કહેવાય

ભગવાન મહાવીરસ્વામી લગભગ બાર વર્ષ સુધી આવું મૌન ધારીને ધ્યાન-સુધારણા કરતા વિચર્યા હતા અને તેમ કરીને અંતે તેમણે શુક્લધ્યાનરૂપ પરમ સમાધિમાં આરૂઢ થઈ કેવળજ્ઞાન મેળવ્યું હતું

કાયોત્સર્ગ કરતાં મોણેણં એટલે બોલીને મૌનભાવે રહેવાની પ્રતિજ્ઞા લેવાય છે

પાઠ ૮૯ મો

ધ્યાન

ધ્યાન એ યોગનું છઠ્ઠું અંગ છે એમ પ્રથમ કહેવામાં આવ્યું છે કાયોત્સર્ગમાં મુખ્ય વસ્તુ ધ્યાન છે ધ્યાન એટલે ચિત્તની એકાગ્રતા કે સ્થિરતા મતલબ એ કે ચિત્તને અમુક વસ્તુના ચિંતનમાં સ્થિર ચોંટાડવું તે ધ્યાન ધ્યાન બે જાતનું હોય છે. સારું અથવા શુભધ્યાન અને નઠારું અથવા દુર્ધ્યાન

કાયોત્સર્ગમાં જે ધ્યાન કરવાનું છે તે દુર્ધ્યાન નહિ, પણ શુભધ્યાન હોવું જોઈએ

કોઇનુ માઠુ ચિંતવવુ અથવા ઐહિક સુખદુખની ચિંતા કરવી એ દુર્ધ્યાન છે સૌનુ ભલુ ચિંતવવુ અથવા કેવળ પવિત્ર આત્માનુ ધ્યાન કરવુ તે શુભ ધ્યાન છે

કાયોત્સર્ગમા ધ્યાન કરવાની પ્રતિજ્ઞા માટે 'ઝાણેણ' એવુ પદ બોલાય છે

પાઠ ૯૦ મો

આત્મવિસર્જન તે શુ છે ?

આત્મવિસર્જનની ટુકી વ્યાખ્યા એજ છે કે આપણા મનના મલિન પરિણામોને ત્યાગી દૂર કરવા તથા પરિણામશુદ્ધિ કે મનશુદ્ધિ કરવા સૌથી વધારે લક્ષ રાખવુ

મનશુદ્ધિ કર્યા સિવાય કોઇ પણ ક્રિયા ગુણ કરી શકતી નથી.

પાપ ધોવાને માટે સૌથી ઉત્તમ ઉપાય આ પરિણામશુદ્ધિ કે મનશુદ્ધિજ છે એટલા માટે લાગેલ પાપની શુદ્ધ થવા સારૂ ઇરિયાવહી પડિક્કમી, તેના પ્રાયશ્ચિત તરીકે આ કાયોત્સર્ગ નામની ધ્યાનક્રિયા કરતા એવી પ્રતિજ્ઞા લેવાય છે કે હુ મારી દુષ્ટ મનોવાસનાઓ બધ પાડીને આ કાયોત્સર્ગમા ધ્યાન મગ્ન થઇશ.

પાઠ ૯૧ મો.

' અન્નત્થ ઉસસિએણ ' સૂત્ર-અર્થ સહિત

અન્નત્થ ઉસસિએણ, નીસસિએણ, ખાસિએણ, છીએણ, જભાઇએણ, ઉડ્ડુએણ, વાયનિસગ્ગેણ, ભમલીએ, પિત્તમુચ્છાએ. ૧ સુહુમેહિ અગસચા-

લેહિ, સુહુમેહિ ખેલસચાલેહિ, સુહુમેહિ દિટ્ઠિસ ચાલેહિ ૨. એવમાઇએહિ આગારેહિ અભગ્ગો અવિરાહિઓ હુજ્જ મે કાઉસ્સગ્ગો ૩ જાવ અરિહંતાણ ભગવંતાણ નમુક્કારેણ ન પારેમિ. ૪. તાવ કાય, ઠાણેણ મોણેણ ઝાણેણ અપ્પાણ વોસિરામિ ૫

[કાયાને સ્થિર રાખવાની પ્રતિજ્ઞા લઉં છુ પણ] નીચેની અડચણો બાદ કરીને તે પ્રતિજ્ઞા છે.

ઉચ્છવાસનિશ્વાસ લેતા, ખાસી કે છીંક આવતા, બગાસુ કે ઓડકાર આવતા, વા સંચાર થતા, ચકરી કે પિત્તથી મૂર્છા આવતા ૧ તથા સૂક્ષ્મ રીતે અંગસંચાર, શ્લેષ્મસંચાર કે દ્રષ્ટિસંચાર થતા ૨ તથા સર્પ, અગ્નિ વિગેરે આગારોથી મારો કાયોત્સર્ગ અભગ્ન અને અવિરાધિત અખંડ અબાધિત રહો.૩

જ્યાસુધી 'નમો અરિહંતાણ' ૫૦ પ્રગટ કહી કાઉસ્સગ્ગ ન પારૂ,૪ ત્યાસુધી સ્થૂળ શરીરને સ્થિર સ્થાન, મૌન ભાવ અને ધ્યાનથી દુષ્ટ મનોવાસનાઓ સહિત વોસિરાવુ છુ-ત્યાગુ છુ ૫

પાઠ ૯૨ મો

કાયોત્સર્ગમા શેનુ ધ્યાન કરવુ ?

પૂર્વે કહેવામા આવ્યુ છે કે કાયોત્સર્ગમા શુભધ્યાન કરવુ જોઇએ, ત્યારે શુભ ધ્યાન કરવા ખાતર કઈ વસ્તુના ચિંતન ઉપર ચિત્ત ચોટાડવુ એ જાણવુ જરૂરનુ છે

અભ્યાસીએ શરૂઆતમા જ્યાસુધી વધુ આનંદતુ ન હોય ત્યાસુધી નમસ્કારમંત્ર કે(લોગસ્સ)નુ ચિંતવન કરવુ. કારણ કે તેમા મૂળ વસ્તુ પંચપરમેષ્ટિ છે. અને તેના ઉત્તમ નિશાન-પર લક્ષ બાંધનાથી આપણા પરિણામ નિર્મળતા પામે એ સંભવી શકે છે.

આ કાયોત્સર્ગની ક્રિયામા લોગસ્સના ૨૫ પદો, તે ન આવડતા હોય તો ચાર વાર નમસ્કારમંત્ર ચિંતવવાની રીત છે

પાઠ ૯૩ મો.

પ્રાણાયામ.

હમણાના વખતમા ઘણા લોક કાયોત્સર્ગમા ચિંતનવાના પદ જાણે કંઈ અર્થવગરના હોય તેમ જલદી ચિંતવીને પૂરા કરે છે, પણ તેમ કરવાની જૈનશૈલી નથી.

નમસ્કાર મંત્રમા તેના અર્થના સંબંધ અનુસાર આઠ સંપદા (શ્વાસ લેવાના વીસામા) રહેલ છે. તેને અનુસરીને મધ્યમ રીતે પદો ચિંતવીને આપણા શ્વાસને તેને અનુસારે લંબાવવાનો અભ્યાસ કરવો જોઇએ.

શ્વાસને લંબાવવા તે પ્રાણાયામ કહેવાય છે અને તે યોગનું ચોથુ અંગ છે. કાયોત્સર્ગમા ચાર નવકાર જપતા ૩૨ જેટલા શ્વાસોચ્છ્વાસ લેવાય છે, તે લંબાય તેટલા માટે ચિંતવનામા ઉતાવળ ન કરતા દિવસે દિવસે ધીમાશ પકડવી જોઇએ

પાઠ ૯૭ મો.

વંદનથી થતો લાભ

પવિત્ર આત્માઓના નામસ્મરણથી તેમના સદ્ગુણો અને સુકાર્યોથી ભરપૂર ચરિત્ર યાદ આવે છે, એટલુંજ નહિ પણ ખુદ તેમના નામોનો પરમાર્થ યાદ આવે તો તે ઘણો કિંમતી છે અને તે યાદ આવવાથી આપણા ઉત્સાહને વધારે છે

એવા પવિત્ર આત્માઓને વંદન કરવાથી તેમને કંઇ લાભ થાય એમ નથી, પણ આપણને એ લાભ થાય છે કે વંદનદ્વારા આપણો આત્મા તે પવિત્ર આત્માઓનું સાંનિધ્ય મેળવે છે અને જેમ જેમ આત્મા તેમનું વધુ સાંનિધ્ય મેળવે છે તેમ તેમ તે પવિત્ર થતો જાય છે અને તેમ થતાં તેવા ગુણો આપણામાં પ્રગટ થતા જણાય છે

પાઠ ૯૮ મો

પ્રાર્થનાથી થતા લાભ.

પવિત્ર આત્માઓ તો રાગદ્વેષથી રહિત હોય છે, માટે તેમને પ્રાર્થના કરવાથી તેઓ કંઈ તેનો અમલ કરે તેમ નથી, એ વાત આપણે સારી રીતે જાણીએ છીએ, છતાં આપણું અંતઃકરણ તેમની પ્રાર્થના કરવાથી વધુ ને વધુ પવિત્ર થતું જાય છે, એ વાત અનુભવથી જાણમાં પડી શકે છે

પ્રાર્થના કરવાથી એ લાભ થાય છે કે આપણે અંતઃકરણની શુદ્ધિ અને શાંતિ મેળવી શકીએ છીએ

પાઠ ૯૯ મો.

પ્રાર્થના કેવી કરવી ?

પ્રાર્થના બે જાતની થાય-એક સાસારિક આબાદી માગવાની અને બીજી આત્માને લગતી આબાદી માગવાની.

પવિત્ર આત્માઓ પ્રત્યે હમેશા બીજા પ્રકારની એટલે કે આત્માની ઉન્નતિની પ્રાર્થના કરવી જોઇએ, તેમની આગળ આસારિક આબાદી માગવી ઉચિત નથી

જે પુરૂષ ખરો ધર્માર્થી હોય તે સસારને અસારજ ગણે તો પછી તે સસારને લગતી આબાદી કેમ માગે ?

લોગસ્સમા જે પ્રાર્થના છે તેમા આત્મિક ઉન્નતિના હેતુ માગ્યા છે, માટે તે પવિત્ર પ્રાર્થના ગણાય છે

પાઠ ૧૦૦ મો.

પ્રભુપ્રસાદ મેળવવાની પ્રાર્થના.

કોઇની પાસે પણ માગવા જતા પહેલા તેની પ્રસન્નતા મેળવવાની ખાસ જરૂર રહે છે, કારણ કે તે જો આપણા ઉપર પ્રસન્ન હોય તોજ આપણી માગણી પૂર્ણ કરે

તે માટે તીર્થંકરોની આગળ શરૂઆતમા આપણે એટલુંજ માગીએ છીએ કે તે આપણા ઉપર પ્રસન્ન રહો.

આ રીતે પ્રભુપ્રસાદ મેળવ્યાથી સર્વ માગણીઓ પૂરી પડે છે, કારણ કે દેવ અને ગુરૂના પસાયથીજ આપણા મનોરથ પૂરા પડી શકે છે.

પાઠ ૧૦૧ મો

આરોગ્ય લાભની પ્રાર્થના

જેમ સાસારિક કામોની સિદ્ધિ માટે આરોગ્યતાની જરૂર છે, તેમ ધાર્મિક કામો માટે પણ આરોગ્યતાની તેટલીજ જરૂર છે માટે એ બન્ને ઉદ્દેશથી અથવા બેમાના ગમે તે એકાદ ઉદ્દેશથી પણ આરોગ્યલાભ માગી શકાય.

પણ આ લોગસ્સમા જે આરોગ્ય માગ્યુ છે તે સાસારિક ઉન્નતિના અર્થે માગ્યુ નથી, પણ આત્મિક ઉન્નતિના માટેજ માગેલુ છે, કારણ કે આ પવિત્ર પ્રાર્થના છે અને એથી સાસારિક ઉન્નતિ માગી શકાયજ નહિ

બોધિલાભની પ્રાર્થના-

બોધિ એટલે ખરી સમજ અથવા સત્ય વસ્તુની શ્રદ્ધા આ બોધિરૂપ રત્ન મેળવ્યા સિવાય આપણે પરમાર્થે દરિદ્રિજ રહીએ. માટે તેને મેળવવાની આપણને ખાસ જરૂર હોવાથી આપણે આપણા ઇષ્ટદેવો પાસેથી તેની માગણી કરીએ છીએ

બોધિનુ જૈનમાં બીજુ નામ સમ્યક્ત્વ છે સમ્યક્ત્વ એટલે ખરાપણુ આ બોધિ મેળવવી બહુજ દુર્લભ છે અને તે મળે તો જીવ વહેલો કે મોડો પણ સમાન્ના દુ ખોથી અવશ્ય છુટો થઈ શકે, માટે લોગસ્સમા તેની પ્રાર્થના કરવામા આવી છે.

સમાધિલાભની પ્રાર્થના

ચિત્તની શાતિ અથવા માનસિક આરોગ્ય તે સમાધિ

તમામ ક્રિયાઓ સમાધિ મેળવવા માટે કરાય છે, માટે સમાધિ મેળવવી એ આપણુ મુખ્ય સાધ્ય છે

સમાધિ એ યોગનું છેલ્લુ એટલે આઠમુ અગ છે.

સમાધિ મેળવવાનો મુખ્ય ઉપાય ધ્યાનાભ્યાસ છે. ધ્યાનથી ચિત્ત એક વસ્તુમા તન્મય થવાની અજબ શક્તિ મેળવે છે અને એક વસ્તુમા સ્થિર થતા સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે. જેમા શુદ્ધ આત્મચિંતવન થાય છે તેને સમાધિવર કહે છે એવી ઉત્તમ સમાધિ મળવા માટે લોગસ્સમા પ્રાર્થના કરી છે

સિદ્ધિલાભ માટે પ્રાર્થના

આપણી સપૂર્ણ શુભ ઈચ્છાઓ જ્યારે પાર પડે ત્યારે આપણે ખરેખરી સિદ્ધિ અથવા ફતેહ મેળવી ગણાય અને ત્યારેજ આપણને પરમ સુખ પ્રાપ્ત થાય

આત્માનો મૂળ સ્વભાવ જ એવો છે કે તે જ્યાસુધી સર્વ પ્રકારે સિદ્ધિ પામતો નથી ત્યાસુધી શાત થઇ શકતો નથી

ખરેખર સુખ સિદ્ધિ મેળવ્યામાજ છે માટે લોગસ્સમા છેલ્લામા છેલ્લી પ્રાર્થના એવી ખરી સિદ્ધિ માટે કરી છે.

ચોવીશ તીર્થંકરોની સ્તુતિ શા માટે કરાય છે

તેઓ લોકમા (જ્ઞાનરૂપી) પ્રકાશ કરનાર છે, તેઓ ધર્મ-તીર્થના સ્થાપક છે, તેઓ જિન એટલે (રાગદ્વેષને) જીતનાર છે, તેઓ અર્હત્ એટલે (પૂજવા) લાયક છે, તેઓ કેવળી એટલે કેવળજ્ઞાની છે તેઓ (કર્મરૂપી) રજના મળથી વેગળા થયેલા છે, તેઓ જરામરણથી મુક્ત છે, તેઓ લોકમા ઉત્તમ છે, તેઓ અનેક ચદ્ર કરતા અધિક નિર્મળ છે, તેઓ અનેક સૂર્ય કરતા અધિક પ્રકાશક છે, તેઓ મહાસાગર (સ્વયભૂરમણ) જેવા ગભીર છે અને તેઓ કર્મપર સપૂર્ણ વિજય મેળવીને કૃતકૃત્ય થયા છે

પાઠ ૧૦૭ મો.

"લોગસ્સ" અથવા નામસ્તવ સૂત્ર-અર્થસહિત

લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે, ધમ્મતિત્થયરે જિણે,
અરિહંતે કિત્તઇસ્સં, ચઉવીસંપિ કેવલી ॥ ૧ ॥
ઉસભમજિઅં ચ વંદે, સંભવમભિણંદણં ચ સુમઇં ચ,
પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે ॥ ૨ ॥
સુવિહિં ચ પુપ્ફદંતં, સીઅલ સિજ્જંસ વાસુપુજ્જં ચ:
વિમલમણંતં ચ જિણં, ધમ્મં સંતિં ચ વંદામિ ॥ ૩ ॥
કુંથું અરં ચ મલ્લિં, વંદે મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ,
વંદામિ રિટ્ઠનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ ॥ ૪ ॥
એવં મએ અભિથુઆ, વિહુયરયમલા પહીણજરમરણા,
ચઉવીસંપિ જિણવરા, તિત્થયરા મે પસીયંતુ ॥ ૫ ॥
કિત્તિય વંદિય મહિયા, જે એ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા,
આરુગ્ગ બોહિલાભં, સમાહિવરમુત્તમં દિંતુ ॥ ૬ ॥
ચંદેસુ નિમ્મલયરા, આઇચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા,
સાગરવરગંભીરા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ ॥ ૭ ॥

કેવળજ્ઞાનવડે લોકની અંદર અજવાળુ કરનાર, ધર્મ તીર્થના કરનાર જિન, અર્હંત-પૂજવા યોગ્ય, એવા ચોવીશ કેવળી ભગવાનોની સ્તુતિ કરૂં છું ૧ ઋષભ અને અજિતને વાંદું છું, સંભવ, અભિનંદન, તથા સુમતિને (વાંદું છું), પદ્મપ્રભ, સુપાર્શ્વ અને ચંદ્રપ્રભજિનને વાંદું છું ૨ સુવિધિ કે જેનું બીજું

નામ પુ'પ. ત છે તેને તથા શીતળ શ્રયાસ, વાસુપૂજ્ય, વિમલ અને અન તજિન, તથા ધમ અને,શાંતિને વાદુ છુ ૩ કુંથુ, અર, મલ્લિ, મુનિસુવ્રત તથા નમિજિનને વાદુ છુ અરિષ્ટનેમિને વાદુ છુ તેમજ પાર્શ્વ તથા વર્દ્ધમાનને વાદુ છુ ૪ એમ મે સ્તવેલા, કર્મરૂપ રજમળથી રહિત, જગમરણથી મુક્ત, ચોવીશે જિનવરો (તીર્થંકરો)મારાપર પ્રસન્ન થાઓ ૫ સ્તવેલા, વાંદેલા, પૂજેલા, જે લોકની અ દર ઉત્તમ છે અને સિદ્ધ થયા છે, તેઓ અમને આરોગ્ય, બોધિલાભ, તથા ઉત્તમોત્તમ સમાધિ આપો. ૬. ચદ્રો કરતા વધારે નિર્મળ, આદિત્યો–સૂર્યો કરતા વધારે પ્રકાશ કર્ત્તા અને સ્વયભૂરમણ–મહાસાગર માફક ગભીર એવા સિદ્ધો મને સિદ્ધિ આપો ૭

પાઠ ૧૦૩ મો

સમતા એટલે શુ ?

સરખાપણુ તે સમતા, શત્રુ અને મિત્રપર સરખી નજર રાખી બન્નેનુ સરખુ ભલુ ચહાવુ તે સમતા વૈર વિરોધ મેલીને સપસલાહ જાળવી શાંતિ વધારવી તે સમતા

પોતાની માફક બીજાને જોવુ તે સમતા દુ ખ આવી પડતા પણ હિમ્મત રાખીને તેને સહન કરી આગળ વધવુ તે સમતા ક્રોધને દાબી દઈને શાત વૃત્તિ રાખવી તે સમતા મત મમત્વ મૂકીને મધ્યસ્થ રહેવુ તે સમતા કોઈને મિત્ર ગણવા, સૌનુ ભલુ ઈચ્છવુ, સૌને સરખો ન્યાય આપવો અને સૌની સ્વત ત્રતા ` ` તે સમતા

જાવનિયમ પજ્જુવાસામિ

ગુરૂપાસે જઈને તેમની રૂબરૂ ક્રિયા કરવી એમ પૂર્વે કહે વામા આવ્યુ છે એટલા માટે સામાયિકના પાઠમા 'ભંતે' તથા 'પજ્જુવાસામિ' એ પદો બોલાય છે ભંતે એટલે હે ભદંત-હે પુજ્ય! અને પજ્જુવાસામિ એટલે હુ [અમુક વખત લગી] આપની નજીકમા બેસી આપની પર્યુપાસના કરીશ આ રીતે ગુરુની ઉપાસના કરવાથી ઉપાસનાશુદ્ધિ સધે છે ગુરૂની ઉપાસના કરવાથી આપણા જ્ઞાનમા અવશ્ય વધારો થાય છે, માટે બને ત્યા સુધી ગુરૂપાસે જઈને [સામાયિક પ્રમુખ] ધર્મ-ક્રિયા કરવી જોઈએ

પાઠ ૧૦૫ મો.

યોગ શુદ્ધિ

યોગ શબ્દ જુદા જુદા અર્થમા વપરાય છે, જેમકે યોગ એટલે સમાધિ યોગ એટલે સંયોગ એજ પ્રમાણે જૈન પરિભાષામા મન, વચન અને કાયા એ ત્રણેને પણ યોગ કહે છે

આ ત્રણે યોગ જ્યારે સરખી રીતે પવિત્ર થઈને જોડાયેલા હોય ત્યારે યોગશુદ્ધિ ગણાય છે માટે સામાયિક કરતા મન, વચન અને કાયા એ ત્રણે યોગ પવિત્ર રાખવા જોઈએ અને તેમા પણ મનને વશ રાખવા માટે તો ખાસ સભાળ રાખવી જોઈએ, કારણ કે તે બહુ ચંચળ હોવાથી લક્ષ છોડી ઝટ બહાર દોડે છે, માટે તેને બરોબર ઠેકાણે રાખવુ જોઈએ

કરણ શુદ્ધિ.

કરણ શબ્દના બે અર્થ છે —જેનાવડે કરીએ તે કરણ એટલે હથિયાર કે સાધન, અને જે કરવુ તે કરણ એટલે કે કામ કરવાની ઢબ. દરેક કામ ત્રણ રીતે થાય છે —પોતે કરવાથી, બીજા પાસે કરાવવાથી અથવા બીજા કરનારને પ્રશંસા વગેરેથી ઉત્તેજન આપીને અનુમોદન—અનુમતિ—કે અનુજ્ઞા આપવાથી.

આ ત્રણ જાતના કરણ એટલે કામ કરવાની રીતો છે. માટે કોઈ પણ યોગ્ય કામ કરવુ હોય અથવા અયોગ્ય કામ કરવુ હોય ત્યા ત્રણે કરણથી તે કામ કરવુ કે નહિં કરવુ એનુ નામ કરણ શુદ્ધિ છે

કોટિ શુદ્ધિ

કોટિ શબ્દ પણ જુદા જુદા અર્થમા વપરાય છે, જેમકે કોટિ એટલે ક્રોડ અને કોટિ એટલે હદ કે છેડો.

આ જગોએ કોટિ એટલે હદ સમજવી, તેથી મન વચન અને કાયા એ ત્રણની હદ બાધતા ત્રિકોટિ થાય છે અને એ ત્રિકોટિથી કરૂ નહિ, કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ—એમ હદ બાધતા નવ કોટિ થાય છે

કોઈ પણ પ્રતિજ્ઞા લેતા કોટિથી તેની હદ બાધવામા આવે છે અને તે પ્રમાણે તેને પાળવાથી કોટિશુદ્ધિ મચવાય છે.

પાઠ ૧૦૬ મો
નવ કોટિ ને છ કોટિ.

મનથી કરૂ નહિ, કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ, વચનથી કરૂ નહિ, કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ, અને કાયાથી કરૂ નહિ, કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ, આ રીતની હદ બાધવી તે નવ કોટિ કહેવાય છે.

તેમાથી અનુમોદવાની નણ કોટિ છોડી દઇએ તો બાકીની છ કોટિ થાય છે

મુનિ મહારાજની દરેક ક્રિયા નવકોટિથી હોય છે

શ્રાવક દુનિયાદાર હોવાથી છ કોટિથી પ્રતિજ્ઞા લે છે, છતા અનુમોદનની નણ કોટિમાથી પણ જેટલી સચવાય એટલી તેણે સાચવવીજ જોઈએ

નવકોટિને ટુકમા જણાવવા માટે જે શબ્દ વપરાય છે તે તિવિહ તિવિહેણ છે તેનો અર્થ એ છે કે ત્રિવિધે ત્રિવિધે એટલે કે નવે કોટિથી

છ કોટિથી સામાયિકમા નીચે મુજબ પ્રતિજ્ઞા લેવાય છે

દુવિહ તિવિહેણ, મણેણ-વાયાએ-કાએણ, ન કરેમિ ન કારવેમિ

પાઠ ૧૦૭

ભાવ શુદ્ધિ

દરેક કામમા આપણો ભાવ એટલે કે આપણા પરિણામ શુદ્ધ હોવા જોઇએ

કદાચ ભૂલચૂક થાય તોપણ આપણો ભાવ શુદ્ધ હોવાથી તરત તેથી પાછા હઠીએ છીએ આ રીતે પાછા હઠવુ તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે પાછા હઠવાની સાથે તે પાપને નિંદીએ છીએ-અવગણીએ છીએ, તથા તેના પાપિષ્ઠ પરિણામ રૂપ મલિન આત્માને દૂર કરી તેને ઠેકાણે પવિત્ર પરિણામરૂપ પવિત્ર આત્માને સ્થાપિત કરીએ છીએ

આ તમામ ભાવ શુદ્ધિ છે અને ક્રિયા શુદ્ધિ એથીજ થાય છે

ભાવશુદ્ધિ બતાવવા માટે સામાયિકના પાઠમા નીચે મુજબ શબ્દો આવે છે —

તસ્સ ભંતે, પડિક્કમામિ-નિંદામિ-ગરિહામિ-અપ્પાણં વોસિરામિ

એટલે કે પાપથી પાછો હઠું છું (અને તેને) આત્મા-સાખે નિંદુ છુ, ગુરૂસાખે ગર્હુ-અવગણુ છુ અને તેના અપવિત્ર વિચારમય આત્માને વોસિરાવુ-દૂર કરૂ છુ

આ રીતે વચનથી ભાવશુદ્ધિનો પાઠ બોલી, મનથી સર્વ જીવોપર સમતા રાખી, મોક્ષ હિત ચિંતવવાથીજ ખરેખરી રીતે ભાવશુદ્ધિ સચવાય છે એ વાત સૌ કોઈએ યાદ રાખવી જોઈએ.

વિનય શુદ્ધિ

કરેમિભંતે તથા તસ્સભંતે એ બે ઠેકાણે ભંતે એવુ પદ છે. ભંતે એટલે હે ભંત-હે પૂજ્ય!

આ પદ ગુરૂને સંબોધન કરવા માટે બોલાય છે અને તેથી આપણે ગુરૂનો વિનય સાચવીએ છીએ એ વિનયશુદ્ધિ છે.

વિનય-સાચવ્યાથીજ ક્રિયા સફળ થાય છે વિનયથી ગુરૂ પ્રસન્ન રહે છે અને ગુરૂની પ્રસન્નતા મેળવ્યાથીજ કાર્ય-સિદ્ધિ થય છે

તેટલા માટે બહુમાનપૂર્વક ગુરૂને આમંત્રણ કરતા હે ભગવન્ અથવા હે ભદંત એવા શબ્દ બોલવા જોઈએ. તેથી પ્રાકૃતમા ભયંત એટલે ભગવન્ અથવા ભંતે એટલે ભદંત એ એ શબ્દો વપરાય છે

પાઠ ૧૦૮ મો

સામાયિકમા માચવવાની શુદ્ધિઓ

કરેમિ ભતે સામાઇય–એથી મ કલ્પશુદ્ધિ તથા વિનય શુદ્ધિ જણાવી છે

સાવજ્જ જોગ પચ્ચખ્ખામિ–એથી પ્રતિજ્ઞાશુદ્ધિ બતાવી છે

જાવનિયમ પજ્જુવાસામિ–એથી કાળશુદ્ધિ તથા ઉપાસના શુદ્ધિ દર્શાવી છે

દુવિહ તિવિહેણ–એથી કોટિ શુદ્ધિ પરખાવી છે

મણેણ વાયાએ કાએણ–એથી યોગશુદ્ધિ સૂચવી છે

ન કરેમિ ન કારવેમિ–એથી કરણ શુદ્ધિ ઓળખાવી છે

તસ્સ ભ તે પડિક્કમામિ—નિંદામિ–ગરહામિ—અપ્પાણ વોસિરામિ—એથી ભાવશુદ્ધિ સમજી છે

સામાયિકનો સૂત્રપાઠ અર્થસહિત

કરેમિ ભ તે ૧ સામાઇય, સાવજ્જ જોગ પચ્ચખ્ખામિ. જાવનિયમ પજ્જુવાસામિ, દુવિહ, તિવિહેણ, મણેણ, વાયાએ, કાએણ, ન કરેમિ, ન કારવેમિ તસ્સ ભ તે ! પડિક્કમામિ, નિ દામિ ગરિહામિ, અપ્પાણ વોસિરામિ.

હે પૂજ્ય[1] [હું] સમાયિક કરૂ છુ પાપ–વ્યાપારનો ત્યાગ કરૂ

છું. તે (મનમા કરેલા) ઠરાવ પ્રમાણે અવધિ સુધી પાળીશ. બે પ્રકારથી ત્રણ પ્રકારે(૭ કોટિથી)તે એમ કે મનથી, વચનથી, અને કાયાથી [પાપકર્મને] નહિ કરૂં, નહિ કરાવુ [અને] હે પૂજ્ય! તે [પાપકર્મથી]પાછો હઠુ છુ (અને તેને) નિંદુ છુ, ગર્હું છુ-અવગણુ છુ, તથા અપવિત્ર આત્મભાવને વોસિરાવુ-ટાળુ છુ.

ભાવના

કોઈ પણ કામ પૂરૂ કરતા તેમા સરખો ભાવ જાળવવો જોઈએ જો તે કામ કરતા કંટાળો ઉપજે તો ભાવ ના તૂટી પડે છે, માટે કંટાળો નહિ ખાતા, ચઢતે ભાવે દરેક કામ પૂરૂ કરવુ જોઈએ

સામાયિક પૂરૂ કરતા બે ગાથા બોલાય છે. તે બે ગાથા ભાવના રૂપે છે

પહેલી ગાથામા એવી મતલબ છે કે જ્યાસુધી સામાયિકમા રહેવાય ત્યાસુધી અશુભ કર્મ દૂર થતા રહે છે, એમ સામાયિકનો મહિમા વર્ણવ્યો છે.

બીજી ગાથામા એમ કહેવામા આવે છે કે સામાયિક કરતા તેટલો વખત શ્રાવક સાધુ જેવો થઇ રહે છે, માટે વારવાર સામાયિક કરવુ. એવો ભાવ પ્રદર્શિત કરેલ છે.

ભાવનાની બે ગાથા. અર્થ સહિત

સામાઇય-વયજુત્તો, જાવ મણે હોઇ નિયમસજુત્તો,
છિન્નઈ અસુહ કમ્મ, સામાઇય જત્તિઆવારા ॥ ૧ ॥

સામાઇઅ મિ ઉ કએ, સમણો ઇવ સાવઓ હવઇ જમ્હા;
એએણ કારણેણ, બહુસો સામાઇઅં કુજ્જા ॥ ૨ ॥

સામાયિક [નામના] વ્રત [થી] યુક્ત-નિરતિચારી જ્યા લગી મન નિયમ સહિત હોય ત્યાસુધી સામાયિક જેટલી વાર કરે તેટલી વાર આત્મા અશુભ કર્મને છેદે છે સામાયિક કરતાં તો સાધુના જેવો શ્રાવક બને છે, માટે એ કારણસર વારવાર સામાયિક કરવુ

સામાયિક લેવાની વિધિ

પ્રથમ ઉંચે આસને સ્થાપનાચાર્યને સ્થાપવા પણ જો ગુરૂમહારાજ પોતે હાજર હોય તો શ્રાવકને સ્થાપનાચાર્ય સ્થાપવાની જરૂર નથી પણ ગુરૂમહારાજ પોતે કે સ્થાપનાચાર્ય એમાથી એક પણ ન હોય ત્યારે પુસ્તક વગેરેની સ્થાપના કરવી

શ્રાવક તથા શ્રાવિકાએ સામાયિક કરવાના ઉપકરણો જેવા કે કટાસણુ (શુદ્ધ ઉનનો પોણા વાર પ્રમાણનો ચોરસ કકડો) તથા જીવજતુ નિવારવાને પુજવા માટે ચોવીશ આગુળની દાંડીવાળો ઉનના દશીઆવાળો ચરવળો તથા મુહપત્તિ એટલે જીવરક્ષા પાળવા અને જ્ઞાનની આશાતના ટાળવાના હેતુથી મુખ આડો રાખવાને, આશરે સોળ આગળ લાબો પહોળો શુદ્ધ સફેદ કપડાનો કકડો-એ વગેરે સામાયિક કરતી વખતે જરૂર ઉપયોગમા લેવા

મન, વચન અને શરીરની શુદ્ધિ સાચવવી શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરવા (પુરૂષને માટે ફક્ત એક ધોતીયુ અને સ્ત્રીઓને બે કે ત્રણ વસ્ત્ર પહેરવાની છુટ છે ,બેસવાની જગા પુજીને પ્રથમ કટાસણુ પાથ

રવુ પછી તે ઉપર ઉભા રહી ડાબા હાથમા મુહપત્તિ મુખ પાસે રાખી જમણો હાથ સ્થાપનાજી સામો અવળો રાખી એક નવકાર તથા પચિંદિય બોલવા સ્થાપનાજી સામો જમણો હાથ અવળો રાખવાનુ કારણ એ છે કે ગુરૂમહારાજ પોતે અથવા સ્થાપનાચાર્ય હાજર નથી, માટે પોતે કરેલી સ્થાપનામા ગુરૂમહારાજના ગુણોનુ આરોપણ કરી તેને ગુરૂ માનવા ઈચ્છામિ ખમાસમણપૂર્વક ઇરિયાવહિયાનો પાઠ કહેવો. પછી તસ્સ ઉત્તરી કહેવી. ત્યારબાદ અન્નત્થ ઉસસિએણ કહી એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ કરવો જેને લોગસ્સ ન આવડે તેણે ચાર નવકાર નો કાઉસ્સગ કરવો પછી પ્રગટ લોગસ્સનો પાઠ બોલવો પછી ખમાસમણ દઇ 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સામાયિક મુહપત્તિ પડિલેહું? ઇચ્છં 'એમ કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી (જીવરક્ષાના હેતુએ મુખ આડા રાખેલા કપડાના કકડાને ઉખેળીને તેમા આખોથી બરોબર જોઈને હાથ ઉપર તથા શરીરના બીજા અવયવો ઉપર ફેરવવો. એમ કરતા મનમા ધર્મભાવનાના મુહપત્તિને લગતા તથા શરીરને લગતા પચાસ બોલ પુરૂષે બોલવાના અને ચાળીશ બોલ સ્ત્રીએ બોલવાના છે, તે બોલની સમજ અન્યત્ર આપવામા આવેલી જોઈ લેવી. પછી ખમાસમણ દઈને " ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સામાયિક સંદિસાહું? ઇચ્છં ' એમ કહેવુ વળી ખમાસમણ દઈ 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સામાયિક ઠાઉં? ઇચ્છં " એમ કહી, બે હાથ જોડી એક નવકાર ગણી, 'ઇચ્છકારી ભગવન્ પસાય કરી સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવોજી " એમ કહેવુ પછી વડીલ કરેમિભંતે કહે તેને પોતે અનુસરવુ પણ જો વડીલ ન હોય તો પોતે ઉચ્ચરી લેવુ. પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ બેસણે સંદિસાહું? ઇચ્છં ' એમ કહેવુ. પછી બીજુ ખમાસમણ દઇ ' ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ

ભગવન્ બેસણે ઠાઉં? ઈચ્છ ” એમ કહેવુ પછી ખમાસમણ ર ‘ઈચ્છાકારેણ સ દિસહ ભગવન્ સજ્ઝાય સ દિસાહુ? ઈચ્છ ” એમ કહેવુ પછી ત્રીજુ ખમાસમણ દઈ “ઈચ્છાકારેણ સદિસહ ભગવન્ સજ્ઝાય કરૂ? ઈચ્છ ” એમ કહી ત્રણ નવકાર મનમા ગણવા પછી બે ઘડી સજ્ઝાય ધ્યાન કરવુ

સામાયિક પારવાની વિધિ

પ્રથમ ખમાસમણ દઈ ઇરિયાવહિયાનો પાઠ કહેવો પછી તસ્સઉત્તરીનો પાઠ કહી અન્નત્થ ઉસસિએણનો પાઠ કહેવો પછી એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો (લોગસ્સ ન આવડે તો ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો) પછી ખમાસમણ દઇ “ઈચ્છાકારેણ સદિસહ ભગવન્ મુહપત્તિ પડિલેહુ? ઇચ્છ.” એમ કહીને મુહપત્તિ પડિલેહવી પછી ખમાસમણ દઈ “ ઇચ્છાકારેણ સન્દિસહ ભગવન્ સામાયિક પારૂ? યથાશક્તિ ” એમ કહેવુ પછી બીજુ ખમાસમણ દઈ ‘ઈચ્છાકારેણ સ દિસહ ભગવન્ સામાયિક પાર્યું તહત્તિ ’ એમ કહીને જમણો હાથ ચરવલા ઉપર અથવા કટાસણા ઉપર સ્થાપી એક નવકાર ગણવો પછી ઉપર કહ્યા પ્રમાણેજ હ થ રાખીને ‘સામાઇયવયજુત્તો’ કહેવો પછી જમણો હાથ મુખ સામો સવળો રાખી એક નવકાર ગણીને ઉઠવુ

દેવ દર્શન કરવાની તથા ચૈત્યવદન કરવાની વિધિ.

(૧) સર્વ શુભ કાર્યોમા ઉત્તમ કાર્ય દેવને નમન કરવાનુ છે એટલે કે પ્રભાત સમયે ઉઠતાજ વિવેકી મનુષ્યો પોતાના ઇષ્ટ દેવને પ્રથમ નમસ્કાર કરે છે પ રમેશ્વરને પ્રણામ કર્યા વગરના જે દિવસ જાય છે તે નિષ્ફળ જાણવા માટે દરેક સમજુ શ્રાવકે તથા

શ્રાવિકાએ પોતાના ઈષ્ટદેવના અવશ્ય દર્શન કરવા તથા યોગ્ય પૂજા ભક્તિ કરવી તે દેવદર્શન તથા પૂજા ભક્તિ કેવી રીતે કરવા તે વિષે કઈક ટુકામા જણાવીએ છીએ

(૨) જિનેશ્વર પ્રભુના દર્શન કે પૂજા કરવા ઈચ્છનાર ગૃહસ્થે પ્રથમ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ કરવી એટલે જરૂર શરીરને સ્વચ્છ કરી, સારા શુદ્ધ ઉજળા વસ્ત્ર પહેરી તથા સારા ધર્મવચનવડે શુભ ભાવના ભાવતા મનમાથી સર્વ સસારી જ જાળને દૂર કરી ફક્ત એક પરમેશ્વરના ગુણને સંભારતાં જિનમદિરે જવુ (એજ પ્રમાણે ગુરૂવદનાર્થે જતા વર્તવુ)

(૩) દેરાસરના બહારના પગથીઆ આગળ આવતાં 'નિસિહી'નો ઉચ્ચાર કરવો, એટલે પોતે સ સાર સ બ ધી સર્વ કાર્યોનો ત્યાગ કર્યો છે એમ ચિ તવવુ પછી દેરાસરના મકાનમા પેસતા જે જે આશાતના જોવામા આવે તે તે પોતે દૂર કરવી અથવા દૂર કરવાની બીજાને ભલામણ કરવી પછી પરમેશ્વરની પ્રતિમાની સન્મુખ આવેલા રગમડપમા પ્રવેશ કરતા બીજી-વાર નિસિહી કહેવી એટલે કે હવે પોતાને દેરાસર સબ ધી કામકાજનો પણ નિષેધ છે એમ ચિ તવવુ ઠેઠ પ્રભુની પ્રતિમા આગળ એટલે ગભારા અથવા પ્રતિમાગૃહ આગળ આવતા અર્ધુ અ ગ નમાવી યથે ચિત દ્રવ્યપૂજા કર્યા પછી ચૈત્યવદન કરવા પહેલા ત્રીજીવાર નિસિહી કહીને એવુ ચિંતવવુ કે હવે મારે પ્રભુના ગુણ સ્મરણ સિવાય બીજી બધી વાતનો ત્યાગ છે.

(૪) દેરાસર ફરતા ત્રણ પ્રદક્ષિણા દેવી. તેમા જ્ઞાન, દર્શન (સમકિત) અને ચારિત્રનુ આરાધન ચિંતવવુ.

(૫) પછી પ્રભુને ત્રણ ખમાસમણ દેવા. તેમા દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વની ઉત્તમતા વિચારવી.

(૬) પછી પુરૂષે પ્રભુને જમણે પાસે તથા સ્ત્રીઓએ ડાબે પાસે મડપમા બેસીને પાટલા ઉપર અક્ષતપૂજા તથા ફળપૂજા કરવી તેમા શુદ્ધ અખડ ચોખા વડે પ્રથમ સાથીઓ કરવો તે સાથીઆની ચાર પાખો કરતી વખતે "મારો ચાર ગતિઆથી છુટકારો થાઓ." એમ ભાવનુ તે સાથીઆ ઉપર ત્રણ ઢગલી કરતા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને ભાવના તથા તે ઉપર અર્ધચદ્રાકારે સિદ્ધશિલાનો આકાર કરતા મોક્ષ સ્થાનકની ભાવના કરવી

(૭) એ સાથીઆ ઉપર તથા સિદ્ધશિલાદિ ઉપર ઉત્તમ શ્રીફળ કે કેરી પ્રમુખ સરસ ફળ અને નૈવેદ્ય મૂકીને, પોતાને ધર્મક્રિયા કર્યાના ઉત્તમ ફળ મળવાની પ્રાર્થના કરવી એ રીતે દ્રવ્યપૂજા કરીને પછી એક ચિત્તે પ્રભુના ગુણની સ્તુતિ મધુર સ્વરે શુદ્ધ ઉચ્ચારથી શાતપણે કરવારૂપ ભાવપૂજા કરવી ભાવપૂજા કરતા પ્રભુનુ ચૈત્યવદન ગુરૂ પ્રમુખ વડીલનો યથોચિત વિનય સાચવી, પ્રસ્તુત કાર્યમા સ્થિર ઉપયોગ રાખી, પ્રભુના બહુમાનપૂર્વક કરવુ

(૮) દેરાસરમા કોઈએ પણ સસાર સબધી વાતચીત તથા મળમૂત્રાદિ દશ મોટી આશાતના કરવી નહિ, કેમકે તેથી બહુ દોષ લાગે છે દર્શન કરી બહાર નીકળતા પ્રભુને પુઠ ન દેવી

દશ આશાતના આ પ્રમાણે

૧તબોળ ખાવું ૨ પાણી પીવુ, ૩ ભોજન કરવુ, ૪ જોડા પહેરી નાખવા ૫ મૈથુન સેવવુ, ૬ સુવુ ૭ થુકવુ, ૮-૯ લઘુનીતિ વડી નીતિ કરવી, ૧૦ જુગટુ રમવુ

—※—

ચોવીશે તીર્થંકરનાં નામ તથા માતા, પિતા, દેહ-માન, લંછન અને આયુષ્યનો કોઠો.

નંબર	તીર્થંકરોના નામ.	માતાનાં નામ	પિતાના નામ	શરીર-માન ધનુષ્ય	લંછન.	આયુષ્ય
૧	ઋષભદેવ	મરુદેવી	નાભિ	૫૦૦	વૃષભ	૮૪ લાખ પૂર્વ
૨	અજિતનાથ	વિજયા	જિતશત્રુ	૪૫૦	હાથી	૭૨
૩	સંભવનાથ	સેના	જિતારિ	૪૦૦	ઘોડો	૬૦
૪	અભિનંદન	સિદ્ધાર્થા	સંવર	૩૫૦	વાંદરો	૫૦
૫	સુમતિનાથ	મંગલા	મેઘ	૩૦૦	ક્રૌંચ	૪૦ ,,
૬	પદ્મપ્રભ	સુસીમા	શ્રીધર	૨૫૦	પદ્મ	૩૦ ,,
૭	સુપાર્શ્વનાથ	પૃથ્વી	પ્રતિષ્ઠ	૨૦૦	સ્વસ્તિક	૨૦ ,,
૮	ચંદ્રપ્રભ	લક્ષ્મણા	મહાસેન	૧૫૦	ચંદ્ર	૧૦ ,,
૯	સુવિધિનાથ	રામા	સુગ્રીવ	૧૦૦	મગર	૨ ,,
૧૦	શીતળનાથ	નંદા	દૃઢરથ	૯૦	શ્રીવચ્છ	૧ ,,
૧૧	શ્રેયાંસનાથ	વિષ્ણુ	વિષ્ણુ	૮૦	ગેંડો	૮૪ લાખ વર્ષ
૧૨	વાસુપૂજ્ય	જયા	વસુપૂજ્ય	૭૦	પાડો	૭૨
૧૩	વિમલનાથ	શ્યામા	કૃતવર્મા	૬૦	સુઅર	૬૦
૧૪	અનંતનાથ	સુયશા	સિંહસેન	૫૦	સિંચાણો	૩૦
૧૫	ધર્મનાથ	સુવ્રતા	ભાનુ	૪૫	વજ્ર	૧૦ ,,
૧૬	શાંતિનાથ	અચિરા	વિશ્વસેન	૪૦	મૃગ	૧ ,,
૧૭	કુંથુનાથ	શ્રી	સૂર	૩૫	બોકડો	૯૫ હજાર વર્ષ
૧૮	અરનાથ	દેવી	સુદર્શન	૩૦	નંદાવર્ત	૮૪
૧૯	મલ્લિનાથ	પદ્માવતી	કુંભ	૨૫	કુંભ	૫૫
૨૦	મુનિસુવ્રત	પ્રભા	સુમિત્ર	૨૦	કાચબો	૩૦
૨૧	નમિનાથ	વપ્રા	વિજય	૧૫	નીલકમળ	૧૦ ,,
૨૨	નેમિનાથ	શિવા	સમુદ્રવિજય	૧૦	શંખ	૧ ,,
૨૩	પાર્શ્વનાથ	વામા	અશ્વસેન	૯ હાથ	સર્પ	૧૦૦
૨૪	મહાવીરસ્વામી	ત્રિશલા	સિદ્ધાર્થ	૭ હાથ	સિંહ	૭૨ વર્ષ

જગબંધવ, જગસથ્થવાહ, જગભાવ-વિઅખ્ખણ, અઠ્ઠાવય-સંઠવિઅ-રૂવ, કમ્મટ્ઠ-વિણાસણ, ચઉવીસંપિ જિણવર જયંતુ, અપ્પડિહય સાસણ ॥૧॥ કમ્મભૂમિહિં કમ્મભૂમિહિં, પઢમ-સંઘયણિ, ઉક્કોસય સત્તરિસય જિણવરાણ વિહરંત લબ્ભઈ નવકોડિહિં કેવલિણ, કોડિ સહસ્સ નવ સાહુ ગમ્મઈ, સંપઈ જિણવર વીસ મુણિ, બિહુ કોડિહિં વરનાણ, સમણહ કોડિ સહસ્સ દુઅ, થુણિજ્જઈ નિચ્ચ વિહાણિ ॥૨॥ જયઉ સામિય, જયઉ સામિય, રિસહ સત્તુંજિ, ઉજ્જિંતિ પહુ નેમિજિણ, જયઉ વીર સચ્ચઉરિમંડણ, ભરૂઅચ્છહિં મુણિસુવ્વય, મુહરિપાસ દુહ-દુરિય-ખંડણ, અવરવિદેહિં તિત્થયરા, ચિહું દિસિ વિદિસિ જિં કેવિ, તીઆણાગયસંપઇય, વંદૂ જિણ સવ્વેવિ ॥૩॥ સત્તાણવઇ સહસ્સા, લખ્ખા છપ્પન્ન અઠ્ઠ કોડિઓ, બત્તિસય બાસિયાઇં, તિઅલોએ ચેઇએ વંદે ॥૪॥ પનરસ કોડિ સયાઇં, કોડી બાયાલ લખ્ખ અડવન્ના, છત્તીસ સહસ અસિઇં, સાસયબિંબાઇં પણમામિ ॥૫॥

સાર-જગચિંતામણિ-ચૈત્યવંદનના પાઠમાં અરિહંત ભગવાનનો મહિમા તથા ગુણ સારી રીતે ભાવથી વર્ણવ્યા છે, તેમજ સાક્ષાત ભગવાન બિરાજતા હોય ત્યારે જેવી રીતે તેમના મૂર્તિમાન દેહને નમસ્કાર કરવામાં આવે છે તેવી રીતે આ પાઠથી હાલ જૈનવર્ગમાં જાણીતા તીર્થોને બહુમાનથી નમસ્કાર કર્યો છે વળી જગતમાં તીર્થંકરો તથા સાધુ મુનિરાજ હોય તો વધુમાં વધુ કેટલા હોય, તેની સંખ્યા પણ બતાવી છે તેમ જ હાલ દુનિયામાં હયાત કેટલા છે, તે પણ જણાવ્યું છે આ સિવાય ત્રણ લોકમાં શાશ્વતા (સદા કાળ હોય તેવા) જિનમંદિરો તથા તેમાં રહેલી પ્રતિમાઓની સંખ્યા પણ કહી છે

જગચિંતામણિના અર્થની સમજુતિ

હે, ભગવન્ ! આપની ઇચ્છા હોય અને મને આજ્ઞા કરો-તો હું પ્રતિભાવ દનરૂપે આપની સ્તુતિ કરૂં આપ કેવા છો ? તો કે, મનના સર્વ મનોરથને પૂર્ણ કરનાર એવા અમૂલ્ય ચિંતામણિ રત્ન સમાન છો વળી જગતના નાથ છો, તથા ધર્મનો ઉપદેશ દેનાથી જગતના ગુરૂ છો, જગતના જીવોનું રક્ષણ કરો છો, વળી ધર્મી જીવોના સહાયકારક મોટા ભાઈ સમાન છો, તેમજ મુસાફીર જીવોને મોક્ષનગરીએ પહોંચાડનારને મોટા સાર્થવાહ એટલે આગેવાન વેપારી સમાન છો તથા જગતના સર્વ પદાર્થોનું સ્વરૂપ જાણવામાં કુશળ છો, વળી અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરત મહારાજાએ જેમના રત્ન-મણિમય બિંબનું સ્થાપન કર્યું છે, તથા જેમણે આઠે કર્મનો નાશ કર્યો છે અને જેમનું શાસન એટલે આજ્ઞાવચન કોઈથી પણ હણાય નહિ એવું છે, તેવા ચોવીશ જિનેશ્વર ભગવંતોનો જય થાઓ (૧)

વળી જ્યાં લોકો ખેતીવાડીએ કરીને કે નામાઠામાના ધંધા રોજગારે કરીને અથવા હથિયાર વગેરે ના કાર્યો કરીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવે છે, એવા આ મનુષ્ય લોકના પંદર[1] કર્મભૂમિ ક્ષેત્રોમાં પહેલા સંઘયણવાળા એટલે કુદરતી રીતેજ સૌથી મજબુત શરીરવાળા ઘણામાં વધારે એકસો ને સિત્તેર ૧૭૦ તીર્થંકરો એકજ વખતે વિચરતા પમાય છે તથા જ્યારે ઉત્કૃષ્ટપણે ૧૭૦ એકસો ને સિત્તેર તીર્થંકરો વિચરતા હોય છે ત્યારે તેમની સાથે સર્વ કેવળી એટલે સંપૂર્ણ જ્ઞાનીઓની સંખ્યા નવક્રોડની હોય છે અને ચોખ્ખુ સાધુપણું પાળનારા મુનિઓની ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યા નવ હજાર ક્રોડ (નેવું અબજ)ની હોય છે વર્તમાન કાળે વીશ

[1] પાંચ ભરત, પાંચ અરવત અને પાંચ મહાવિદેહ નામના

જિનેશ્વરો મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં વિચરે છે, તેમની સાથે બે ક્રોડ સંપૂર્ણ જ્ઞાનીની સંખ્યા છે અને શુદ્ધ સાધુની સંખ્યા બે હજાર ક્રોડ (વીશ અબજ)ની છે એ સર્વની દરરોજ પ્રભાતે સ્તુતિ કરીએ (૨)

હે, સ્વામી ! તમારો જય થાઓ ! શ્રી શત્રુંજય ગિરિની ઉપર બિરાજતા શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન તથા શ્રી ગિરનાર ઉપર બિરાજતા શ્રી નેમિનાથ ભગવાન જય પામો વળી સત્યપુરી સાચોર નગરના આભૂષણ રૂપ હે શ્રી મહાવીર સ્વામી ! તમારો જય થાઓ તથા ભરૂચમાં બિરાજતા શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીને અને દુઃખ પાપને નાશ કરનારા એવા મુહરી ગામમાં બિરાજતા શ્રી મુહરિ પાર્શ્વનાથને, તેમજ બીજા પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રોના તીર્થંકરોને, તથા ચાર દિશા અને ચાર વિદિશામાં ભૂતકાળ સંબંધી, કે વર્તમાનકાળ સંબંધી કે ભવિષ્યકાળ સંબંધી જે કોઈ તીર્થંકર ભગવાન હોય, તે સર્વેને હું નમસ્કાર કરૂં છું (૩)

સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળમાં સર્વે મળીને આઠક્રોડ છપ્પન લાખ, સત્તાણુ હજાર, બત્રીસો અને બ્યાસી (૮૫૯૭૦૨૮૨) જિનમંદિરોને મારો નમસ્કાર થાઓ (૪)

તથા ઉપર કહેલા જિનમંદિરોમાં બિરાજતી પંદર અબજ, બેતાલીશ ક્રોડ, અઠ્ઠાવન લાખ, છત્રીશ હજાર અને એંશી શાશ્વતી જિનપ્રતિમાઓને મારો નમસ્કાર હો (૫)

'જંકિંચિ' સૂત્ર (સમજુતિ સાથે).

જંકિંચિ નામતિત્થં, સગ્ગે પાયાલિ માણુસે લોએ,
જાઇં જિણબિંબાઇં, તાઇં સવ્વાઇં વંદામિ ॥ ૧ ॥

સ્વર્ગમા, પાતાલમા તથા મનુષ્ય લોકને વિષે જે કોઈ જિનેશ્વરભગવાનના નામનાળુ તીર્થ હોય તેને તથા એ ત્રણે લોકને વિષે જે જે શ્રી જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ હોય તે સર્વ પ્રતિમાઓને હુ નમસ્કાર કરૂ છુ

નમુથ્થુણ અથવા શક્રસ્તવ (મૂળ પાઠ)

નમુથ્થુણ અરિહતાણ, ભગવતાણ ॥ ૧ ॥ આઇગરાણ, તિથ્થયરાણ, સયસબુદ્ધાણ ॥ ૨ ॥ પુરિસુત્તમાણ, પુરિસસીહાણ, પુરિસવરપુડરીયાણ, પુરિસવરગધહથ્થીણ ॥ ૩ ॥ લોગુત્તમાણ, લોગનાહાણ લોગહિયાણ, લોગપઈવાણ, લોગપજ્જોઅગરાણ ॥૪॥ અભયદયાણ, ચખ્ખુદયાણ, મગ્ગદયાણ, સરણદયાણ, બોહિદયાણ ॥ ૫ ॥ ધમ્મદયાણ, ધમ્મદેસયાણ, ધમ્મનાયગાણ, ધમ્મસારહીણ ધમ્મવરચાઉરતચક્કવટ્ટીણ ॥ ૬ ॥ અપ્પડિહયવરનાણદસણધરાણ, વિયટ્ટછઉમાણ ॥ ૭ ॥ જિણાણ જાવયાણ, તિન્નાણ તારયાણ, બુદ્ધાણ બોહયાણ, મુત્તાણ મોઅગાણ ॥ ૮ ॥ સવ્વન્નૂણ સવ્વદરિસીણ, સિવ-મયલ-મરૂઅ-મણત-મખ્ખય-મવ્વાબાહ-મપુણરાવિત્તિ-સિદ્ધિગઈ નામધેય-ઠાણસપત્તાણ, નમો જિણાણ, જિયભયાણ ॥ ૯ ॥ જે અ અઈઆ સિદ્ધા, જેઅ ભવિસ્સતિણાગએ કાલે, સપઈઅ વટ્ટમાણા, સવ્વે તિવિહેણ વદામિ ॥ ૧૦ ॥

નમુથ્થુણ ના અર્થની સમસ્તુતિ

અરિહંત ભગવંત તને નમસ્કાર થાઓ (૧) એ ભગવાન કેવા છે? તે વખાણે છે-ધર્મની શરૂઆત કરનાર તથા સિદ્ધાંત અને ચાર પ્રકારના સંઘ રૂપી તીર્થને સ્થાપનાર છે વળી કોઈપણ ગુરૂની સહાયતા વગર જે પોતાની મેળેજ જ્ઞાની થયા છે [૨] તથા સર્વ પુરૂષોમાં ઉત્તમ છે, તથા ધર્મને વિષે પુરૂષાર્થમાં સિંહ સમાન શૂરા છે વળી ગુણે કરીને પુરૂષોને વિષે ઉજ્વળ પુંડરીક કમળ સમાન ઉત્તમ છે અને કર્મવેરીને નસાડવામાં પુરૂષોને વિષે પ્રધાન ગંધ-હસ્તી સમાન છે [૩] વળી પ્રભુ ત્રણે લોકમાં શ્રેષ્ઠ છે, તથા જગતના નાથ છે અને જગતના હિત કરનાર છે તથા જગતના અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને દૂર કરવામાં દીપક સમાન છે, તથા પોતાના સંપૂર્ણ જ્ઞાને કરીને જગતમાં સૂર્ય સમાન પ્રકાશક છે [૪] વળી ભગવાન સંસારી જીવોના સર્વ ભય ટાળી અભય દાનના દાતાર છે જ્ઞાન-ચક્ષુ અર્પનાર છે, અર્થાત્ સર્વ વસ્તુનું જ્ઞાન કરાવનાર છે, તથા મોક્ષ-માર્ગ બતાવનાર છે, તેમજ નિરાધાર પ્રાણીઓને આધાર છે, વળી સમકિતની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે [૫] વળી ધર્મના દાતાર છે, ધર્મનો ઉપદેશ કરે છે, ધર્મના નાયક છે, ધર્મરૂપી રથનું રક્ષણ કરવામાં સારથિ સમાન છે, તથા આ સંસારની ચાર ગતિનો અંત આણવામાં મોગ ધર્મ-ચક્રવર્તિ છે। [૬] વળી જે થી હણાય નહિં એવા સર્વોત્તમ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના ધારક છે અને દોષવાળી છદ્મ અવસ્થા દૂર થઈ છે (૭) વળી પ્રભુએ પોતે કર્મશત્રુઓને જીત્યા છે અને બીજાને તે ઉપર જીત અપાવે છે, પોતે સંસાર સમુદ્રને તર્યા છે અને બીજાને તેથી તારે છે, તથા પોતે જ્ઞાની થયા છે અને બીજાને જ્ઞાની કરે છે, તેમજ પોતે કર્મથી રહિત છે અને બીજાને કર્મ રહિત કરે છે (૮) વળી જેઓ

એવા વસ્તુને સંપૂર્ણ પણે જાણે દેખે છે તથા જ્યાં કોઈ પણ જાતનો ઉપદ્રવ નથી, કોઈપણ પ્રમાણની ચપળતા નથી, તથા જ્યાં સંપૂર્ણ નિરોગીપણું છે એવી અંતરહિત, નાશરહિત તથા સર્વ બાધા પીડાએ રહિત સ્થિતિ છે તથા જ્યાંથી ફરી પાછું સંસારમાં અવતરવું પડતું નથી અને જેનું નામ મોક્ષગતિ છે, તે રૂપ ઉત્તમ સ્થાનક જેમણે પ્રાપ્ત કર્યું છે એવા સર્વ ભયને જીતનાર જિનેશ્વર ભગવાન તેને નમસ્કાર થાઓ (૯) વળી જે જે તીર્થંકર ભગવાન અતીતકાળમાં મોક્ષ પામ્યા તેમને, ભવિષ્યકાળમાં તીર્થંકરની પદવી ભોગવી મોક્ષ પામશે તેમને તથા હાલ વર્તમાનકાળમાં જે જે તીર્થંકરો વિદ્યમાન છે તે સર્વ (દ્રવ્યજિનો) ને હું શુદ્ધ મન, વચન, કાયાએ કરી નમસ્કાર કરૂં છું (૧૦)

" જાવંતિ ચેઇઆઇ. "

(અર્થ—સમજુતિ સાથે)

જાવંતિ ચેઇઆઇ, ઉડ્ઢે અ અહે અ તિરિઅલોએ અ;
સવ્વાઇ તાઇં વંદે, ઇહ સંતો તથ્થ સંતાઈ ॥ ૧ ॥

સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળલોકને વિષે રહેલી જેટલી જિન-પ્રતિમા છે તે સર્વને હું અહીંઆ રહીને નમસ્કાર કરૂં છું.

" જાવંત કેવિ સાહૂ " (અર્થ—સમજુતિ સાથે)

જાવંત કેવિ સાહૂ, ભરહેરવય મહાવિદેહે અ;
સવ્વેસિં તેસિં પણઓ, તિવિહેણ તિદંડવિરયાણં ॥૧॥

મન, વચન તથા કાયાનાં અશુભ આચરણથી રહિત થયેલા એવા અઢી દ્વીપને વિષે આવેલા પાંચ ભરત, તથા પાંચ ઐરવત

અને પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્રમા જે કોઈ સાધુ-મુનિમહારાજ હોય, તે સર્વેને મારો નમસ્કાર થાઓ ।

નમોઽર્હત્ (પંચ પરમેષ્ઠિ–નમસ્કાર)

અર્થ સાથે

નમોઽર્હત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્ય ॥ ૧ ॥

શ્રી અરિહંત તથા શ્રી સિદ્ધ ભગવાનને તથા આચાર્યજી તથા ઉપાધ્યાયજી તથા સર્વ સાધુમહારાજને હું નમસ્કાર કરૂં છું (આ પંચ પરમેષ્ઠિનમસ્કાર સ્ત્રીઓએ ભણવાનો નથી)

" ઉવસગ્ગહર–સ્તવન "

(શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીકૃત)

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં,
વિસહરવિસનિન્નાસં, મંગલકલ્લાણઆવાસં ॥ ૧ ॥
વિસહરફુલિંગમંતં, કંઠે ધારેઇ જો સયા મણુઓ–
તસ્સ ગહરોગમારી,–દુટ્ઠ જરા જંતિ ઉવસામં ॥૨॥
ચિટ્ઠઉ દૂરે મંતો, તુજ્ઝ પણામો વિ બહુફલો હોઇ,
નરતિરિએસુ વિ જીવા પાવંતિ ન દુક્ખદોગચ્ચં ॥૩॥
તુહસમ્મત્તે લદ્ધે ચિંતામણિકપ્પપાયવબ્ભહિએ,
પાવંતિ અવિગ્ઘેણં, જીવા અયરામરં ઠાણં ॥ ૪ ॥
ઇઅ સંથુઓ મહાયસ, ભત્તિબ્ભરનિબ્ભરેણહિયએણ,
તાં દેવ દિજ્જ બોહિં, ભવે ભવે પાસજિણચંદ ॥ ૫ ॥

" ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર " ની સમજુતિ.

સર્વ જાની પીડાને ટાળનાર એવો પાર્શ્વ નામનો યક્ષ દેવતા જેનો સેવક છે તથા સર્વ કર્મસમૂહથી મુક્ત અને આ સસા ના મોહમમતારૂપી સર્પના ઝેરનો તદ્દન નાશ કરનાર તેમજ સર્વ દુખથી રહિત-એકાંત સુખની વૃદ્ધિના સ્થાનરૂપ હે પાર્શ્વનાથ સ્વામી ! હું તમને નમસ્કાર કરૂ છુ. (૧)

વળી હે પ્રભુ ! તમારા નામના વિસહર ફુલ્લિંગ મંત્રને જે કોઈ મનુષ્ય હૃદયને વિષે સદાકાળ ધારણ કરી રાખે તેની સર્વે પ્રકારની ગ્રહની પીડા તથા શરીરની પીડા અને મરકીનો ભય તેમજ દુષ્ટ અને આકરા એકાતરીયા વિગેરે તાવની પીડા પણ શાંત થઈ જાય છે. (૨)

વળી હે ભગવંત ! તમારા નામમંત્રનુ સ્મરણ કરવાનુ તો દૂર રહ્યુ પણ તમને નમસ્કારજ માત્ર શુદ્ધ મનથી કરવામા આવે તો તે પણ મહા ફળદાયક છે કેમકે તમને પ્રણામ કરનારો જીવ કદાચ મનુષ્યગતિમા કે કર્મના યોગે તિર્યંચગતિમા અવતર્યો હોય તો ત્યા પણ તે દુખ કે નિર્ધનપણુ પામતો નથી (૩)

સર્વ મનવાંછિત પૂર્ણ કરનાર કલ્પવૃક્ષ કરતા પણ અધિક એવી તમારા વચનની શુદ્ધ શ્રદ્ધા (આસ્થા) થવાથી, જીવ વગર હરકતે અજરામર સ્થાનક પ્રાપ્ત કરે છે એટલે જ્યા જન્મમરણનુ કાંઈ પણ દુખ નથી એવુ મોક્ષસ્થાનક મેળવે છે (૪)

એવી રીતે હે મોટા યશના ધણી ! મે મારા હૃદયના પૂર્ણ ભક્તિના ઉભરા સહિત તમારી સ્તુતિ કરી, તે કારણ માટે હે પરમેશ્વર ! સામાન્ય કેવળીને વિષે ચદ્રમા સમાન હે પાર્શ્વનાથ સ્વામી ! હું જ્યા સુધી મોક્ષે ન જાઉં, ત્યા સુધી મને આ સંસારમા જન્મોજન્મ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવજો. (૫)

" જય વીયરાય "

(શ્રી વીતરાગ દેવને દીન પ્રાર્થના)

જય વીયરાય ! જગગુરૂ, હોઉ મમં તુહ પભાવઓ ભયવ, ભવનિવ્વેઓમગ્ગા–ણુસારિયા ઇટ્ઠફલસિદ્ધિ ॥ ૧ ॥ લોગવિરૂદ્ધચ્ચાઓ, ગુરૂજણપૂઆ પરત્થકરણં ચ, સુહગુરૂજોગો તવ્વયણ–સેવણા આ ભવમખંડા ॥૨॥ વારિજ્જઈ જઇવિ નિયાણ–બંધણં વીયરાય તુહ સમએ, તહવિ મમ હુજ્જ સેવા, ભવે ભવે તુમ્હ ચલણાણં ॥ ૩ ॥ દુખ્ખખઓ કમ્મખઓ, સમાહિમરણં ચ બોહિલાભો અ, સંપજ્જઉ મહ એઅ, તુહ નાહ પણામકરણેણં ॥ ૪ ॥ સર્વ મંગલ માંગલ્યં, સર્વ કલ્યાણ કારણં, પ્રધાન સર્વ ધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥ ૫ ॥

" જયવીયરાય " ની (અર્થ–સમજુતિ)

હે વીતરાગ ! હે જગતગુરૂ ! તમારો જય થાઓ. હે ભગવાન્ ! તમારા પ્રતાપથી મને આ સંસાર ઉપરથી વૈરાગ્ય થઓ અને તમારા કહેલા માર્ગ પ્રમાણે ચાલવાનું થાઓ તથા માન વાન્છિત સફળ થાઓ (૧)

વળી લોકના આચારથી ઉલટી રીતે ન ચાલુ એવી બુદ્ધિ આપો, તેમજ માતા, પિતા, ધર્માચાર્ય વિગેરે ગુરૂઓની સેવા-ભક્તિની તથા પરોપકાર કરવાની મતિ આપો તથા ભલા આચારવંત શુદ્ધ ઉપદેશક સદ્ગુરૂનો સમાગમ થાઓ તથા તેનાં વચનની સેવા આ સંસારમાં હું જ્યાં સુધી રહું ત્યાં સુધી મને અખંડપણે હોજો. (૨)

હે વીતરાગ ! જો કે તમારા કહેલા સિદ્ધાંતને વિષે તો ધર્મકરણીના બદલામાં અમુક સુખની વાંછના કરવારૂપ નિયાણું બાંધવાની ના કહી છે, તો પણ આટલા વાના તો મને હોજો તેમાં પ્રથમ તો તમારા ચરણકમળની સેવા, બીજુ મારા શારીરિક તથા માનસિક દુઃખનો નાશ તેમજ મારા સર્વ કર્મનો નાશ, તથા ત્રીજુ સમાધિ-મરણ તથા ચોથું શુદ્ધ ધર્મમાર્ગની પ્રાપ્તિ-એ ચાર વાના હે નાથ ! તમને નમસ્કાર કરવાથકી મને મળજો. (૩-૪)

સર્વ માંગલિકને વિષે મહા ઉત્તમ મંગળરૂપ અને સર્વ સુખને વિષે મહા સુખના હેતુરૂપ, તથા સર્વ ધર્મમાર્ગમાં શ્રેષ્ઠ-એવું જૈનશાસન જયવંતુ વર્તે છે અર્થાત્ શ્રી જિનેશ્વરના આજ્ઞાવચન સર્વોત્કૃષ્ટ જયવંતા વર્તે છે. (૫)

" અરિહંત ચેઇઆણં "

(કાઉસ્સગ્ગના હેતુઓ.)

અરિહંત ચેઇયાણં, કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં ॥ ૧ ॥ વંદણ વત્તિયાએ, પૂઅણ વત્તિયાએ, સક્કાર વત્તિયાએ, સમ્માણ વત્તિયાએ, બોહિલાભ વત્તિયાએ નિરૂવસગ્ગ-વત્તિયાએ ॥ ૨ ॥ સદ્ધાએ, મેહાએ, ધિઇએ, ધારણાએ અણુ. ... વડ્ઢમાણીએ-ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં

"અરિહંત ચેઇયાણં" ની

(અર્થ-સમજુતિ)

અરિહંત પ્રભુની પ્રતિમાને વંદન કરવાના હેતુથી હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું (૧) અર્થાત્ શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનને નમસ્કાર કરવાથી જે પાપનો નાશ થાય તથા જે પુન્યની પ્રાપ્તિ થાય તે માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું તથા જિનપ્રતિમાની પુષ્પાદિકે પૂજા કરવાથી જે ફળ થાય તે માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું તથા જિનપ્રતિમાને વસ્ત્ર આભરણાદિકે પુજતા જે ફળ થાય તે માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું તથા શ્રી જિનપ્રતિમા આગળ ભક્તિ પૂર્વક ગીત, ગાન, સ્તુતિ વિગેરે કરવાથી જે લાભ થાય તે માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું તેમજ ધર્મની પ્રાપ્તિને અર્થે તથા મોક્ષસુખ મેળવવા માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું, (૨) વળી હું શ્રદ્ધાએ, નિર્મળ બુદ્ધિથી, શાંતપણે અને પ્રભુના ગુણને ધારતો તથા તેના ગુણને વારંવાર ચિંતવતો અને ધર્મભાવની વૃદ્ધિ કરતો હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું (૩)

"કલ્લાણકંદં" ની સ્તુતિ

(અર્થ સમજુતિ સાથે)

કલ્લાણકંદં પઢમં જિણિંદં, સંતિં તઓ નેમિજિણં મુણિંદં, પાસં પયાસં સુગુણિક્કઠાણં, ભત્તીઇ વંદે સિરિ વદ્ધમાણં ॥ ૧ ॥ અપાર-સંસાર-સમુદ્દ-પારં, સિવં દિંતુ સુઇક્કસારં, સવ્વે જિણિંદા સુરવિંદા, કલ્લાણવલ્લીણવિસાલકંદા ॥ ૨ ॥ નિવ્વાણમગ્ગે

વરજાણકપ્પ, પણામિયામેસકુવાઇદપ્પ; મવ જિણાણ મરણ બુહાણ, નમામિ નિચ્ચ તિજગપ્પહાણ ॥૩॥
કુંદિંદુગોખખીરતુમારવન્ના, સરોજહત્થા કમલે નિમન્ના, વાએસિરી પુત્થ વગ્ગહત્થા, સુહાય સા અમ્હ સયા પસત્થા ॥ ૪ ॥

સુખની વૃદ્ધિના મૂળરૂપ પ્રથમ જિનેશ્વર શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનને અને સોળમા શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનને તથા બાવીશમા શ્રી નેમનાથ જિનેશ્વરને વળી જગતમા સપૂર્ણ જ્ઞાનવી પ્રકાશનાર ત્રેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને તેમજ ક્ષમા, દયા, જ્ઞાનાદિક અનેક ગુણના એક અનુપમ સ્થાનરૂપ ચોવીશમા શ્રી વર્ધમાનસ્વામીને ભક્તિપૂર્વક હું નમસ્કાર કરૂ છુ. (૧)

અપાર અને અનત સમારરૂપી સમુદ્રનો અત આણી મોક્ષપ ને પ મેલા તથા દેવોના સમુ યવડે વદન કરાયેલા અને સુખવૃદ્ધિની વેલના વિશાળ મૂળરૂપ એવા સર્વ શ્રેષ્ઠ જિનેશ્વર ભગવતો અને તમામ પવિત્ર વસ્તુઓને વિષે સારરૂપ એવુ મોક્ષપદ આપો. (૨)

મોહમાર્ગને વિષે શ્રેષ્ઠ રથ સમાન, તથા તમામ કુવાદીઓના ગર્વનો સપૂર્ણ નાશ કરનાર અને પડિત પુરુષોને આશ્રયરૂપ તેમજ ત્રણે જગતને વિષે સર્વોત્તમ એવા શ્રી જિનોક્ત સિદ્ધાતને હુ નિરતર નમસ્કાર કરૂ છુ (૩)

મચકુદનુ ફુલ તથા ચદ્રમા તથા ગાયનુ દૂધ તથા બરફ એ ચાર સમાન ઉજ્વળ વર્ણવાળી, હાથમા કમળ વગનારી તથા કમળને વિષે રહેનારી વળી જેના બીજા હાથમા પુસ્તકો રહેલા છે એવી ઉત્તમ સરસ્વતી દેવી, અમને સદા સુખકારી

" પુખ્ખરવરદીવડ્ઢે "

(શ્રુત–સ્તવ સૂત્ર મૂળપાઠ)

પુક્ખરવરદીવડ્ઢે, ધાયઈસંડે અ જંબુદીવે અ,
ભરહેરવયવિદેહે, ધમ્માઈગરે નમંસામિ ॥ ૧ ॥
તમતિમિરપડલવિદ્ધં–સણસ્સ સુરગણનરિંદમહિયસ્સ,
સીમાધરસ્સ વંદે, પપ્ફોડિઅ મોહજાલસ્સ ॥ ૨ ॥
[1]જાઈજરામરણસોગપણાસણસ્સ, કલ્લાણપુક્ખલવિસાલસુહાવહસ્સ, કો દેવદાણવનરિંદગણચ્ચિઅસ્સ,
ધમ્મસ્સ સારમુવલબ્ભ કરે પમાયં ॥ ૩ ॥
[2]સિદ્ધે ભો પયઓ ણમો જિણમએ નંદી સયા સંજમે,
દેવં નાગસુવન્નકિન્નરગણ સ્સબ્ભુઅ ભાવચ્ચિએ, લોગો જત્થ પઇટ્ઠિઓ જગમિણં તેલુક્કમચ્ચાસુરં, ધમ્મો વડ્ઢઉ સાસઓ વિજયઓ ધમ્મુત્તરં વડ્ઢઉ ॥૪॥ સુઅસ્સ ભગવઓ, કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં ॥ વંદણવત્તિયાએ૦ ॥

" પુખ્ખરવરદીવડ્ઢે "

[શ્રુતસ્તવ]ની અર્થ–સમજુતિ

જંબુદ્વીપ, ધાતકીખંડ તથા અર્ધો પુષ્કરવર દ્વીપ, મળીને અઢી દ્વીપના પાંચ ભરત તથા પાંચ ઐરવત અને પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રોમાં ધર્મના મૂળ રોપનાર શ્રી સીમંધર સ્વામી વિગેરે ભગવંતોને હું નમસ્કાર કરૂં છું (૧)

---

૧ વસંતતિલકા છંદ છે ૨ શાર્દૂલવિક્રીડિત છંદ છે

અજ્ઞાનરૂપી ઘોર અંધકારનો વિનાશ કરનાર તથા મોહ-જાળને તોડી નાખનાર અને દેવતાઓના સમુદાયને તથા મનુષ્યના રાજાઓને પણ પૂજનિક એવા સિદ્ધાંતને હું નમસ્કાર કરૂ છુ ૨.

જન્મ, જરા, મરણ તથા શોકનો સંપૂર્ણ નાશ કરનાર, વળી અતિશય બહોળી સુખસાતા આપનાર તથા દેવ દાનવ અને મનુષ્યના ઇંદ્રોને પણ પૂજના યોગ્ય એવા ધર્મનો સારભૂત સિદ્ધાંતનો મહિમા જાણ્યા પછી કયો મૂર્ખ માણસ તેના આરાધનમા પ્રમાદ કરે ? (૩)

હે જ્ઞાનવંત લોકો ! (સર્વનય-પ્રમાણથી) સિદ્ધ એવા જિનમતરૂપી સિદ્ધાંતને હું આદર સહિત નમસ્કાર કરૂ છું (તે જિનમતના પ્રતાપથી) મને ચારિત્રભાવની વૃદ્ધિ થાઓ ! જે ચારિત્રધર્મનું વૈમાનિક તથા ભવનપતિ તેમજ જ્યોતિષી અને વ્યંતર દેવોના સમુદાયે સાચા ભાવથી પૂજન કર્યું છે, વળી જે જિનમતમા આ જગતના સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ રૂપી ત્રણે લોકનુ તથા ત્રણે કાળનુ જ્ઞાન સમાયલુ છે તે શ્રુત ધર્મ વૃદ્ધિ પામો વળી જેનો અર્થ શાશ્વતો છે, તથા વિજયવંત છે તે સિદ્ધાંતધર્મ ચારિત્રધર્મની ઉત્તમતા થાય તેવી વૃદ્ધિને પામો (૪) હે ભગવંત ! આવા સિદ્ધાંતનુ આરાધન કરવા માટે હુ કાઉસ્સગ્ગ કરૂ છુ (અથવા સિદ્ધાંતરૂપી ભગવાનને આરાધવા માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂ છુ)

કરેલ નમસ્કાર, નરોનારી કે કૃત્રિમ નપુંસકને સંસારસાગરથી તારી પાર ઉતારે છે—૩

ગિરનાર પર્વતના શિખર ઉપર જેના ત્રણ કલ્યાણક દીક્ષા, કેવળ અને મોક્ષરૂપ થયા છે તે કર્મરૂપી શત્રુનો નાશ કરનાર, ધર્મચક્રવર્તી બાવીશમા શ્રી અરિષ્ટનેમિ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂં છું—૪

અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરત ચક્રવર્તીએ કરાવેલા ચાર મુખવાળા જિનપ્રાસાદમાં, દક્ષિણ દિશાએ શ્રી સંભવનાથથી માંડીને શ્રી પદ્મપ્રભ સુધીના ચાર તીર્થંકરોના તથા પશ્ચિમ દિશાએ શ્રી સુપાર્શ્વનાથથી માંડીને ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ સુધીના આઠ તીર્થંકરોના, તથા ઉત્તર દિશાએ પંદરમા શ્રી ધર્મનાથથી માંડીને ચોવીશમા શ્રી મહાવીરસ્વામી સુધીના દશ તીર્થંકરોના તથા પૂર્વ દિશાએ પહેલા શ્રી ઋષભદેવ ને બીજા શ્રી અજિતનાથ એ બે તીર્થંકરોના, મળીને વર્તમાન કાળના ચોવીશે તીર્થંકરોના પ્રતિબિંબ બિરાજે છે, જે ઇક્ષ્વાકુવંશના છે તથા જે પોતાના સર્વ પ્રયોજન સિદ્ધ કરી મોક્ષસુખરૂપ સંપૂર્ણ ફળ પામ્યા છે, એવા તે સિદ્ધ ભગવંતો મને મોક્ષનું સુખ આપો—૫

"વેયાવચ્ચગરાણં" (શાસનદેવતાની સ્તુતિરૂપ) સૂત્ર.

વેયાવચ્ચગરાણં સંતિગરાણં, સમ્મદિટ્ઠિસમાહિગરાણં, કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં ॥ ૧ ॥

"સિદ્ધાણ બુદ્ધાણ" ('સિદ્ધસ્તવ-સૂત્ર.)

સિદ્ધાણ બુદ્ધાણ, પારગયાણ પરંપરગયાણ,
લોઅગ્ગમુવગયાણ, નમો સયા સવ્વસિદ્ધાણ ॥ ૧ ॥
જો દેવાણવિ દેવો, જં દેવા પંજલી નમંસંતિ,
તં દેવદેવમહિઅં, સિરસા વંદે મહાવીરં ॥ ૨ ॥
ઇક્કોવિ નમુક્કારો જિણવરવસહસ્સ વદ્ધમાણસ્સ,
સંસારસાગરાઓ, તારેઇ નરં વ નારિં વા ॥ ૩ ॥
ઉજ્જિતસેલસિહરે, દિક્ખા નાણં નિસીહિઆ જસ્સ,
તં ધમ્મચક્કવટ્ટિં, અરિટ્ઠનેમિં નમંસામિ ॥ ૪ ॥
ચત્તારિ અટ્ઠ દસ દો ય-વંદિયા જિણવરા ચઉવ્વીસં
પરમટ્ઠનિટ્ઠિઅટ્ઠા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ ॥ ૫ ॥

"સિદ્ધાણ બુદ્ધાણ" ની અર્થ-સમજુતિ

જેણે પોતાના આત્માનો સર્વ અર્થ પૂર્ણ કર્યો છે, વળી જે તત્ત્વજ્ઞાની છે, તથા જે સંસારનો પાર પામીને અનુક્રમે મોક્ષ પામ્યા છે, તે સર્વ સિદ્ધ ભગવંતોને સદાકાળ મારો નમસ્કાર હો—૧

જે દેવના પણ દેવ છે વળી જેને દેવતાઓ હાથ જોડીને નમસ્કાર કરે છે તથા જે ઇંદ્રોવડે પૂજાયેલા છે, તે શ્રી મહાવીર-સ્વામીને હું મસ્તક-વડે નમસ્કાર કરૂં છું—૨

સામાન્ય કેવળી ભગવાનમાં વૃષભ સમાન શ્રી વર્દ્ધમાન-સ્વામીને સિદ્ધાંતમાં કહ્યા પ્રમાણે, ભાવપૂર્વક એક વાર પણ

કરેલ નમસ્કાર, નર નારી કે કૃત્રિમ નપુંસકને સંસાર સાગરથી તારી પાર ઉતારે છે—૩

ગિરનાર પર્વતના શિખર ઉપર જેના ત્રણ કલ્યાણક દીક્ષા કેવળ અને મોક્ષરૂપ થયા છે તે કર્મરૂપી શત્રુનો નાશ કરનાર ધર્મચક્રવર્તી બાવીશમા શ્રી અરિષ્ટનેમિ ભગવાનને હું નમસ્કાર કરૂ છુ—૪

અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ભરત ચક્રવર્તીએ કરાવેલ ચાર મુખવાળા જિનપ્રાસાદમા, દક્ષિણ દિશાએ શ્રી સંભવનાથ આદીને શ્રી પદ્મપ્રભ સુધીના ચાર તીર્થંકરો [illegible] દિશાએ શ્રી સુપાર્શ્વનાથથી આદીને શ્રી [illegible] સુધીના આઠ તીર્થંકરોના, તથા ઉત્તર દિશાએ શ્રી ધર્મનાથથી આદીને ચોવીશમા શ્રી મહાવીરસ્વામી સુધીના દશ તીર્થંકરોના તથા પૂર્વ દિશાએ પહેલા શ્રી ઋષભદેવ ને બીજા શ્રી અજિતનાથ એ બે તીર્થંકરો, એમ વર્તમાન કાળના ચોવીશે તીર્થંકરોના પ્રતિબિંબ બિરાજે છે, તે [illegible] છે, તથા જે પોતાના સર્વ પ્રયોજન સિદ્ધ કરી મોક્ષસુખરૂપ સંપૂર્ણ ફળ પામ્યા છે, તે સિદ્ધ ભગવંત મને મોક્ષનુ સુખ આપો—૫

“ વેયાવચ્ચગરાણં ” (શાસનદેવની સ્તુતિરૂપ સૂત્ર)

વેયાવચ્ચગરાણં સંતિગરાણં સમ્મદિટ્ઠિ-
ગરાણં, [illegible] કાઉસ્સગ્ગં ॥ ૧ ॥

" વેયાવચ્ચગરાણં " સૂત્રની સમજુતિ.

શ્રી જિનશાસનના સહાયભાગી, માન્સ ભાળ તથા ચિન્તા કરનાર અને શુદ્ધ ઉપદ્રવ તથા વિઘ્નો ટાળનાર, સમસ્ત સંઘને સુખશાંતિ કરનાર, તેમજ શુદ્ધ શ્રદ્ધાવંત, બોધવાન સમ્યક્દૃષ્ટિ જીવોને સમાધિ પમાડનાર શ્રી ગોમુખ તથા ચક્રેશ્વરી વિગેરે શાસનદેવતાનું આરાધન કરવા માટે હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું.

સંસારદાવારૂપ મહાવીર સ્તુતિ (શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત)

[1]સંસારદાવાનલદાહનીરં, સંમોહધૂલીહરણે સમીરં, માયારસાદારણસારસીરં, નમામિ વીરં ગિરિસાર-ધીરં ॥ ૧ ॥ [2]ભાવાવનામસુરદાનવમાનવેન-ચૂલાવિલોલકમલાવલિમાલિતાનિ, સંપૂરિતાભિનતલોક-સમીહિતાનિ, કામં નમામિ જિનરાજપદાનિ તાનિ ॥ ૨ ॥ [3]બોધાગાધં સુપદપદવી નીરપૂરાભિરામં, જીવાહિંસાવિરલલહરી-સંગમાગાહદેહં, ચૂલાવેલં ગુરૂગમમણિસંકુલં દૂરપારં, સારં વીરાગમજલનિધિં સાદરં સાધુ સેવે ॥ ૩ ॥ [4]આમૂલાલોલધૂલીબહુલ-પરિમલાલીઢલોલાલિમાલા,-ઝંકારારાવસારામલદલક-મલાગારભૂમિનિવાસે !, છાયાસંભારસારે ! વર-કમલકરે ! તારહારાભિરામે !, વાણીસંદોહદેહે ! ભવ-વિરહવરં દેહિ મે દેવિ ! સારમ્ ॥ ૪ ॥

---

૧ ઉપજાતિ, ૨ વસંતતિલકા, ૩ મંદાક્રાંતા ૪ સ્રગ્ધરાવૃત્ત.

સંસારદાવા (મહાવીર સ્તુતિ) ની અર્થ સમજુતિ.

સંસારરૂપી દાવાગ્નિના તાપને ઓલવનામા પાણી સમાન, તથા અજ્ઞાનરૂપી ધુળને ઉડાડી નાખવામા પવન સમાન, વળી કપટરૂપી પૃથ્વીને ઉખેડી નાખવામા તીક્ષ્ણ હળ સમાન અને મેરૂપર્વત સમાન ધીર શ્રી મહાવીરસ્વામીને હું નમસ્કાર કરૂં છું. ૧.

અત્યંત ભાવપૂર્વક નમન કરી રહેલા સર્વ દેવતા તથા મનુષ્યના નાયકોના મસ્તકને વિષે બિરાજિત મુગટ ઉપર રહેલી દેદીપ્યમાન કમલની શ્રેણિઓથી જેનુ પૂજન થઈ રહેલુ છે એવા તથા પોતાના ભક્તજનોના સર્વ મનોવાન્છિત પૂર્ણ કરનાર શ્રી જિનેશ્વર ભગવતના તે પ્રસિદ્ધ ચરણોને હુ યથેચ્છપણે નમસ્કાર કરૂ છુ ૨.

ગભીર બોધવાળા, સુદર પદોની પક્તિરૂપી પાણીના પ્રવાહે કરીને શોભાયમાન, તથા જીવદયારૂપી નિરતર વહેતા તરગોના પરસ્પર મળવાથી અગાધ છે પ્રમાણ જેનુ, વળી શાસ્ત્રની ચૂલિકારૂપી વેલા જેમા વહી રહી છે અને મોટા તેમજ સરખા પાઠરૂપી રત્નોથી જે ભરપૂર છે તથા જેનો પાર પામવો બહુ કઠણ છે તેવા શ્રી વીરપરમાત્માએ પ્રકાશેલા ઉત્તમ સિદ્ધાંતરૂપી સમુદ્રને શુદ્ધ ભાવથી આદરપૂર્વક હુ સેવુ છુ ૩

ડેઠ મૂળ પર્યંત ડોલતુ તથા મકરદના અત્યત સુગધી રજકણોની સુવાસમા મગ્ન થઈ રહેલા ઘણા બધ ચપળ ભ્રમરા

ઓના મનોહર ગુંજારવથી શોભતુ અને નિર્મળ પત્રવાળુ એવુ જે કમળ તેની ઉપર રહેલા ભુવનના મધ્યભાગમા જેનો નિવાસ છે, તથા જેના શરીરની ઉત્તમ કાંતિ છે તથા જેના હાથમા શ્રેષ્ઠ કમળ રહેલુ છે અને જેનુ હૃદય શોભાયમાન હારવડે મનોહર થયુ છે, તેમજ જેણે જિનેશ્વર ભગવતની વાણીરૂપી શરીર ધારણ કર્યું છે તેવી હે શ્રુત દેવી 'સરસ્વતિ' અને સમસ્ત દુઃખમાથી છુટવારૂપ મોક્ષસુખનુ શ્રેષ્ઠ વરદાન આપો ૪

વિભાગ બીજો.

કંઠસ્થ કરવા યોગ્ય ચૈત્યવંદન સ્તુતિ સ્તવનાદિનો સંગ્રહ

(શ્રી શત્રુંજયનુ શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત ચૈત્યવંદન.)

[1]વિમળ કેવળ જ્ઞાન કમળા[2] કલિત ત્રિભુવન હિતકર, સુરરાજ સંસ્તુત ચરણપંકજ, નમો આદિ જિનેશ્વર ॥૧॥ વિમળગિરિવરશૃંગમંડણ, પ્રવરગુણગણભૂધર, સુરઅસુરકિન્નર કોડીસેવિત નમો૦ ॥૨॥ કરત નાટક કિન્નરીગણ ગાય જિન ગુણ મનહર, [3]નિર્જરાવળી નમે અહનિશ[4] નમો૦ ॥૩॥ પુંડરીક ગણપતિ સિદ્ધિ સાધી, કોડી પણ[5] મુનિ મનહર, વિમલગિરિવર શૃંગ[6] સિદ્ધા નમો૦ ॥૪॥ નિજ સાધ્ય–સાધક [7]સુર મુનિવર કોડીનંત એ ગિરિવર, મુક્તિરમણી વર્યા રંગે નમો૦ ॥૫॥ પાતાળ [8]નર–સુરલોકમાહી [9]વિમલગિરિવરતો પર, નહીં

---

૧ નિર્મળ, ૨ લક્ષ્મી ૩ દેવતાઓની શ્રેણિ, ૪ સદા ૫ પાંચ
૬ શિખરે ૭ શૂરવીર, ૮ મનુષ્યલોક ને દેવલોક ૯ સિદ્ધગિરિરાજથી શ્રેષ્ઠ

અધિક તીરથ તીર્થપતિ, કહે નમો૦ ॥ ૬ ॥ ઈમ વિમલગિરિ-
વર શિખરમંડણ દુઃખવિહંડણ ધ્યાઈએ, નિજ શુદ્ધ સત્તા
સાધનાર્થં પરમ-જ્યોતિ નિપાઈએ ॥ ૭ ॥ જિત મોહ કોહ વિછોહ
નિદ્રા પરમપદસ્થિત જયકર, ગિરિરાજ સેવાકરણ તત્પર પદ્મ-
વિજય સુહિતકર ॥ ૮ ॥

પંડિત શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત–
ચૈત્યવંદનોની ચોવીશી.

(૧) આદિ દેવ અલવેસરુ, વિનીતાનો રાય, નાભિરાયા
કુલમંડણો, મરુદેવા માય ॥ ૧ ॥ પાંચસે ધનુષની દેહડી,
પ્રભુજી પરમ દયાળ, ચોરાશી લાખ પૂર્વનું, જસ આયુ વિશાળ
॥ ૨ ॥ વૃષભ લંછન જિન વૃષધરુ[1]એ, ઉત્તમ ગુણ મણિ ખાણ,
તસ પદપદ્મ સેવનથકી, લહીએ અવિચલ ઠાણ ॥ ૩ ॥

---

(૨) અજિતનાથ પ્રભુ અવતર્યો, વિનીતાનો સ્વામી,
જિતશત્રુ વિજયા તણો, નંદન શિવગામી ॥ ૧ ॥ બહોતેર
લાખ પૂરવ તણું, પાળ્યું જેણે આય, ગજ લંછન લંછન નહિ,
પ્રણમે સુરરાય ॥ ૨ ॥ સાડા ચારસે ધનુષની એ, જિનવર ઉત્તમ
દેહ, પાદપદ્મ તસ પ્રણમીએ, જેમ લહીએ શિવગેહ ॥ ૩ ॥

---

(૩) સાવત્થી નયરી ધણી, શ્રી સંભવનાથ; જિતારિ
નૃપ નંદનો, ચલવે શિવ સાથ ॥ ૧ ॥ સેનાનંદન ચંદને, પૂજો
નવ અંગે, ચારસો ધનુષનું દેહમાન, પ્રણમો મનરંગે ॥ ૨ ॥
સાઠ લાખ પૂરવતણું એ, જિનવર ઉત્તમ આય, તુરગ[2] લંછન
પદપદ્મને, નમતાં શિવસુખ થાય ॥ ૩ ॥

---

૧ ધર્મને ધારણ કરનાર, ૨ ઘોડો

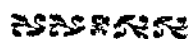
જિન બાન્મા ગીસેર નનુપ પ્રમાણ, ાયા આયુ વન્સ વળી, બહોતેન લાખ નખાખ ॥ ૨ ॥ સઘ ચતુવિધ સ્થાપીત એ, જિન ઉત્તમ મહારાય, તસ મુખપદ્મ નવન સુણી, પન્મા નદી થાય ॥ ૩ ॥

(૧૩) કપિલપુર વિમલ પ્રભુ ન્યામા માત મલ્હાર[1], તનમાં નૃપ કુળ-નભે[2], ઉગમીયો દિનમન ॥ ૧ ॥ લછન નાજનરાહનુ, આઠ ધનુષની કાય, સાઠ લાખ વરમા તણુ આયુ સુખદાય ॥ ૨ ॥ વિમલ નિમલ પીને થયા એ, સેવક વિમલ નેહ, તુઝ પ પદ્મ વિમલ પ્રતયે, મેનુ નગી સસનેહ ॥૩॥

(૧૪) અનત અનત ગુણ આગર, અયોધ્યાવાસી, સિંહસેન નપ નદનો, થયો પાપ નિકાસીઓ ॥ ૧ ॥ સુજસા માતા જનમિયો, ત્રીશ લાખ ઉદાર, વન્સ આઉખુ પાલિયુ, જિનવન જયકાર ॥ ૨ ॥ લછન સિંચાણાતણ એ, કા ॥ ધનુષ પચાસ, જિનપદ્મપદ્મ નમ્યા થકા, લહીએ સહજવિલાસ ॥ ૩ ॥

(૧૫) ભાનુનદન ધર્મનાથ, સુનતા ભલી માન, વજ્ર લછન નજી[4] નમે, નબ ભુવન વિખ્યાત ॥ ૧ ॥ દશ લાખ વરસનુ આઉખુ, વપુ ધનુષ પીસ્તાલીશ, રત્નપુરીનો નાજીયો, જગમા જાસ જગીશ ॥ ૨ ॥ ધર્મ માન્ગ જિનવન કહ્યો એ, ઉત્તમ જન આધાર, તીણે તુજ પાદ પદ્મ તણી, સેના કરૂ નિરધાર ॥ ૩ ॥

---

૧ પુત્ર, ૨ આકાશમા, ૩ દેડકી ૪ ઇન્દ્ર

(૧૬) શાંતિ જિનેશ્વર સોલમા, અચિરાસુત વંદો, વિશ્વસેન કુળ નભમણિ, ભવિજન સુખ કંદો ॥૧॥ મૃગલંછન જિન આઉખુ લાખ વરસ પ્રમાણ, હથિણાઉર નયરી ધણી, પ્રભુજી ગુણમણિખાણ ॥ ૨ ॥ ચાલીશ ધનુષની દેહડી એ, સમચોરસ સંઠાણ, વદન પદ્મ જ્યું ચંદલો, દીઠે પરમ કલ્યાણ ॥૩॥

(૧૭) કુંથુનાથ કામિત દિયે ગજપુરનો રાય, સિરિ માતા ઉરે અવતર્યો, સુર નરપતિ તાય ॥ ૧ ॥ કાયા પાંત્રીશ ધનુષની, લંછન જસ છાગ, કેવલજ્ઞાનાદિક ગુણા, પ્રણમો ધરી રાગ ॥ ૨ ॥ સહસ પંચાણું વરસનું એ, પાળી ઉત્તમ આય, પદ્મવિજય કહે પ્રણમીએ, ભાવે શ્રી જિનરાય ॥ ૩ ॥

(૧૮) નાગપુરે અર જિનવરૂ, સુદર્શન નૃપનંદ, દેવી માતા જનમિયો, ભવિજન સુખકંદ ॥ ૧ ॥ લંછન નંદાવર્ત્તનું, કાયા ધનુષદ ત્રીશ, સહસ ચોરાશી વરસનું, આયુ જાસ જગીશ ॥ ૨ ॥ અરૂજ[૨]અજર[૩] અજ[૪] જિનવરૂ, પામ્યા ઉત્તમ ઠાણ, તમ પદ પદ્મ આલંબતા, લહીએ પદ નિરવાણ ॥ ૩ ॥

(૧૯) મલ્લિનાથ ઓગણીશમા, જસ મિથિલા નયરી, પ્રભાવતી જસ માવડી, ટાળે કર્મ વૈરી ॥ ૧॥ તાત શ્રી કુંભ નરેસરૂ, ધનુષ્ય પચીશની કાયા, લંછન કલશ મંગલકરૂ, નિરમમ નિરમાય ॥ ૨ ॥ વરસ પંચાવન સહસનું, જિનવર ઉત્તમ આય, પદ્મવિજય કહે તેહને નમતા શિવસુખ થાય ॥ ૩ ॥

(૨૦) મુનિસુવ્રત જિન વીશમા, કચ્છપનું લંછન, પદ્મા માતા જેહની, સુમિત્ર નૃપનંદન ॥ ૧ ॥ રાજગૃહી નગરી વળી, વીશ ધનુષ શરીર, *કર્મ નિકાચીતરેણુરજ,-ઉદ્દામ સમીર ॥ ૨ ॥ ત્રીશ હજાર વરસતણું એ, પાળી આયુ ઉદાર, પદ્મવિજય કહે શિવ વર્યા, શાશ્વત સુખ નિરધાર ॥ ૩ ॥

(૨૧) મિથિલા નગરી-રાજીઓ, વપ્રા સુત સાચો, વિજયરાય સુત છોડીને, અવર મત માચો ॥ ૧ ॥ નીલ કમલ લંછન ભલું, પન્નર ધનુષની દેહ, નમિ જિનવરનું શોભતું, ગુણ ગણ મણિ ગેહ ॥ ૨ ॥ દશ હજાર વરસ તણું એ પાળ્યું પરગટ આય, પદ્મવિજય કહે પુણ્યથી, નમીએ તે જિનરાય ॥ ૩ ॥

---

(૨૨) નેમિનાથ બાવીશમા, શિવાદેવી માય, સમુદ્રવિજય પૃથ્વીપતિ, જેહ પ્રભુના તાય ॥ ૧ ॥ દશ ધનુષની દેહડી, આયુ વરસ હજાર, શંખ લંછનધર સ્વામીજી, તજી રાજુલ નાર ॥ ૨ ॥ સૌરીપુરી નયરી ભલી એ, બ્રહ્મચારી ભગવાન, જિન ઉત્તમ પદપદ્મને નમતા અવિચલ થાન ॥ ૩ ॥

(૨૩) આશ પુરે પ્રભુ પાસજી, ત્રોડે ભવ પાસ, વામા માતા જનમિયા, ૧અહિ લંછન જાસ ॥ ૧ ॥ અશ્વસેન સુત સુખકરૂ, નવ હાથની કાય, કાશી દેશ વાણારસી, પુણ્યે પ્રભુ આય ॥ ૨ ॥ એકસો વરસનું આઉખું એ, પાળી પાસ કુમાર, પદ્મ કહે મુગતે ગયા, નમતા સુખ નિરધાર ॥ ૩ ॥

---

૧ [illegible], * નિકાચિત કર્મરૂપી રજમાત્રને ઉડાડવા વા (વાયુ) સમાન, સર્પ

(२८) સિદ્ધાર્થ-સુત વંદીએ, ત્રિશલાનો જાયો, ક્ષત્રી કુંડમાં અવતર્યો, સુર-નરપતિ ગાયો ॥ १ ॥ ¹મૃગપતિ લંછન પાઉલે, સાત હાથની કાય, બહોતેર વરસનું આઉખું, વીર જિનેશ્વર રાય ॥ २ ॥ ક્ષમાવિજય જિનરાજના એ, ઉત્તમ ગુણ અવદાત, સાત બોલથી વર્ણવ્યો, પદ્મવિજય વિખ્યાત ॥३॥ઇતિ.

---

(१) આદીશ્વર જિનરાયનો, ગણધર ગુણવંત, પ્રગટનામ પુંડરીક જાસ, મહીમાંહે મહંત ॥ १ ॥ પંચક્રોડ મુનીસ સાથ, અણસણ તિહાં કીધ, શુક્લધ્યાન ધ્યાતાં અમૂલ, કેવલ તિહાં લીધ ॥ २ ॥ ચૈત્રી પુનમને દિને એ, પામ્યા પદ મહાનંદ, તે દિનથી પુંડરીકગિરિ, નામ દાન સુખકંદ ॥ ३ ॥

(२) જય જય નાભિ નરિંદ નંદ, સિદ્ધાચલ મંડન, જય જય પ્રથમ જિણંદ ચંદ, ભવદુઃખ વિહંડણ १. જય જય સાધુ સુરીંદ વૃંદ, વંદિય પરમેસર, જય જય જગદાનંદ કંદ, શ્રી ઋષભ જિનેસર २ અમૃતસમ જિનધર્મનો એ, દાયક જગમાં જાણ, તુજપદપંકજ પ્રીત ધરી, નિશદિન નમત કલ્યાણ ३

---

(३) પરમેશ્વર પરમાતમા, પાવન પરમિટ્ઠ, જય જગગુરૂ દેવાધિદેવ, નયણે મેં દિઠ્ઠ १. અચલ અકલ અવિકાર સાર, કરૂણારસ સિંધુ, જગતિજન આધાર એક, નિ:કારણ બંધુ २.

---

¹ સિંહ

ગુણ અનંત પ્રભુ તાહરા એ, કિમહિ કહ્યા ન જાય, રામ પ્રભુ જિન ધ્યાનથી, ચિદાનંદ સુખ થાય ૩.

---

(૪) શ્રી સીમંધર વીતરાગ, ત્રિભુવન ઉપગારી, શ્રી શ્રેયાંસ પિતા કુળે બહુ શોભા તુમારી. ૧ ધન્ય ધન્ય માતા સત્યકી, જેણે જાયો જયકારી, વૃષભ લંછન બિરાજમાન, વંદે નરનારી ૨ ધનુષ પાંચશે દેહડી એ, સોહીએ સોવનવાન, કીર્તિવિજય ઉવજ્ઝાયનો વિનય ધરે તુમ ધ્યાન ૩

---

(૫) સીમંધર પરમાતમા, શિવસુખના દાતા, પુખ્ખલવઈ વિજયે જયો, સર્વ જીવના ત્રાતા ૧ પૂર્વવિદેહ પુંડરિગિણી નયરીએ સોહે, શ્રી શ્રેયાંસરાજા તિહાં ભવિયણના મનમોહે ૨ ચૌદ સુપન નિર્મલ લહી સત્યકી રાણી માત, કુંથુ અર જિનાંતરે, સીમંધર જિન જાત ૩ અનુક્રમે પ્રભુ જનમિયા, વળી યૌવનમાં આવે, માતપિતા હરખે કરી રૂક્મણી પરણાવે ૪ ભોગવી સુખ સંસારનાં, સંયમ મન લાવે મુનિસુવ્રત નમિ અંતરે, દીક્ષા પ્રભુ પાવે ૫ ઘાતિ કર્મનો ક્ષય કરી, પામ્યા કેવલનાણ, વૃષભ લંછને શોભતા, સર્વ ભાવના જાણ ૬ ચોરાશી પ્રભુ ગણધરા, મુનિવર એકસો કોડ, ત્રણ ભુવનમાં જોયતા, નહીં કોઈ એહની જોડ ૭ દશ લાખ કહ્યા કેવલી, પ્રભુજીનો પરિવાર, એક સમય ત્રણ કાળના, જાણે સર્વ વિચાર ૮ ઉદય પેઢાલ જિનાંતરે એ, થાશે જિનવર સિદ્ધ, જશવિજય ગુરૂ પ્રણમતાં, મન વાંછિત ફળ લીધ. ૯.

---

(૬) અરિહંત નમો ભગવંત નમો, પરમેશ્વર જિનરાજ નમો, પ્રથમ જિનેશ્વર પ્રેમે પેખત સિદ્ધયા સઘળા કાજ નમો.

અ૦ ૧ પ્રભુ પારગત પરમ મહોદય, અવિનાશી અકલંક નમો, અજર અમર અદ્‌ભુત અતિશય નિધિ, [1]પ્રવચનજલધિમયંક નમો અ૦ ૨ તિહુયણ ભવિયણ જન મન વંછિય,–પૂરણ દેવ-રસાલ[2] નમો, લળી લળી પાય નમું હું ભાવે, કર જોડીને ત્રિકાળ નમો. અ૦ ૩ સિદ્ધ બુદ્ધ તું જગ જન સજ્જન, [3]નયનાનંદન દેવ નમો, સકલ સુરાસુર નરવર નાયક સારે અહર્નિશ સેવ નમો. અ૦ ૪ તું તીર્થંકર સુખકર સાહિબ, તું નિષ્કારણ બંધુ નમો, શરણાગત ભવિને હિતવત્સલ, તુંહિ કૃપારસ સિંધુ નમો અ૦ ૫ કેવલજ્ઞાનાદર્શે દર્શિત, લોકાલોકસ્વભાવ નમો, નાશિત સકલ કલંક કલુષ ગણ,–દુરિત ઉપદ્રવ ભાવ નમો અ૦ ૬ જગચિંતામણિ જગગુરૂ જગહિત,–કારક જગજન-નાથ નમો, ઘોર અપાર ભવોદધિ તારણ, તું શિવપુરનો સાથ નમો અ૦ ૭ અશરણ શરણ નિરાગ નિરંજન, નિરૂપાધિક જગદીશ નમો, [4]બોધિ દીઓ અનુપમ દાનેસર, જ્ઞાનવિમલ સૂરીશ નમો. અ૦ ૮

૪ શ્રી પદ્મવિજયજીકૃત સ્તુતિ [થોઇ] ચોવીશી.

(૧) આદિ જિનવર રાયા, જાસ સોવન્ન કાયા, મરૂદેવી માયા, ધોરી લંછન પાયા, જગત સ્થિતિ નિપાયા, શુદ્ધ ચારિત્ર પાયા, કેવળ સિરી રાયા, મોક્ષ નગરે સધાયા ॥૧॥ સવી જિન સુખકારી, મોહ મિથ્યા નિવારી, દુર્ગતિ દુઃખભારી, શોક સંતાપ વારી, શ્રેણિ ક્ષપક સુધારી કેવલાનંત ધારી; નમીએ નરનારી, જેહ વિશ્વોપકારી ॥૨॥ સમવસરણ બેઠા,

[1] શ્રુતસાગરની વૃદ્ધિ કરવા ચંદ્ર સમાન, [2] કલ્પવૃક્ષ, [3] નેત્રને આનંદકારી, [4] શુદ્ધ સમ્યકત્વધર્મનો લાભ

સામે જે જિનજી મીઠા, કર્મ ગજપ પઈઠ્ઠા, ચંદ ચક્રાદિ દીઠા, દ્વાદશાંગી વરિઠ્ઠા ગુંથતા ટાળે અરિઠ્ઠા, ભવિજન હોય હિઠ્ઠા, દેખી પુન્યે ગરિઠ્ઠા, ॥૩॥ સુર સમકિતવંતા જેહ રિધ્ધે મહંતા, જેહ સજ્જન સંતા, ટાળીએ મુજ ચિંતા, જિનવર સેવંતા, વિઘ્ન વારે દુરંતા, જિન ઉત્તમ થુણંતા, પદ્મને સુખ દિંતા ॥૪॥

(૨) વિજયા સુત નંદા, તેજથી જ્યું દિણંદા[2] શીતલતાએ ચંદા, ધીરતાએ ગિરીંદા[3], મુખ જેમ અરવિંદા[4], જાસ સેવે સુરિંદા, લહો પરમાનંદા, સેવના સુખકંદા[5] ॥૧॥

(૩) સંભવ સુખદાતા, જેહ જગમાં વિખ્યાતા, ષટ્ જીવોના ત્રાતા, આપતા સુખશાતા, માતા ને ભ્રાતા, કેવલજ્ઞાન જ્ઞાતા, દુઃખ દોહગ્ગ ત્રાતા[6], જાસ નામે પલાતા ॥૧॥

(૪) સંવર સુત સાચો, જાસ સ્યાદ્વાદ વાચો, થયો હીરો જાચો, મોહને દેઈ તમાચો, પ્રભુ ગુણ ગણ માચો, એહને ધ્યાને રાચો, જિન પદ સુખ સાચો, ભવ્ય પ્રાણી નીકાચો[7] ॥૧॥

(૫) સુમતિ સુમતિ દાઈ, મંગલા જાસ માઈ, મેરુ ને વળી રાઈ, ઓર એહને તુલાઈ, ક્ષય કીધા ઘાઈ[8], કેવલજ્ઞાન પાઈ, નહિ ઊણીમ કાંઈ, સેવીએ એ સદાઈ ॥૧॥

---

૧ ગણધર પ્રતિ. પાપ ૨ સૂર્ય ૩ મેરૂ ૪ કમળ. ૫ સુખનું મૂળ ૬ દારિદ્રનો સમૂહ ૭ બાંધો ૮ ઘાતિયા કર્મ

(૬) અઢીસો ધનુષ કાયા, ત્યક્ત મદ મોહ માયા, સુસીમા જસ માયા, શુક્લ જે ધ્યાન ધ્યાયા, કેવલ નાણ પાયા, ચામરાદિ ધરાયા, સેવે સુરરાયા, મોક્ષ નગરે સધાયા ॥ ૧ ॥

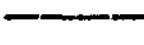
(૭) સુપાસ જિન વાણી, સાંભળે જેહ પ્રાણી, હૃદયે પહેચાણી, તે તર્યા ભવ્ય પ્રાણી, પાંત્રીશ ગુણ ખાણી, સૂત્રમાં જે ગુંથાણી, ષટ્દ્રવ્યશું જાણી, કર્મ પીલે જ્યું ઘાણી ॥ ૧ ॥

(૮) સેવે સુર વૃંદા, જાસ ચરણારવિંદા, અઠ્ઠમ જિનચંદા, ચંદ વર્ણે સોહંદા, મહસેન નૃપનંદા, કાપતા દુઃખ દંદા, *લંછન મિષ ચંદા, પાય માનુ સેવંદા ॥ ૧ ॥

(૯) ૧નરદેવ ૨ભાવદેવો, જેહની સારે સેવો, જેહ દેવાધિદેવો, સાર જગમાં જ્યું મેવો, જોતા જગ એહવો, દેવ દીઠો ન તેહવો, સુવિધિ જિન જેહવો, મોક્ષ દે તતખેવો ૩ ॥ ૧ ॥

(૧૦) શીતલ જિન સ્વામી પુણ્યથી સેવ પામી, પ્રભુ આતમરામી, સર્વ પરભાવ વામી, જે શિવગતિ ગામી, શાશ્વતાનંદ ધામી, ભવી શિવસુખ કામી, પ્રણમીએ શિર નામી ॥ ૧ ॥

* લંછનના મિષે આવીને ચંદ્રમા આપની સેવ કરે છે એમ હું માનું છું. ૧ રાજા-મહારાજા ૨ ચાર નિકાયના દેવતા ૩ તત્કાળ

(११) विमल जस मात, जेहना विप्र तात, प्रभुना अव दात¹, तीन भुवने विख्यात, सुरपति सघात², जस निकट आयात, करी कर्मनो घात, पामिया मोक्ष शात ॥ १ ॥

(१२) विश्वना उपकारी, धर्मना आदिकारी, धर्मना ज्ञाताकारी, काम क्रोधादि वारी तारण भव नारी, दुःख दोहग्ग हारी, वासुपूज्य विहारी, जाउं हुं नित्य वारी ॥ १ ॥

(१३) विमल जिन जुहारो, पाप संताप वारो, श्यामा मात मल्हारो, विश्व कीर्ति विफारो, योजन विस्तारो, जास वाणी प्रसारो गुण गण आधारो, पुन्यना ए प्रकारो ॥१॥

(१४) अनंत अनंत नाणी, जास महिमा गवाणी, सुरनर तिरि प्राणी, सांभळे जास वाणी, एक वचन समजाणी, जेह स्याद्वाद जाणी तर्या ते गुणखाणी, पामिया सिद्धिराणी ॥ १ ॥

(१५) धर्म धर्म धोरी, कर्मना पास तोरी, केवल श्री जोरी, जेह चोरे न चोरी दर्शनी मद छोरी, जय भाग्या सघेरी, नम सुरनर कोरी, ते वरे सिद्धि गोरी ॥ १ ॥

(१६) नमो जिन शान्ति, जास योवन्न कान्ति ॥ टळे भव भ्रान्ति मोह मिथ्यात्व शान्ति ॥ द्रव्य भाव अरि पांति³ तास करता निकान्ति⁴, धरता मन खांति, शोक संताप वांति ॥ १ ॥ दोय जिनवर नीला,⁵ दोय धोळा सुशीला ॥ दोय रक्त रंगीला, काढता

---

१ अचित्र छोनो समूह स्वामी माताना पुत्र ३ निय च ४ शत्रुनी श्रेणि ५ विनाश-विध्वंस

કર્મ કીલા ॥ ન ટગે કોઈ હીલા, દાય શ્યામા મલીયા ॥ સોળ સ્વામીજી પીઆ, આપજો મોક્ષ લીલા ॥ ૨ ॥ જિનવરની વાણી, મોહનવલ્લી કૃપાણી[૧] ॥ સૂત્રે દેવાણી, સાધુને યોગ્ય જાણી ॥ અર્થે ગુંથાણી, દેવ મનુષ્ય પ્રાણી ॥ પ્રણમો હિત આણી, મોક્ષની એ નિશાણી ॥૩॥ વાગ્દેવી દેવી, હર્ષ હિયડે ધરેવી॥ જિનવર પાય સેવી, સાર શ્રદ્ધા વરેવી ॥ જે નિત્ય સમરેવી, દુખ તેહના હરેવી॥ પદ્મવિજય કહેવી,ભવ્યમ તાપ ખેવી[૨] ॥૪॥

(૧૭) કુંથુ જિનનાથ, જે કરે છે સનાથ, તારે ભવપાથ[૩], જે ગ્રહી ભવ્ય હાથ, એહનો તજે સાથ, બાવળે દિયે બાથ, તારે સુરનર સાથ, જે સુણે એક ગાથ ॥ ૧ ॥

(૧૮) અર જિનવર રાયા, જેહની દેવી માયા, સુદર્શન નૃપ તાયા, જાસ સુવર્ણ કાયા નંદાવર્ત પાયા, દેશના શુદ્ધ દાયા; સમવસરણ વિરચાયા ઇંદ્ર ઇંદ્રાણી ગાયા ॥ ૧ ॥

(૧૯) મલ્લિજિન નમીએ પૂર્વલા પાપ ગમીએ, ઇંદ્રિયગણ દમીએ, આણ જિનની ન ક્રમીએ[૪],ભવમા નવી ભમીએ, સર્વ પરભાવ વમીએ, નિજગુણમા રમીએ કર્મમલ સર્વ ધમીએ[૬] ॥ ૧ ॥

(૨૦) મુનિસુવ્રત નામે જે ભવી ચિત્ત ધામે, સવિ સંપત્તિ પામે, સ્વર્ગના સુખ જામે, દુર્ગતિ દુખ વામે, નવિ પડે મોહ

૧ ખડ્ગ-તરવાર, ૨ નાશ કરનારી, ૩ ભવ-સમુદ્ર ૪ ઉલંઘીએ ૫ છંડીએ ૬ ટાળીએ

ભાષિત વાણી, જયવંતી આણા, જ્ઞાનવિમળ ગુણખાણી ॥૪॥
એ થોય ચાર વખત પણ કહેવાય છે

---

(૨) શ્રી સીમંધર દેવ સુહંકર, મુનિ મન પંકજ હંસાજી, કુંથુ અર જિન અંતર જનમ્યા, તિહુઅણ જસ પરશંસાજી, સુવ્રત નમિ અંતર વર દીક્ષા, શિક્ષા જગત ¹નિરાશંસાજી, ઉદય પેઢાલ જિનાંતરમાં પ્રભુ, જાશે શિવ વહુ પાસેજી ॥ ૧ ॥

---

(૩) શ્રી શત્રુંજય તીરથ સાર, ગિરિવરમાં જેમ મેરૂ ઉદાર, ઠાકુર રામ અપાર, મંત્રમાંહી નવકાર જ જાણું, તારામાં જેમ ચંદ્ર વખાણું, જળધર જળમાં જાણ, પંખીમાં ઉત્તમ જેમ હંસ, કુળમાંહી જેમ ઋષભનો વંશ, નાભિતણો એ અંશ, ક્ષમાવંતમાં શ્રી અરિહંત, તપશૂરા મુનિવર મહંત, શત્રુંજય ગિરિ ગુણવંત ॥ ૧ ॥

---

(૪) શ્રી શત્રુંજય મંડણ, ઋષભ જિણંદ દયાળ, મરૂદેવા નંદન, વંદન કરૂં ત્રણ કાળ, એ તીરથ જાણી, પૂર્વ નવાણું વાર, આદીશ્વર આવ્યા, જાણી લાભ અપાર ॥ ૧ ॥ ત્રેવીશ તીર્થંકર, ચઢીઆ એણે ગિરિ ભાવે, એ તીરથના ગુણ, સુર અસુરાદિક ગાવે, એ પાવન તીરથ, ત્રિભુવન નહિ તસ તોલે, એ તીરથના ગુણ, સીમંધર મુખ બોલે ॥ ૨ ॥ પુંડ ગિરિ મહિમા, આગમમાં પ્રસિદ્ધ, વિમલાચલ ભેટી, લહીએ અવિચલ ઋદ્ધ, પંચમી ગતિ પહોતા, મુનિવર

---

૧ નિઃસ્વાર્થપણે

કોડાકોડ, એણે તીર્થ આવી, કર્મ વિપાક નિવારો ॥ ૩ ॥
શ્રી શત્રુંજયકેરી, અહોનિશ ભક્તાકારી, શ્રી આદિ જિનેશ્વર આણ
હૃદયમાં ધારી, શ્રી મન વિવરન, ... જશ ભરપૂર, શ્રીસઘના
સંઘ, ... ચૂર ॥ ૪ ॥

---

(૫) પુંડરીક મંડળ પાય પ્રણમીજે, આદીશ્વર જિન
ચંદાજી, નેમિવિના ત્રેવીશ તીર્થંકર ગિરિ ચઢીયા આણંદાજી
આગમમાંહે પુંડરીક મહીમા, ભાખ્યો જ્ઞાન દીણંદાજી, ચૈત્રી
પુનમ દીન દેવી ચક્કેસરી, સૌભાગ્ય ગ્રો સુખ દાજી ॥ ૧ ॥

---

(૬) મણિરચિત સિંહાસન, બેઠા જગદાધાર, પર્યુષણ
કેરો મહિમા અગમ અપાર, નિજ મુખથી દાખી, સાખી સુર
નર વૃંદ, એ પર્વ પર્વમાં, જિમ તારામાં ચંદ ॥ ૧ ॥ નાગ
કેતુની પરે, કલ્પ સાધના કીજે, વ્રત નિયમ આખડી, ગુરૂ મુખ
અધિકી લીજે, દોય ભેદે પૂજા, દાન પાંચ પ્રકાર, કર પડિકમણા
ધર, શીયળ અખંડિત સાર ॥ ૨ ॥ જે ત્રિકરણ શુદ્ધે, આરાધે
નવ વાર, ભવ સાત આઠ અવશેષ તાસ સંસાર, સહુ સૂત્ર
શિરોમણિ, કલ્પસૂત્ર સુખકાર, તે શ્રવણે સુણીને, સફળ કરો
અવતાર ॥ ૩ ॥ સહુ ચૈત્ય જુહારી, ખમત ખામણા કીજે,
કરી સાહમીવત્સલ, કુગતિ દ્વાર પટ દીજે, અઠાઇ મહોત્સવ,
ચ ... ચિત્ત લાઇ, ઇમ કરતાં સંઘને, શાસન દેવ સહાઇ ॥૪॥

---

(૭) શંખેશ્વર પાસજી પૂજીએ, નરભવનો લાહો લીજીએ
મન વ ... પ ણ સુરતરૂ, જય વામા સુત અલવેસરૂ,
દોય ... અતિ ભલા, દોય ધોળા જિનવર

होय नीला होय श्यामळ कह्या, भोळे जिन कंचन वर्ण लह्या ॥ २ ॥ आगम जे जिनवर भाखीओ, गणधर ते हईडे राखीओ, तेहनो रस जेणे चाखीओ, ते हुओ शिवसुख साखीयो ॥ ३ ॥ धरणीधर नाय पद्मावती, प्रभु पार्श्वतणा गुण गावती, बहु संघना संकट चूरती, नयविमलना वंछित पूरती ॥ ४ ॥ ईति ॥

६ श्री पद्मविजयजी–

कृत स्तवनो

(१) प्रथम जिनेश्वर प्रणमीए, जास सुगंधी रे काय, [१]कल्पवृक्ष परे तास ईंद्राणी–नयन जे, [२]भृंगपरे लपटाय ॥१॥ रोग [३]उरग तुज नवि नडे, अमृत जेह आस्वाद,तेहथी प्रतिहत तेह मानु कोई नवि करे, जगमां तुमशुं रे वाद ॥ २ ॥ वगर धोई तुज निरमली, काया कंचनवान, नहीं प्रस्वेद लगार, तारे तु तेहने, जे धरे ताहरुं ध्यान ॥ ३ ॥ राग गयो तुज मन थकी, तेहमां चित्र न कोय [४]रुधिर आमिषथी राग [५]गयो तुज जन्मथी, दूध [६]सहोदर होय ॥ ४ ॥ श्वासोश्वास कमळ समो तुज [७]लोकोत्तर वात, देखे न आहार निहार, चर्मचक्षु धणी, एवा तुज अवदात ॥ ५ ॥ चार अतिशय मूळथी, ओगणीश देवना कीध, कर्म खपाधी अग्यार, चोत्रीश एम अतिशया, समवायांगे प्रसिद्ध ॥ ६ ॥ [*]जिन उत्तम गुण गावता, गुण आवे निज अंग, पद्मविजय कहे एक समय प्रभु पाळजो, जेम थाउं अक्षय अभंग प्रथम० ॥ ७ ॥

---

१ कल्पवृक्षनी पुष्पमाळानी पेरे २ सर्प ३ भ्रमर ४ मांसमांथी ५ न्यारो–नाराग ६ सदृश ७ अलौकिक–आश्चर्यकारी

* जिनेश्वर प्रभुना गुणमां आत्मलक्ष (स्थिर उपयोग) सहित ... । आपणामां एवा गुणो प्रगटे ।

(૨) સોળમા શાન્તિ જિનેશ્વર દેવ કે અચિરાના નંદ રે, જેહની સારે સુરપતિ સેવ કે અચિરાના નંદ રે તિહાં નર સુર બહુ સમુદાય કે અ૦ એક યોજન માંહે સમાય કે અ૦ ॥ ૧ ॥ તેહને પ્રભુજીની વાણી કે અ૦ પરિણમે સમજે જે ભવિપ્રાણી કે અ૦ સહુ જીવના સંશય ભાંજે કે અ૦ પ્રભુ મેઘ ધ્વનિ પરે ગાજે કે અ૦ ॥ ૨ ॥ જેહને જોયણ સવાસો માન કે અ૦ જે પૂર્વના રોગ તેણે થાન કે અ૦ સવિ નાશ થાયે નવા નાવે કે અ૦ ષટમાસ પ્રભુ પ્રભાવે કે અ૦ ॥ ૩ ॥ જિહાં જિનજી વિચરે રંગ કે અ૦ નવિ [1]મુષક શલભ પતંગ કે અ૦ નવિ કોઈને વયર વિરોધ કે અ૦ અતિવૃષ્ટિ અનાવૃષ્ટિ રોધ કે અ૦ ॥ ૪ ॥ નિજપરચક્રના ભય નાસે કે અ૦ વળી મરકી[2] નાવે પાસે કે અ૦ પ્રભુ વિચરે તિહાં ન દુકાળ કે અ૦ જાયે ઉપદ્રવ સવિ તતકાલ કે અ૦ ॥ ૫ ॥ જસ મસ્તક પુંઠે ગાજે કે અ૦ ભામંડળ રવિ પેરે છાજે કે અ૦ કર્મક્ષયથી અતિશય અગીયાર કે અ૦ માનુ યોગ સામ્રાજ્ય પરિવાર કે અ૦ ॥ ૬ ॥ કઈ દેખુ ભાવ એ ભાવે કે અ૦ એમ યોગ ઘણી ચિત્ત આવે કે અ૦ જિન ઉત્તમ તુમ્હ પ્રભાવે કે અ૦ કહે પદ્મવિજય બની આવે કે ॥ ૭ ॥ ઇતિ ॥

(૩) નિરખો નેમિ જિણંદને અરિહંતાજી, રાજિમતી કર્યો ત્યાગ ભગવંતાજી, બ્રહ્મચારી સંયમ ગ્રહ્યો અ૦ અનુક્રમે થયા વીતરાગ. ભ૦ ॥ ૧ ॥ ચામર ચક્ર સિંહાસન, અ૦ પાદપીઠ સંયુત્ત, ભ૦ છત્ર ચાલે આકાશમાં, અ૦ દેવદુંદુભિ વર યુત્ત* ભ૦ ॥ ૨ ॥ સહસ જોયણ ધ્વજ સોહતો, અ૦ પ્રભુ આગળ ચાલંત, ભ૦ કનક કમલ નવ ઉપરે, અ૦ વિચરે પાય ઠવંત ભ૦ ॥ ૩ ॥ ચાર મુખે દિયે દેશના, અ૦ ત્રણ ગઢ —

---

૧ ઉંદર [illegible] ૨ મરકી—પ્લેગ. * યુક્ત—સહિત.

ઝાકઝમાળ, ભ૦ કેશ રોમ [1]શ્મશ્ર નખા, અ૦ વાધે નહી કોઈ કાળ ભ૦ ॥ ૪ ॥ કાંટા પણ ઊંધા હોય, અ૦ પંચવિષય અનુકૂળ, ભ૦ ષટઋતુ સમકાળે ફળે, અ૦ વાયુ નહી પ્રતિકૂલ ભ૦ ॥ ૫ ॥ [2]પાણી સુગંધ સુર કુસુમની, અ૦ વૃષ્ટિ હોય સુરસાલ, ભ૦ પંખી દીયે સુપ્રદક્ષિણા, અ૦ વૃક્ષ નમે [3]અસરાળ ભ૦ ॥ ૬ ॥ જિન ઉત્તમ પદ પદ્મની, અ૦ સેવા કરે સુર કોડ, ભ૦ ચાર નિકાયના જઘન્યથી, અ૦ ચૈત્યવૃક્ષ તેમ જોડ ભ૦ ॥ ૭ ॥ ઈતિ ॥

(૪) જિનજી ત્રેવીશમા જિન પાસ, આશ મુજ પૂરનેરે લોલ ॥ જિ૦ ॥ મ્હારૂં મન તે સુવિલાસ દુઃખ દોહગ સવિ ચૂરવે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ આઠ પ્રાતિહારજશું જગમાં તું જયોરે લોલ ॥ જિ૦ ॥ તાહરા વૃક્ષ અશોકથી શોક દૂર ગયોરે લોલ ॥૨॥ ॥ જિ૦ ॥ [4]જાનુ પ્રમાણ ×ગીર્વાણ કુસુમ વૃષ્ટિ કરેરે લોલ ॥ જિ૦ ॥ દિવ્ય ધ્વનિ સુર પૂરે કે વાંસળીએ સ્વરેરે લોલ ॥ જિ૦ ॥ ચામર કેરી હાર ચલતી એમ કહેરે લોલ ॥જિ૦॥ જે નમે અમ પરે તે ભવી ઉર્ધ્વ[5] ગતિ લહેરે લોલ ॥ ૫ ॥ જિ૦ ॥ પાદપીઠ સિંહાસન વ્યંતર વિરચિયેરે લોલ ॥ જિ૦॥ તિહાં બેસી જિનરાજ ભવિક દેશના દિયેરે લોલ ॥ જિ૦ ॥ ભામંડળ શિર પુંઠે કે સૂર્ય પેરે તપેરે લોલ ॥ જિ ॥ નિરખી હરખે જેહ તેહના પાતક ખપેરે લોલ ॥ ૩ ॥ જિ૦ દેવ દુંદુભિનો નાદ ગંભીર ગાજે ઘણોરે લોલ ॥ જિ૦ ॥ ત્રણ છત્ર કહે તુજને ત્રિભુવનપતિપણોરે લોલ ॥ જિ૦ ॥ એ ઠકુરાઈ તુજ કે બીજે નવિ ઘટે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ રાગી દ્વેષી દેવ

—૧ દાઢી-મુછ ૨ સુગંધી જળની અને પુષ્પની ૩ નીચા ૪ ઢીંચણ સુધી × દેવતાઓ ૫ ઉર્ધ્વ-ઉંચી

કે તે ભવમા આરેગે લોલ ॥ ૪ ॥ જિ૦ ॥ પૂજક નિંદક દોય કે તાહરે સમપણે રે લોલ ॥ જિ૦ ॥ કમ૦ ધરણપતિ ઉપરે સમચિત્ત તુ ગણેરે લોલ ॥ જિ૦ ॥ પણ ઉત્તમ તુજ પાદ પદ્મ સેવા કરે ગે લોલ ॥ જિ૦ ॥ એહ સ્વભાવે ભવ્ય કે ભવ સાગર તરે રે લોલ ॥ ૫ ॥ ઇતિ ॥

(૫) શાસન નાયક શિવસુખ દાયક જિનપતિ મ્હારા લાલ, પાયક જાસ સુરાસુર ચરણે નરપતિ, મ્હા૦ ૧સાયક દર્પ કેરા જિણે નવિ ચિત ધર્યા, મ્હા૦ ટાયક પાતક વૃંદ ચરણ અંગી કર્યા મ્હા૦ ૧ ક્ષાયક ભાવે કેવલ જ્ઞાન દર્શન ધરે, મ્હા૦ જ્ઞાયક લોકાલોકના ભાવ સુવિસ્તરે, મ્હા૦ વાયક ઘાતિકર્મ મર્મની આપદા, મ્હા૦ લાયક અતિશય પ્રાતિહાર્યની સંપદા. મ્હા૦ ૨. કારક ષટક થયા તુજ આતમ તત્ત્વમા, મ્હા૦ વારક ગુણ સમુદાય સયલ એકત્વમા મ્હા૦ નારક નર તિરી દેવ ભ્રમણથી હું થયો, મ્હા૦ કારક જેહ વિભાવ તિણે વિપરીત ભયો મ્હા૦ ૩ તારક તુ ભવિ જીવનો સમરથ મે લહ્યો, મ્હા૦ તારક કરુણા રસથી કોમળ ચિત્ત દહ્યો, મ્હા૦ વારક જેહ ઉપાધિ અનાદિની સહચરી, મ્હા૦ કારક નિજ ગુણ રિદ્ધિ સેવકને બનાબરી. મ્હા૦ ૪ વાણી એહવી સાભળી જિન આગમ તણી, મ્હા૦ જાણી ઉત્તમ આશ ધરી મનમા ઘણી, મ્હા૦ ખાણી ગુણની તુજ પદ પદ્મની ચાકરી, મ્હા૦ આણી હીયડે હેજ કરૂ નિજ પદ કરી. મ્હા૦ ૫

૭ શ્રી ઉદયરત્નજી કૃત સ્તવનની ચોવીશી.

(રાગ ગીત)

(૧) મરૂદેવીનો નંદ માહરો, ×સ્વામી સાચોરે, શિવનગુની ચાહ કરો તો, એહને યાચો રે. મ૦ ૧ કેવલ કાચના કુપા

---

૧ કામના × આનુ ઠેકાણે પાઠનુ પદ મે વાગ માર્ગ શકાશે

સુ૦ ૩ પચ ઇંદ્રી રૂપ ચુનો જે, કરીય નગન રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ મિથ્થી તેણુ, ખાય સોગન રે. સુ૦ ૪.

(૧૦) શીતલ શીતલનાથ સેવો, ગર્વ ગાળી રે, ભવદાવાનળ ભજવાને, મેઘમાળી રે. શી૦ ૧ આશ્રવ રૂંધી એમ બુદ્ધિ આસન વાળી રે, ધ્યાન એહનુ મનમા ધરો, લેો તાળી રે. શી૦ ૨ કામને બાળી ક્રોધને ટાળી ગગને વાળી રે, ઉદય પ્રભુનુ ધ્યાન ધરતા નિત દીવાળી રે શી ૩

(૧૧) મૂર્તિ જોતા શ્રેયાસની માહરૂ, મનડુ મોહ્યુ રે, ભાવે ભેટતા ભવના દુખનુ, ખાપણ ખોયુ રે સુ૦ ૧ નાથજીએ મહારી નેહની નજરે સામુ જોયુ રે, મહિરલહી મહારાજની મે તો, પાપ ધોયુ રે સુ૦ ૨ શુદ્ધ સમકિત રૂપ શિરવુ, બીજ બોયુ રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ પામતા ભાગ્ય, અધિક સોહ્યુ રે સુ૦ ૩

(૧૨) જુઓ જુઓ રે જયાનન જોતા, હર્ષ થયો રે, સુરગુરૂ પણ પાર ન પામે, ન જાય કહ્યો રે જુ૦ ૧ ભવ-અટવીમા ભમતા બહુ, કાળ ગયો રે, કોઈ પુણ્ય કલોલથી અવસર, આજ લહ્યો રે જુ૦ ૨ શ્રી વાસુપૂજ્યને વાદતા મધળો, દુખ દહ્યો રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ અંગીકરીને, બાહિ ગ્રહો રે જુ૦ ૩

(૧૩) વિમલ તાહરૂ રૂપ જોતા, રઢ લાગી રે, દુખના ગયા વીસરી ને, ભૂખ્ય ભાગી રે વિ૦ ૧ કુમતિએ માહરી

કેર તજી, સુમતિ જાગી રે, ક્રોધ માન મ યા લોભે, શીખ માગી રે. વિ૦ ૨ પચ વિષય વિકારનો હવે, થયો ત્યાગી રે, ઉદયરત્ન કહે આજથી હુ તો, તાહરો રાગી રે. વિ૦ ૩

(૧૪) અનત તાહરા મુખડા ઉપર વારી જાઉં રે, મુગતની મુને મોજ દીજે, ગુણ ગાઉં રે અ૦ ૧ એકરમો હુ તલમુ તુને, ધ્યાન ધ્યાઉં રે તુજ મિલવાને કારણ તાહરે, ઠામ થાઉં રે. અ૦ ૨ ભજન તાહરૂ ભવો ભવે, ચિતમા ચાહુ રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ જો મિલે તો, દેરા સાહુ રે અ૦ ૩

(૧૫) વારૂ રે વાહલા વારૂ તુ તોમે, દિલ નાહી રે, મુજને મોહ લગાડ્યો પોતે, બેપરવાહી રે વા૦ ૧ હવે હુ હઠ લેઈ બેઠો, ચરણ સાહી રે, કેઈ પેરે મેલાવશો કહોને, દ્યો બતાઈ રે વા૦ ૨. કોડ ગમે જો તુજનુ પ્રભુ, કરૂ ગહિલાઈ રે, તો પણ તુ પ્રભુ ધર્મધારી, હ્યો નિવાહી રે વા૦ ૩ તુ તાહરા અધિકારે સાહમુ, જોને ચાહી રે ઉદય પ્રભુ ગુનહીનને તારતા, છે વડાઈ રે. વા૦ ૪.

(૧૬) પોમહમા પારેવડો રાખ્યો, શરણ લેઈ રે, તન સાટે જીવાડ્યો અભય-દાન દેઈ રે. પો૦ ૧. અનાથ જીવનો નાથ કહાવે ગુણનો ગેહી રે તો મુજને પ્રભુ તારતા કહો, એ વાર કેહી ? પો૦ ૨ ગરીબનિવાજ તુ ગિરૂઓ સાહિબ, શાતિ સ્નેહી રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ તુજશુ બાધી, પ્રીત અછેહી રે પો૦ ૩.

(૧૭) વાજીંત્રાઈરે અમરી વીણ વાજે, મૃદગ રણકે રે ઠમક પાય વિછુવા ઠમકે ભેરી ભણકે રે. વા૦ ૧ ધમધમધમ ધઘરી

ધમકે, ઝાઝરી ઝમકે રે, નૃત્ય કરતી દેવાગના જાણે, [1]દામની દમકે રે વા૦ ૨. દો દો દો દુ દુભિ વાજે, ચુડી ખલકેર, ફુદડી લેના ફુમતી ફરકે, ઝાલ ઝબુકે રે. વા૦ ૩ કુથુ આગે ઇમ નાચ નાચ, ચાલને ચમકે રે, ઉદય પ્રભુ બોધબીજ આપો, દોલને દમકે રે વા૦ ૪

(૧૮) અરનાથ તાહરી આખડીએ મુજ, કામણ કીધુ રે, એક લ્હેજામા મનડુ માહરૂ, હરી લીધુ રે અ૦ ૧ તુજ નયણે વયણે માહરે, અમૃત પીધુ રે, જન્મ જરાનુ જોગ લાગ્યુ, કાજ સીધ્યુ રે અ૦ ૨ દુરગતિના દ્વારને દુઃખનુ હવે દ્વાર દીધુ રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ શિવપથનુ મે, સંબલ લીધુ રે અ૦ ૩

(૧૯) તુજ સરીખો પ્રભુ તુજ દીસે, જોતા [2]વનમા રે અવર દેવ કુણ એહવો બલિયો, હરિ હન્મા રે. તુ૦ ૧ તાહરા અ ગનો લટકો મટકો, નાગીનરમા રે મહામ ડલમા કોઈ નાવે, માહરા [3]હરમા રે. તુ૦ ૨. મલ્લિજિન આવીને માહરા, મનમ દિરમા રે ઉદય રત્ન પ્રભુ આવી વસો, તુ નજરમા રે તુ૦ ૩

(૨૦) મુનિસુવ્રત મહારાજ માહરા, મનનો વાસી રે આશા દાસી કરીને થયો, તુ ઉદાસી રે મુ૦ ૧ મુ ાતિવિલાસી તુ અવિનાસી, ભવની ફાસી રે ભાજી ભગવત થયો તુ, સહજવિલાસી રે મુ૦ ૨ ચૌદ રાજ પ્રમાણ લોકાલોક પ્રકાસી રે ઉદયરત્ન પ્રભુ અ તરજામી, જ્યોતિવિકાસી રે મુ૦ ૩.

૧ વીજળી ચમકે-ઝબુકે ૨ દુનીમા ૩ જોવામા

(૨૧) નમિ નિરંજન નાથ નિર્મલ, ધરૂ ધ્યાને રે સુંદર જેહનો રૂપ સોહે, મેઘન વાને રે ન૦ ૧ વેણ તાહરાં હું સુણવા રસીયો, એક તાને રે, નેણ માહરા રહ્યા છે તરસી, નિરખવાને રે ન૦ ૨. એક પલક જો રહસ્ય પામુ, કોઈક થાને રે હું તુ અંતર મેલી મળુ, અભેદ જ્ઞાને રે ન૦ ૩ આઠ પહોર હું તુજ આરાધુ, ગાનુ ગાને રે, ઉદયરત્ન પ્રભુ નિહાલ કીજે, બોધિ દાને રે ન૦ ૪.

(૨૨) બોલ બોલ રે પ્રીતમ મુજશુ મેલી આંટો રે પગલે પગલે પીડે મુજને, પ્રેમનો કાંટો રે. બો૦ ૧. રાજેમતી કહે છાંડ છબીલા, મનનો ગાંઠો રે જિહાં ગાંઠો તિહાં રસ નહી જિમ, શેલડી સાંટો રે બો૦ ૨. નવ ભવનો મને આપ નેમજી નેહનો આંટો રે ધોયો કિમ ધોવાય જાદવજી પ્રીતનો છાંટો. રે. બો૦ ૩. નેમ રાજુલ બે મુગતિ પહોંચ્યા વિરહ નાઠો રે ઉદયરત્ન કહે આપને સ્વામિ ! ભવનો કાંઠો રે બો૦ ૪

(૨૩) ચાલ ચાલ કુમર ચાલ તાહરી, ચાલ ગમે રે તુજ દીઠડા વિના મીઠડા માહરા પ્રાણ ભમે રે ચા૦ ૧ ખોળામાહિ પાછુ બેસે રીસ દમે રે માવડી વિના આનડુ ખુણુ કુણ ખમે રે. ચા૦ ૨ માતા વામા કહે મુખડુ જોતા, દુખડા શમે રે, લળીલળી ઉદયરત્ન પ્રભુ, તુજને નમે ર ચા૦ ૩.

(૨૪) આવ આવ રે માહરા મનડા માંહે, તુ છે પ્યારો રે હરિહરાદિક દેવહુંતી, તુ છો ન્યારો રે આ૦ ૧. અહો મહાવીર ગંભીર તુ તો, નાથ માહરા રે હુ નમુ તુને ગમે મુને, સાથ તાહરો રે આ૦ ૨. સાહીમાહી રે મીઠડા હાથ માહરા, વૈરી વારો રે, ઘો ઘોરે દર્શન રે મને, ઘેને લારો રે આ૦ ૩ તુ વિના નિહેજો

કેહુનો, નથી ચારો રે સમાન [1]પાર ના મો સ્વામી ! આપને [2]આરો રે. આ૦ ૪ ઉત્પત્તન પ્રભુ જગમે જોતા છુ છે [3]તારો રે તાર તારો રે મુને તારક છુ, સમાન [4]સારો રે. આ૦ ૫

૮ કઠાગ્રે કરવા યોગ્ય સઝાય-પદો

(૧) કડવા ફળ છે ક્રોધના, જ્ઞાની એમ બોલે; રીસતણો રસ જાણીએ, હલાહલ તોલે. કડવા૦ ॥૧॥ ક્રોધે ક્રોડ પૂરવતણું, સંજમ ફળ જાય; ક્રોધ સહિત તપ જે કરે, તે તો લેખે ન થાય. કડવા૦ ॥૨॥ સાધુ ઘણો તપીયો હતો, ધરતો મન વૈરાગ, શિષ્યના ક્રોધ થકી થયો ચંડકોશીયો નાગ. કડવા૦ ॥૩॥ આગ ઉઠે જે ઘર થકી, તે પહેલું ઘર બાળે; જળનો જોગ જો નવિ મળે, તો પાસેનું પરજાળે. કડવા૦ ॥૪॥ ક્રોધતણી ગતિ એહવી, કહે કેવળનાણી; હાણ કરે જે હેતની, જાળવજો એમ જાણી. કડવા૦ ॥૫॥ ઉદયરત્ન કહે ક્રોધને, કાઢજો ગળે સાહી; કાયા કરજો નિર્મળી, ઉપશમ રસે નાહી. કડવા૦ ॥૬॥

(૨) રે જીવ માન ન કીજીએ, માને વિનય ન આવે રે, વિનય વિના વિદ્યા નહી, તો કિમ સમકિત પાવે રે. રે૦ ॥૧॥ સમકિત વિણ ચારિત્ર નહીં, ચારિત્ર વિણ નહીં મુક્તિ રે; મુક્તિના સુખ છે શાશ્વતા, તે કેમ લહીએ જુક્તિ રે. રે૦ ॥૨॥ વિનય વડો સંસારમાં, ગુણમાં અધિકારી રે; માને ગુણ જાયે ગળી, પ્રાણી જોજો વિચારી રે. રે૦ ॥૩॥ માન કર્યું જો રાવણે, તેને નામે

---

૧ સાગર ૨ અંત-પાર-છેડો ૩ તારનાર ૪ સમ્યગ્ ચારિત્ર રૂપ

मार्या रे दुर्योधन ग वे टगी अ ते सवि हार्यो रे २० ॥ ४ ॥
सुभ वा न सारिखो, हु खटाची खोटो छे, उदयरत्न कहे मानने,
देजे देशवटो रे २० ॥ ५ ॥

(३) समकितनु मूळ जाणीएजी सत्य वचन साक्षात सा धामा समकित रहेजी, मायामा मिथ्यात रे प्राणी म करीश माया लगार ॥ १ ॥ मुख मीठो जुठो मनेजी, कूड कपटनो रे कोट, जीभे तो जीजी करे जी, चितमा ताके चोट रे प्राणी० ॥ २ ॥ आप ग जे आयो पडे जी पण न धरे विश्वास मनशु राखे आमळजी, ए आयानो पासरे प्राणी० ॥ ३ ॥ जेहनु भावी प्रीतडीजी, तेहशु न्हे प्रतिकूळा मेल न छ डे मनतणोजी, ए मायानु मूळ रे प्राणी० ॥ ४ ॥ तप कीधो माया करी जी, मित्र शु राख्यो रे भेद मल्लि जिनेश्वर जाणजो जी, तो पाम्या स्त्री वेद रे प्राणी० ॥ ५ ॥ उदयरत्न कहे साभळो जी, मेलो मायानी बुद्ध, मुक्तिपुरी जावाभणी जी, ए मा ग छे शुद्ध रे प्राणी० ॥ ६ ॥

(४) तुमे लक्षण जोजो लोभना रे, लोभे मुनिजन पामे क्षोभना रे लोभे डाह्या मन डोलया करे रे, लोभे दुर्गम पथे सचरे रे तुमे० ॥ १ ॥ तजे लोभ तेहना लेउ भामणा रे, वळी पाये नमीने करु खामणा रे लोभे मर्यादा न रहे केहनी रे, तुमे सगत मेलो तेहनी रे तुमे० ॥ २ ॥ लोभे घर मेली रणमा मरे रे, लोभे उच ते नीचु आदरे रे लोभे पाप भणी पगला भरे रे, लोभे अकार्य करता न ओसरे रे तुमे० ॥ ३ ॥ लोभे मनडु न रहे निर्मळु रे, लोभे सगपण नासे वेगळु रे, लोभे न रहे प्रीति ने पाचडु रे, लोभे धन मेळे बहु एकठु

ખાયો મૂ૦ ॥ ૨ ॥ જનમ જરા મરણાદિક દુઃખ પામે, કાળ અનંત ગમાયો, અન્તર ઘટિમેં જિમ કહો યાને, અંત અજહુ નવી આયો મૂ૦ ॥ ૩ ॥ લખ ચોરાશી પહેર્યા ચોલના નવ નવ રૂપ બનાયો બિન સમકિત સુધારસ ચાખ્યા ગિણતિ કોઉ ન ગિણાયો॰ મૂ૦ ॥ ૪ ॥ એતી પર નહિ માનત મૂરખ એ અચરિજ ચિત્ત આયો, ચિદાનંદ તે ધન્ય જગતમેં, જિણે પ્રભુશું મન લાયો મૂ૦ ॥ ૫ ॥

(૯) પૂરવ પુણ્ય ઉદય કરી ચેતન, નીકા નરભવ પાયા રે પૂ૦ એ આંકણી દીનાનાથ દયાલ દયાનિધિ દુર્લભ અધિક બતાયા રે, દશ દૃષ્ટાંતે દોહિલો નરભવ, ઉત્તરાધ્યયને ગાયા રે પૂ૦ ॥ ૧ ॥ અવસર પાય વિષય રસ રાચત, તે તો મૂઢ કહાયા રે કાગ ઉડાવણ કાજ વિપ્ર જિમ, ડાર મણિ પછતાયા રે પૂ૦ ॥ ૨ ॥ નદી ઘોલ પાષાણ ન્યાય કર અર્ધ વાટ તે આયા રે અર્ધ સુગમ આગલ રહી તિનકું, જિને કછુ મોહ ઘટાયા રે પૂ૦ ॥ ૩ ॥ ચેતન ચાર ગતિમેં નિશ્ચે, મોક્ષદ્વાર એ કાયા રે, કહત કામના સુર પણ યાકી, જિનકું અનર્ગલ માયા રે પૂ૦ ॥ ૪ ॥ રોહણગિરિ જિમ રતનખાણ તિમ ગુણ સહુ યામેં સમાયા રે મહિમા મુખથી વર્ણત જાકી સુરપતિ મન શંકાયા રે પૂ૦ ॥ ૫ ॥ કલ્પવૃક્ષ સમ સંયમ કેરી અતિ શીતલ જિહાં છાયા રે ચરણ કરણ ગુણ ધરણ મહામુનિ મધુકર મન લોભાયા રે પૂ૦ ॥ ૬ ॥ યા તન વિણ તિહું કાળ કહો કિને, સાચા સુખ નિપજાયા રે, અવસર પાય ન ચૂક ચિદાનંદ, સદ્ગુરુ યું દરસાયા રે પૂ૦ ॥ ૭ ॥

(૧૦) અનુભવ અમૃતવાણી હો પ્યારા જિન અ૦ સુરપતિ ભયો જે નાગ શ્રીમુખથી, તે વાણી ચિત્ત આણી હો ॥ પ્યા૦ ॥ ૧ ॥ સ્યાદવાદ મુદ્રા મુદ્રિત શુચિ, જિમ [1]સુરસરિતા-

---

૧ ગંગાજળ

પણી, અંતર મિથ્યાભાવલતા જે, છેદન તાસ કૃપાણી હો ॥ પા૦ ॥ ॥ ૨ ॥ અહોનિશ નાથ અમચ્ય મળ્યા તિમ, તિરછે અચજિર એહી, લોકાલોક પ્રકાશ અંશ જગ, તસ ઉપમા કહો કેહી હો ॥ પા૦ ॥ ૩ ॥ વિરહ વિયોગદુખણી એ હતી, મધીએ વેગ મિલાવે, થાકી અનેક અવચરતાથી, આણાભિમુખ લ્હાવે હો ॥ પા૦ ॥ ૪ ॥ અક્ષર એક અનંત અર્થ જિહાં, લેપ રહિત મુખ ભાખો, તામ ક્ષયોપશમ ભાવ વર્ગાથી, શુદ્ધ વચન ગમ ચાખો હો ॥ પા૦ ॥ ચાખ્યાથી મન તમે વશુ નહિ શામાટે લોભાવો ? કર કરુણા કરુણારસ સાગર, પેં ભરી તે પાવો હો ॥ પા૦ ॥ ૬ ॥ એ ભવભોગ લહ્યા વિણ સાહિબ, અશુભ પુદ્ગલગતિ વાગી ચિદાનંદ વામામુત તારી, વાણીની બલિહારી હો ॥ પા૦ ॥ ૭ ॥

(૧૧) આતમ પરમાતમ પદ પાવે, જો પરમાતમશું લય લાવે ॥ આ૦ ॥ સુણકે શબ્દ, કીટ ભૃંગીકો નિજ તનમનકી શુદ્ધ બિસરાવે દેખહુ પ્રગટ ધ્યાનકી મહિમા, સોઈ કીટ ભૃંગી હો જાવે ॥ આ૦ ॥૧॥ કુસુમસંગ તિલ તેલ દેખ પુનિ, હોય સુગંધ ફુલેલ કહાવે શુક્તિગર્ભગત સ્વાતિઉદક હોય, મુક્તાફલ અતિ દામ ધરાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૨ ॥ પુન પિચુમંદ પલાશાદિકમેં, ચંદનતા જ્યું સુગંધથી આવે ગંગામેં જલ આય આયકે, ગંગોદકકી મહિમા ભાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૩ ॥ પારસ પરસંગ પાય પુનિ, લોહા કનક સ્વરૂપ લિખાવે, ધ્યાતા ધ્યાન ધરત ચિત્તમેં ઇમ, ધ્યેયરૂપમેં જાય સમાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૪ ॥ ભજ સમતા મમતાકું તજ જન, શુદ્ધ સ્વરૂપથી પ્રેમ લગાવે ચિદાનંદ ચિત્ત પ્રેમ મગન ભયા, દુવિધા ભાવ સકળ મિટ જાવે ॥ આ૦ ॥૫॥ સમાપ્તેયં સ્તવનમાલા.

[illegible]

પાણી અંતર મિથ્યાભાવનતા જે, છેદન તાસ [1]કૃપાણી હો ॥ પા૦ ॥ ॥ ૨ ॥ અહોનિશ નાથ અસંખ્ય મહયા તિમ, તિગ્છે અચરિજ એહી લોકાલોક પ્રકાશ અંશ જસ, તસ ઉપમા કહો કેહી હો ॥ પા૦ ॥ ૩ ॥ નિગ્રહ વિયોગહરણી એ દતી, સંધીએ વેગ મિલાવે, વાકી અનેક અવંચકતાથી, આણુભિમુખ લ્હાવે હો ॥ પા૦ ॥ ૪ ॥ અક્ષર એક અનંત અંગ જિહા, લેપ રહિત સુખ ભાખો, તાસ ક્ષયોપશમ ભાવ વધ્યાથી, શુદ્ધ વચન રસ ચાખે હો ॥ પા૦ ॥ ચાખ્યાથી મન તૃપ્ત થયું નવિ, શામાટે લોભાવો ? કર કરૂણા કરૂણારસ સાગર, પેટ ભરી તે પાવો હો ॥ પા૦ ॥ ૬ ॥ એ લવલેશ લહ્યા નિણ સાહિબ, અશુભ સુગલગતિ વાગી ચિદાનંદ વામાસુત તારી, વાણીની બલિહારી હો ॥ પા૦ ॥ ૭ ॥

(૨૧) આતમ પરમાતમ પદ પાવે, જો પરમાતમશું લય લાવે ॥ આ૦ ॥ સુણકે શબ્દ કીટ ભૃંગીકો, નિજ તનમનકી શુદ્ધ બિસરાવે દેખહુ પ્રગટ ધ્યાનકી મહિમા, સોઈ કીટ ભૃંગી હો જાવે ॥ આ૦ ॥૧॥ કુસુમસંગ તિલ તેલ દેખ ફુનિ, હોય સુગંધ ફુલેલ કહાવે [2]શુક્તિગર્ભગત સ્વાતિઉદક હોય, સુક્તાફલ અતિ દામ ધરાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૨ ॥ પુન [3]પિચુમંદ પલાશાદિકમે, ચંદનતા જ્યું સુગંધથી આવે ગંગામે જલ આય આયકે, ગંગોદકકી મહિમા ભાવે ॥ આ૦ ॥ ॥૩॥ પારસકો પરસંગ પાય ફુનિ, લોહા કનક સ્વરૂપ લિખાવે ધ્યાતા ધ્યાન ધરત ચિત્તમે ઇમ, ધ્યેયરૂપમે જાય સમાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૪ ॥ ભજ સમતા મમતાકું તજ જન, શુદ્ધ સ્વરૂપથી પ્રેમ લગાવે ચિદાનંદ ચિત્ત પ્રેમ મગન ભયા, દુવિધા ભાવ સકળ મિટ જાવે ॥ આ૦ ॥૫॥ સમાપ્તેયં તત્વજ્ઞાનમાલા

---

૧ તલવાર ૨ - [illegible] ૩ - લીમડો ખાખરા

આયો મૂ૦ ॥ ૨ ॥ જનમ જરા મરણાદિક દુખમેં, કાળ અનંત ગમાયો, અરહટ ઘટિકા જિમ કહો યાકો, અંત અજહુ નવી આયો મૂ૦ ॥ ૩ ॥ લખ ચોરાશી પહેર્યા ચોલના, નવ નવ રૂપ બનાયો બિન સમકિત સુધારસ ચાખ્યા, ગિનતિ કોઉ ન ગિનાયો મૂ૦ ॥ ૪ ॥ એતી પર નવિ માનત મૂરખ, એ અચરિજ ચિત્ત આયો, ચિદાનંદ તે ધન્ય જગતમેં, જિણે પ્રભુશું મન લાયો મૂ૦ ॥ ૫ ॥

(૯) પૂરન પુણ્ય ઉદય કરી ચેતન, નીકા નરભવ પાયા રે પૂ૦ એ આંકણી દીનાનાથ દયાલ દયાનિધિ, દુર્લભ અધિક બતાયા રે, દશ દૃષ્ટાંતે દોહિલા નરભવ, ઉત્તરાધ્યયને ગાયા રે પૂ૦ ॥૧॥ અવસર પાય વિષય રસ રાચત, તે તો મૂઢ કહાયા રે, કાગ ઉડાવણ કાજ વિપ્ર જિમ ડાર મણિ પછતાયા રે પૂ૦ ॥ ૨ ॥ નદી ઘોળ પાષાણ ન્યાય કર અર્દ્ધ વાટ તે આયા રે અર્દ્ધ સુગમ આગળ રહી તિનકું, જિને કછુ મોહ ઘટાયા રે પૂ૦ ॥ ૩ ॥ ચેતન ચાર ગતિમેં નિશ્ચે, મોક્ષદ્વાર એ કાયા રે, કરત કામના સુર પણ યાકી, જિનકું અનર્ગલ માયા રે પૂ૦ ॥ ૪ ॥ રોહણગિરિ જિમ રતનખાણ તિમ ગુણ સહુ યામેં સમાયા રે મહિમા મુખથી વરણત જાકી સુરપતિ મન શંકાયા રે પૂ૦ ॥ ૫ ॥ કલ્પવૃક્ષ સમ સંયમ કેરી અતિ શીતલ જિહાં છાયા રે ચરણ કમળ ગુણ ધરણ મહામુનિ, મધુકર મન લોભાયા રે પૂ૦ ॥ ૬ ॥ યા તન વિણ તિહું કાળ કહો કિને, સાચા સુખ નિપજાયા રે, અવસર પાય ન ચૂક ચિદાનંદ, સદ્‌ગુરૂ યું દરસાયા રે પૂ૦ ॥ ૭ ॥

---

(૧૦) અનુભવ અમૃતવાણી હો પાસ જિન અ૦ સુરપતિ ભયો જે નાગ શ્રીમુખથી, તે વાણી ચિત્ત આણી હો ॥ પા૦ ॥ ૧ ॥ સ્યાદવાદ મુદ્રા મુદ્રિત શુચિ, જિમ [1]સુરસરિતા–

---

1 ગંગાજળ

પાણી, અંતર મિથ્યાભાનલતા જે, છેદન તાસ [1]કૃપાણી હો ॥ પા૦ ॥ ॥ ૨ ॥ અહોનિશ નાથ અસખ્ય મહયા તિમ, તિન્છે અચરિજ એહી લોકાલોક પ્રકાશ અંશ જસ, તસ ઉપમા કહો કેહી હો ॥ પા૦ ॥ ૩ ॥ નિગ્રહ નિયોગહરણી એ દતી, સધીએ વેગ મિલાવે, યાકી અનેક અવચકતાથી, આણાભિમુખ હ્વાવે હો ॥ પા૦ ॥ ૪ ॥ અમગ એક અનંત અંશ જિહા, લેપ રહિત સુખ ભાખો, તાસ ક્ષયોપશમ ભાન વર્ગાથી, શુદ્ધ વચન રસ ચાખો હો ॥ પા૦ ॥ ચાખ્યાથી મન તૃપ્ત થયુ નહિ, શામાટે લોભાવો ? કરુણા કરુણારસ સાગર, પર ભગી તે પાવો હો ॥ પા૦ ॥ ૬ ॥ એ લવલેશ લહ્યા નિજ સાહિબ, અનુભ યુગલગતિ ચાગી ચિદાનંદ વામાસુત તારી, વાણીની બલિહારી હો ॥ પા૦ ॥ ૭ ॥

(૧૧) આતમ પરમાતમ પદ પાવે, જો પરમાતમશું લય લાવે ॥ આ૦ ॥ સુણકે શબ્દ કીટ ભૃંગીકો, નિજ તનમનકી શુદ્ધ બિસરાવે દેખહુ પ્રગટ ધ્યાનકી મહિમા, સોઈ કીટ ભૃંગી હો જાવે ॥ આ૦ ॥૨॥ કુસુમસંગ તિલ તેલ દેખ ફુનિ, હોય સુગંધ ફુલેલ કહાવે [2]શુક્તિગર્ભગત સ્વાતિઉદક હોય, મુક્તાફલ અતિ દામ વનાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૨ ॥ પુન [3]પિચુમંદ પલાશાદિકમે, ચંદનતા જ્યુ સુગંધથી આવે ગંગામે જલ આય આયકે, ગંગોદકકી મહિમા ભાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૩ ॥ પારસકો પરસંગ પાય ફુનિ, લોહા કનક સ્વરૂપ લિખાવે ધ્યાતા ધ્યાનવન્ત ચિત્તમે ઇમ ધ્યેયરૂપમે જાય સમાવે ॥ આ૦ ॥ ॥ ૪ ॥ ભજ સમતા મમતાકુ તજ જન, શુદ્ધ સ્વરૂપથી પ્રેમ લગાવે ચિદાનંદ ચિત્ત પ્રેમ મગન ભયા, દુવિધા ભાવ સકળ મિટ જાવે ॥ આ૦ ॥ ૫ ॥ સમાપ્તેયં તત્વજ્ઞાનમાલા

---

૧ તલવાર ૨ છીપ ૩ લીમડા ને ખાખરા

સજ્જન-શ્રાવક કોણ કહેવાય ?

સુખ દુખના વખતમા, ધીરજ ધારે જેહ,
અડતીમા જે નવ છકે, સજ્જન માનો તેહ ૧
ભુડુ ન ચાહે કોઇનુ, ભુડુ ન બોલે જેહ,
ભુડુ ન કરે કર્મ જે, સજ્જન માનો તેહ ૨
કલેશ કપાજ કરે નહી, વેર ન રાખે જેહ,
અવગુણ ઉપર ગુણ કરે, સજ્જન માનો તેહ. ૩
બોલ વિચારી જે વદે, બોલ્યુ પાળે જેહ,
ગરીબનુ રક્ષણ કરે, સજ્જન માનો તેહ ૪
વિશ્વાસુને નહીં ઠગે, જે ગુણયોગ ન થાય,
નિદા ન કરે પારકી, તે સજ્જન કહેવાય. ૫
પરગુણ બોલે પ્રેમથી, ન કરે આપ વડાઈ,
ગુણગ્રાહી સૌ વાતમા, તે સજ્જન કહેવાય. ૬
કપટકળા જે નવ કરે, ન કરે જે અન્યાય,
સાચે રાચે જે સતા, તે સજ્જન કહેવાય ૭
પર દુખ દાઝ દીલે ધરે, પરહિત કરી હરખાય,
ગુરૂજનને દે માન જે, તે સજ્જન કહેવાય ૮
સજ્જન સત ને સત્પુરુષ, છે એકાર્થી નામ,
સજ્જનના લક્ષણ થકી, દુર્જન દૂર તમામ ૯
શાસ્ત્ર સાભળી ગુરૂ કને, અર્થ વિચારે જેહ,
બુદ્ધિ વધારે આપણી, શ્રાવક જાણો તેહ. ૧૦
સુણતા પૂરા ધ્યાનથી, તત્વ વિચારે જેહ,
જ્ઞાનકાજ ધન વાવરે, શ્રાવક જાણો તેહ ૧૧

